

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟ-
ΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥ-
ΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ**

**Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟ-
ΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ**

Βασιλική Τσιάρα

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πει-
ραιώς ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην
Οικονομική της Εκπαίδευσης και Διαχείριση Εκπαιδευτικών Μονάδων

Πειραιάς, Δεκέμβριος 2022

**UNIVERSITY OF PIRAEUS DEPARTMENT OF ECO-
NOMICS**

**MASTER PROGRAM
IN ECONOMICS IN EDUCATION AND MANAGEMENT
OF EDUCATIONAL UNITS**

**THE ROLE OF UNIVERSITY IN THE ECONOMIC AND
SOCIAL LIFE OF A REGION**

By

Vasiliki Tsiara

Master Thesis submitted to the Department of Economics of the University of Piraeus in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in Economics in Education and Management of Educational Units

Piraeus, Greece, December 2022

Στην οικογένειά μου

Ευχαριστίες

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Οικονομική της Εκπαίδευσης και Διαχείρισης Εκπαιδευτικών Μονάδων.

Με την ολοκλήρωση της παρούσας Μεταπτυχιακής Εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Επιβλέποντα της Διπλωματικής Εργασίας Καθηγητή κο Μιχαήλ – Θεολόγο Χλέτσο. Οι συμβουλές του, η πείρα του και η καθοδήγησή του ήταν πολύτιμες στην ολοκλήρωση της εργασίας.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω και στα μέλη της Τριμελούς Εξεταστικής Επιτροπής, την Καθηγήτρια κα Άννα Σαΐτη και τον Καθηγητή κο Σωτήριο Καρκαλάκο των οποίων οι γνώσεις και η εμπειρία τους με βοήθησαν να ανακαλύψω την Οικονομική της Εκπαίδευσης.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα το σύζυγο μου, το Βασίλη μου, και τα παιδιά μου, την Ανθούλα μου και τη Ναυσικά μου, για την αμέριστη υποστήριξη, ενθάρρυνση και αγάπη που μου έδειξαν, εξασφαλίζοντας μου τις ιδανικότερες συνθήκες για την επίτευξη του στόχου μου.

Ο Ρόλος του Πανεπιστημίου στην Οικονομική και Κοινωνική Ζωή της Περιοχής

Σημαντικοί Όροι: Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, οικονομία, κοινωνία, περιφερειακή ανάπτυξη

Περίληψη

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Εργασία διερευνά το ρόλο του Πανεπιστημίου στην οικονομική και κοινωνική ζωή της περιοχής. Η μελέτη αυτή, που συνιστά μια πρώτη προσέγγιση στο θέμα αυτό, έχει ως βασικό στόχο να εξετάσει ορισμένες βεβαιότητες, όπως για παράδειγμα τη θεωρούμενη ως αυτονόητη σπουδαία συμβολή του Πανεπιστημίου στην πρόοδο και ανάπτυξη της περιοχής όπου αυτό ιδρύεται.

Πράγματι, η ίδρυση περιφερειακών Πανεπιστημίων σχετίζεται συχνά με την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής εξέλιξης και ανάπτυξης της περιοχής όπου αυτά εγκαθίστανται. Έτσι, πέρα από τον εξ ορισμού βασικό εκπαιδευτικό και ερευνητικό σκοπό του Πανεπιστημίου, παράγοντες όπως η τόνωση της εσωτερικής ζήτησης και η άμεση βελτίωση ποικίλων οικονομικών δραστηριοτήτων της περιοχής (π.χ. η ενοικίαση κατοικιών, η αύξηση των εσόδων της τοπικής αγοράς, η ενίσχυση των εμπορικών καταστημάτων και των χώρων εστίασης, η αύξηση εσόδων στα δημόσια μέσα μεταφοράς κ.ά.) εξαιτίας της παρουσίας της πανεπιστημιακής μονάδας στην εκάστοτε περιοχή, αναμένεται να δράσουν προσθετικά για το συνολικό εισόδημα της περιοχής. Παράλληλα, η ίδρυση Πανεπιστημίων έχει μακροχρόνια αναπτυξιακά αποτελέσματα στην περιοχή, μέσω της δημιουργίας ενός ικανότερου και πιο επιδέξιου εργατικού δυναμικού.

Επιπρόσθετα, πέρα από την άμεση βελτίωση των οικονομικών μεγεθών της περιοχής, η λειτουργία του Πανεπιστημίου στην περιοχή αναμένεται να επιφέρει θετικές αλλαγές και στην κοινωνική δομή αυτής. Κοινώς, το Πανεπιστήμιο δύναται να συμβάλλει δυναμικά στο κομμάτι εκείνο της περιφερειακής ανάπτυξης που σχετίζεται με την ποιότητα ζωής, τη δυναμική και τη συνεκτικότητα των τοπικών κοινωνιών. Έτσι, στα πλαίσια του κοινωνικού του ρόλου, το Πανεπιστήμιο μπορεί, πέρα από τις στενά εκπαιδευτικές του δραστηριότητες, να συνεπικουρήσει στην προώθηση των γραμμάτων και των τεχνών και στην άνθιση της ελεύθερης καλλιτεχνικής δημιουργίας. Επομένως, υπό ένα ευρύτερο αναπτυξιακό πρίσμα, η επιδίωξη των παραπάνω δραστηριοτήτων συντελεί στην καθιέρωση μιας δυναμικής πολιτισμικής ταυτότητας στην περιοχή, στοιχείο που ενισχύει παράλληλα και την ανταγωνιστικότητα (με χρήση του θετικού πρόσημου του όρου αυτού) μεταξύ των τοπικών κοινωνικών.

Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι η συνεισφορά της εγκατάστασης του Πανεπιστημίου στην πολύπλευρη ανάπτυξη της περιοχής είναι δεδομένη, συχνά η περιοχή αυτή δε διαθέτει την ικανότητα να χρησιμοποιήσει πλήρως προς όφελος της τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από αυτή. Επισημαίνεται έτσι, η ανάγκη επανεξέτασης της πολιτικής ίδρυσης των περιφερειακών Πανεπιστημίων, μέσω της ταυτόχρονης διερεύνησης του αντίκτυπου που φέρει μακροπρόθεσμα η κάθε κοινωνία, λόγω του τρόπου ίδρυσης των περιφερειακών μονάδων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η μελέτη αντίστοιχων παραδειγμάτων-στοιχείων από το εξωτερικό (και κυρίως

από την Ευρώπη και την Αμερική) μπορεί να προσφέρει για παράδειγμα χρήσιμα συμπεράσματα και για το ελληνικό ανάλογο, ενώ και η επαναξιολόγηση και η κριτική στάση απέναντι σε ορισμένες πολιτικές αποφάσεις δε θα πρέπει να παραληφθεί.

Τέλος, για την ακριβέστερη αποτύπωση όλων των παραπάνω εννοιών, η παρούσα Μεταπτυχιακή Εργασία μελετά ειδικότερα και την περίπτωση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων ως προς το διαχρονικό του ρόλο στην οικονομική και κοινωνική ζωή της Περιφέρειας Ηπείρου. Στο τελευταίο μέρος της εργασίας, περιέχεται επίσης ένα ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε μέσω ηλεκτρονικής ελεύθερης πλατφόρμας και καταγράφει την άποψη 105 ερωτώμενων σχετικά με το ρόλο του Πανεπιστημίου στην οικονομική και κοινωνική ζωή της περιοχής, με έμφαση και στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Η ανάλυση των απαντήσεων στις ερωτήσεις αυτές έθεσε νέους προβληματισμούς στο κατά πόσο τα περιφερειακά Πανεπιστήμια δρουν ως συνιστώσες ανάπτυξης και καταλύτες για την παραγωγή καινοτομίας στις Περιφέρειες.

The Role of University in the Economic and Social Life of a Region

Keywords: Higher Education, economy, society, regional development

Abstract

This Master thesis investigates the role of the University in the economic and social life of the region. The study, which constitutes a first approach to this subject, has as its main objective to examine certain certainties, such as the considered self-evident great contribution of the University to the progress and development of the region where it is founded.

Indeed, the establishment of regional Universities is often related to the strengthening of the economic and social evolution and development of the region where they have been established. Thus, beyond the basic, by definition, educational and research purpose of the University, factors such as the stimulation of internal demand and the direct improvement of various economic activities of the region (e.g. the rental of houses, the increase of the income of the local market, the strengthening of commercial stores and catering facilities, the increase of revenue in public transport, etc.), are expected to act additively for the overall income of the area, due to the presence of the university unit in each area. In addition, the establishment of Universities has long-term developmental effects in the region, through the creation of a more capable and skilled workforce.

Additionally, beyond the immediate improvement of the region's economic figures, the operation of the University in the region is expected to bring about positive changes in its social structure as well. In general, the University can dynamically contribute to that part of regional development related to the quality of life, the dynamics and the cohesion of local societies. Thus, in the context of its social role, the University can, beyond its narrow educational activities, assist in the promotion of arts and in the flourishing of free artistic creation. Therefore, from a broader development perspective, the pursuit of the above activities contributes to the establishment of a dynamic cultural identity in the region, an element that simultaneously strengthens the competitiveness (using the positive sign of this term) between the local societies.

However, even though the contribution of the establishment of the University to the multifaceted development of the region is a fact, often this region does not have the ability to fully use the advantages that derive from it. It is pointed out, the need to review the policy of the establishment of regional Universities, through the simultaneous investigation of the long-term impact of each society, due to the way of establishment of the regional units of higher education. The study of similar examples from abroad (mainly from Europe and the United States of America) can offer, for example, useful conclusions for the Greek counterpart as well, while the re-evaluation and critical view towards certain political decisions should not be missed.

Finally, for a more accurate description of the above concepts, this Master's thesis studies in particular the case of the University of Ioannina in terms of its timeless role in the economic and social life of the Region of Epirus. The last part

of the thesis also contains a questionnaire created through a free electronic platform which records the opinion of 105 respondents regarding the role of the University in the economic and social life of the region, with an emphasis on the University of Ioannina. The analysis of the answers to these questions raised new issues as to whether the regional Universities act as development components and catalysts for the production of innovation in the local regions.

Περιεχόμενα

Περίληψη	i
Abstract.....	iii
Κατάλογος Διαγραμμάτων	vii
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	1
ΙΔΡΥΣΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΜΕΣΟ	
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	1
1.1 Εισαγωγή.....	1
1.2 Η Μεταβολή στην Αντίληψη για τη Συμβολή των Πανεπιστημίων στην Ανάπτυξη των Ευρύτερων Περιοχών τους, με Βάση τη Διεθνή Εμπειρία.....	4
1.3 Η Αποκέντρωση της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα: Ίδρυση Περιφερειακών Πανεπιστημίων	9
1.4 Σύνδεση του Πανεπιστημίου με την Τοπική Κοινότητα	12
1.5 Το Πανεπιστήμιο ως Μοχλός Ανάπτυξης της Περιφέρειας	14
1.5.1 Η Περίπτωση των Πόλεων στην Ελληνική Περιφέρεια	19
1.6 Παράγοντες που Καθόρισαν την Επίδραση των Ελληνικών Περιφερειακών Πανεπιστημίων στην Ανάπτυξη των Περιφερειών της Χώρας	22
1.7 Προτάσεις για τη Βελτίωση της Αξιοποίησης των Περιφερειακών Πανεπιστημίων στην Ανάπτυξη των Περιφερειών της Χώρας	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	28
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ	28
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.....	28
2.1 Η Ίδρυση των Ελληνικών Πανεπιστημίων	28
2.2 Ο Ρόλος της Ηπείρου στις Αναπτυξιακές Κατευθύνσεις της Ελλάδας.....	29
2.3 Η Ίδρυση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην Ήπειρο.....	32
2.3.1 Το Υφιστάμενο Νομοθετικό Πλαίσιο.....	38
2.3.2 Η Χωροθέτηση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.....	38
2.4 Γενικοί Στόχοι του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων	42
2.5 Ανάλυση Ωφελειών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στις Ομάδες Στόχου της Περιοχής του	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	49
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΣΤΗΝ	
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΣΩ	
ΧΡΗΣΗΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	49
3.1 Μέθοδος Αξιολόγησης με Χρήση Ερωτηματολογίου.....	49

3.2 Πλαίσιο Ερωτηματολογίου	50
3.3 Ανάλυση Απαντήσεων Ερωτηματολογίου	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	69
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	69
4.1 Γενικές Παρατηρήσεις	69
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	74

Κατάλογος Διαγραμμάτων

1.1 Συμβολή των Πανεπιστημίων στην περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη	17
2.1 Αποτελέσματα απογραφής πληθυσμού στην Περιφέρεια Ηπείρου	30
2.2 Τομείς έρευνας και τεχνολογίας που αναπτύσσονται στην Περιφέρεια Ηπείρου σε σύγκριση με την Ελλάδα (πορτοκαλί γραμμή) και την ΕΕ (μπλε γραμμή)	32
2.3 Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων σε αριθμούς	37
2.4 Η πόλη των Ιωαννίνων και η θέση της πανεπιστημιούπολης	39
3.1 Χρονοδιάγραμμα συμπλήρωσης ερωτηματολογίου από τους ερωτηθέντες	49
3.2 Στατιστικά στοιχεία για το φύλο των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο	51
3.3 Στατιστικά στοιχεία για την ηλικία των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο	51
3.4 Στατιστικά στοιχεία για το προφίλ εκπαίδευσης των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο	52
3.5 Στατιστικά στοιχεία για τη διάρκεια ζωής (σε χρόνια) των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο στην πόλη των Ιωαννίνων	52
3.6 Στατιστικά στοιχεία για την πραγματοποίηση σπουδών των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων	53
3.7 Στατιστικά στοιχεία για την εμπειρία των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο από σπουδές σε κάποιο Πανεπιστήμιο του εξωτερικού	54
3.8 Στατιστικά στοιχεία σχετικά με τους βασικούς λόγους ίδρυσης των περιφερειακών Πανεπιστημίων στην Ελλάδα	55
3.9 Στατιστικά στοιχεία σχετικά με τη λειτουργία του Πανεπιστημίου ως μοχλός ανάπτυξης της Περιφέρειας	57
3.10 Στατιστικά στοιχεία σχετικά με την επίδραση της χωροθέτησης των περιφερειακών Πανεπιστημίων στον ρόλο τους στην κοινωνία	59
3.11 Στατιστικά στοιχεία σχετικά με τα αίτια της μη αποτελεσματικής αξιοποίησης ορισμένων περιφερειακών Πανεπιστημίων	60
3.12 Στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις προτάσεις βελτίωσης της αξιοποίησης των περιφερειακών Πανεπιστημίων στην ανάπτυξη των Περιφερειών της χώρας	62
3.13 Στατιστικά στοιχεία σχετικά με το ζήτημα χωροθέτησης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων	64
3.14 Στατιστικά στοιχεία σχετικά με το ρόλο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην οικονομική και κοινωνική ζωή της πόλης	65
3.15 Στατιστικά στοιχεία σχετικά με ομάδες-στόχους που ωφελεί η παρουσία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην πόλη	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΙΔΡΥΣΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΜΕΣΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

1.1 Εισαγωγή

Η εξέλιξη και η ανάπτυξη ενός τόπου βασίζεται σε πολλούς παράγοντες, ένας εκ των οποίων είναι και η ύπαρξη Ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επιτακτική ανάγκη για ανάπτυξη χρήζουν ιδιαίτερα οι περιοχές της Περιφέρειας και συνήθως ο ρόλος του Πανεπιστημίου διευρύνεται σε αυτές τις περιοχές, πέρα από τη μετάδοση της γνώσης και της καινοτομίας και στην ενεργή άνθηση της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής πλευράς της.

Μπορεί η συζήτηση για τη συμβολή των Πανεπιστημίων στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη να έχει ξεκινήσει δεκαετίες παλιότερα, είναι όμως στη διάρκεια των τελευταίων 25 περίπου ετών που έχει ενταχθεί σε ένα νέο πρίσμα διερεύνησης και προβληματισμού που καθιστά απαραίτητη την επανεξέταση της σχέσης «ανώτατη εκπαίδευση – ανάπτυξη» και την τοποθέτησή της σε μια νέα βάση. Κύρια αιτία, η μεταβολή που έχει υποστεί το περιεχόμενο της «ανάπτυξης» και η «ιδέα» του Πανεπιστημίου, κυρίως όσον αφορά τον ρόλο του στην κοινωνία και την οικονομία. Στο πλαίσιο του γενικότερου αυτού προβληματισμού που επικρατεί σε διεθνές επίπεδο, διερευνάται αν τα ελληνικά περιφερειακά Πανεπιστήμια - όπως αυτά έχουν δημιουργηθεί, κατανεμηθεί, οργανωθεί και λειτουργούν - έχουν παίξει, και μπορούν να παίξουν κάποιο ρόλο στην ανάπτυξη των ευρύτερων περιοχών τους [Θεοδωρά, 2010].

Η ανάπτυξη συνδέεται άρρηκτα με την έννοια της οικονομίας, η οποία με τη σειρά της στηρίζεται στη γνώση, στη διακίνηση και τη διοχέτευση πληροφοριών προκειμένου να εξασφαλίσει ανταγωνιστική ικανότητα, τόσο σε παγκόσμιο, όσο και σε εθνικό-περιφερειακό επίπεδο. Ο ρόλος του Πανεπιστημίου δύναται, επομένως, να συμβάλλει στην περιφερειακή ανάπτυξη και στην υποστήριξη της μαθησιακής κοινότητας, δεδομένου ότι αποτελεί σημαντική πηγή γνώσης (μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας), καινοτομίας (μέσω της ερευνητικής διαδικασίας), καθώς και προόδου (μέσω της παροχής αναβαθμισμένων τεχνολογικών δυνατοτήτων). Ως εκ τούτου, τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης καλούνται να αποτελέσουν παράγοντες περιφερειακής ενίσχυσης, ανάπτυξης

και προόδου, πάντα μέσω των εκπαιδευτικών και ερευνητικών τους δραστηριοτήτων. Η συμβολή τους όμως αυτή, προϋποθέτει τη δημιουργία μιας στενής συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των φορέων της Περιφέρειας (Περιφέρεια, Δήμος, Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση).

Τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, καθώς και τα Τεχνολογικά Ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελούν χώρο για προβληματισμό και για έρευνα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, προωθούν την οικοδόμηση της οικονομίας, του πολιτισμού και της ανάπτυξης της περιοχής τους. Γίνεται εύκολα αντιληπτό πως η συμβολή τους αυτή γίνεται ακόμα πιο σημαντική όταν τα ιδρύματα ανήκουν σε μικρότερες κοινωνίες. Οι τοπικές αυτές κοινωνίες, αλλά κυρίως η τοπική οικονομία, εξαρτάται σε αρχικό στάδιο από τους εισαχθέντες στο ίδρυμα και τελικά τους αποφοίτους του [Μανιατάκης, 2013]. Ειδικότερα, σε πρώτη φάση, οι φοιτητές γίνονται αρωγοί της οικονομίας ενός τόπου (ενοίκια, σίτιση, αγορά) και το ΑΕΙ ή ΤΕΙ με τη σειρά του εμπλουτίζει τον εκάστοτε φοιτητή με γνώσεις.

Έτσι, στο ραγδαία εξελισσόμενο διεθνές περιβάλλον στο οποίο ζούμε, τα Πανεπιστήμια ανοίγουν δρόμους επικοινωνίας μεταξύ του πυθμένα και της κορυφής της κοινωνικής πυραμίδας. Αναπτύσσονται με αυτό τον τρόπο αμφίδρομες σχέσεις μεταξύ της εκάστοτε πανεπιστημιούπολης και του κοινωνικού συνόλου που οδηγούν σε κινήσεις για ένα καλύτερο αύριο. Η ελληνική κοινωνία, για παράδειγμα, χρήζει εκσυγχρονισμού και η πραγματοποίησή του έχει ανατεθεί (σε ένα ευρύ φάσμα) και στα Πανεπιστήμια. Έτσι, η κοινωνία προσαρμόζεται στις τεχνικές των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων (έρευνα, διδασκαλία) και σταδιακά εξελίσσεται και αναδιαμορφώνεται μέσα από αυτές.

Βασικό συστατικό της επιτυχίας στη λειτουργία των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων της Περιφέρειας είναι φυσικά και η συμβολή των εμπλεκόμενων (κάτοικοι της περιοχής, επιχειρήσεις, ακαδημαϊκό και διοικητικό προσωπικό) στην εν λόγω δραστηριότητα. Έτσι, όταν η Ανώτατη Παιδεία διαχειρίζεται σωστά από όλους τους φορείς που εμπλέκονται σε αυτή, τότε η αναπτυξιακή διαδικασία καταλήγει ευκολότερα σε μια αποδοτική και ταυτόχρονα ποιοτική οικονομική δραστηριότητα. Σκοπός, φυσικά, είναι αυτή η ενίσχυση της περιφερειακής περιοχής να εξελιχθεί τόσο σε οικονομικό, όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

Η πρόσβαση σε γνώση είναι στην κορυφή όλων των υπολοίπων πόρων μιας κοινωνίας (εργασία, έρευνα, τεχνολογία) και τα «εργοστάσια» που την παράγουν διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο σε ατομικό αλλά και συλλογικό επίπεδο. Ολοένα και πιο γοργά κινείται, άλλωστε, ο ρυθμός με τον οποίο οι νέοι προσπαθούν να εμβαθύνουν στη μόρφωση και την απόκτηση γνώσης. Και σε αυτό ακριβώς το σημείο καλούνται τα Τριτοβάθμια Εκπαιδευτικά Ιδρύματα να παίξουν κυρίαρχο ρόλο, μιας και είναι αυτά που ωθούν την κοινωνία σε διαθρωτικές αλλαγές, διαμορφώνοντας τον πολιτισμό μιας περιοχής, άρα και την κουλτούρα της. Εκτός των άλλων, συντελούν στην ανάπτυξη της τέχνης και των γραμμάτων, δημιουργώντας μια καλύτερη πολιτισμική εικόνα για την εκάστοτε περιοχή, ενώ παράλληλα ενισχύεται ο ευγενής ανταγωνισμός μεταξύ των τοπικών κοινωνιών. Απόρροια αυτού είναι και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, που έχουν θετικό αντίκτυπο στην τοπική οικονομία. Η κίνηση της αγοράς και η ανάπτυξη σχέσεων και συνεργασιών με τις τοπικές επιχειρήσεις, αποτελούν οικονομικό φορέα, πηγή εισοδήματος, αλλά και το βασικό καταναλωτή για την τοπική κοινωνία.

Συνοψίζοντας λοιπόν, καλό θα ήταν να επισημανθεί πως τα περιφερειακά Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα θα πρέπει να αποτελέσουν μοχλό ανάπτυξης της ίδιας της Περιφέρειας και το πανεπιστημιακό σύστημα να δράσει προς όφελος αυτού. Με άλλα λόγια, να πετύχει ουσιαστικές αλλαγές στο εσωτερικό του ούτως ώστε να έχει ισχύ και προς το εξωτερικό περιβάλλον. Σε αυτό το σημείο βέβαια, θα πρέπει να σημειωθεί και η περίπτωση εκείνων των ΑΕΙ και ΤΕΙ τα οποία λειτουργούν σε μικρότερες πληθυσμιακά περιοχές της χώρας και ταυτόχρονα λιγότερο ευνοημένες σε σχέση με τις μεγαλουπόλεις. Λαμβάνοντας υπόψη πως ορισμένες κοινωνίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση εξαιτίας, για παράδειγμα, της δυσπρόσιτης περιοχής τους ή της μη ανάπτυξής τους με ταχείς ρυθμούς, η δημιουργία τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων φέρει εν μέρει λύσεις σε θέματα-προβλήματα οικονομίας κατά κύριο λόγο, αλλά και ανέλιξης του πολιτισμού.

Η τοπική κοινωνία των μικρότερων Περιφερειών, υποδέχεται τα ΑΕΙ και ΤΕΙ με περίσσεια χαρά και ενθουσιασμό. Η ύπαρξη των ιδρυμάτων στις Περιφέρειες αυτές και συγκεκριμένα η έλευση σπουδαστών έχει ως ακόλουθο αποτέλεσμα την οικονομική άνθιση και αναβάθμιση των αντίστοιχων περιοχών ως προς το ποιοτικό τους επίπεδο. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα Τριτοβάθμιου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος σε πόλη της Περιφέρειας αποτελεί και η περίπτωση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Όλα εκείνα για

τα οποία έγινε λόγος παραπάνω, αφορούν αλλά και συμβαίνουν και στην περιοχή της πόλης των Ιωαννίνων με τη λειτουργία του Πανεπιστημίου εκεί.

Η ύπαρξη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων έχει ωφελήσει την τοπική αγορά, ενώ παράλληλα έχει ενισχύσει την ποιοτική εικόνα της Περιφέρειας Ηπείρου. Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, από την ίδρυσή του έως και σήμερα, αποτελεί πόλο ανάπτυξης για την πόλη και έχει δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας (διδασκτικό, ερευνητικό και διοικητικό προσωπικό). Χάρη σ' αυτούς, και στις επιστημονικές τους γνώσεις, εκπαιδεύεται το φοιτητικό σύνολο και εφοδιάζεται με γνώση που αργότερα ανταποκρίνεται στις υψηλές απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.

1.2 Η Μεταβολή στην Αντίληψη για τη Συμβολή των Πανεπιστημίων στην Ανάπτυξη των Ευρύτερων Περιοχών τους, με Βάση τη Διεθνή Εμπειρία

Σε πολλές αναπτυγμένες χώρες του κόσμου η συμβολή των Πανεπιστημίων στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής τους και οι σχέσεις που αναπτύσσουν με τις τοπικές τους κοινωνίες, αποτελούν ζητήματα, που έχουν ξεκινήσει να απασχολούν από τις πρώτες κιόλας δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μάλιστα, αυτό συνέβη ακόμα νωρίτερα, όπως για παράδειγμα στις Η.Π.Α., ήδη από το 19^ο αιώνα. Ο σχετικός προβληματισμός εντείνεται ωστόσο περισσότερο από τα μέσα της δεκαετίας του '60, κυρίως όμως μετά τη δεκαετία του '80.

Είναι γεγονός ότι από τον 19^ο αιώνα όπου τα Πανεπιστήμια χαρακτηρίζονταν ως «ελίτ ινστιτούτα» με σχετικά περιορισμένο ενδιαφέρον για τα κοινωνικά και τα οικονομικά προβλήματα των εξω-ακαδημαϊκών τους κοινωνιών, έως και τη σύγχρονη εποχή όπου η πανεπιστημιακή εκπαίδευση αναγνωρίζεται όλο και πιο πολύ ως ένα από τα κύρια μέτρα των «σύγχρονων μέσων» [*Κόνσολας, 1997; Παπαδασκαλόπουλος, 1995*] για την ανάπτυξη και ως βασική πηγή τοπικής ανάπτυξης, οι αντιλήψεις για το ρόλο των Πανεπιστημίων στην ανάπτυξη των περιοχών και των τοπικών κοινωνιών τους, έχουν αλλάξει σημαντικά.

Στη διάρκεια της μακρόχρονης αυτής περιόδου, Πανεπιστήμια και τοπικές κοινωνίες, στην προσπάθειά τους να συνυπάρξουν και να συνεργαστούν με στόχο το αμοιβαίο όφελος, προβληματίστηκαν και ανταγωνίστηκαν. Οι απόψεις για τις μεταξύ τους

σχέσεις είναι πολλές, ποικίλες, ακόμα και αντιφατικές. Αιτία, οι δραματικές μεταβολές των ιστορικών συνθηκών και οι διαφορετικές αντιλήψεις οι οποίες αναπτύσσονται για το περιεχόμενο των εννοιών της ανάπτυξης, του χώρου, της κοινωνίας και του Πανεπιστημίου, εννοιών, δηλαδή που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με το υπό διερεύνηση θέμα.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να γίνει μια σύντομη αναφορά-βιβλιογραφική επισκόπηση στις κυριότερες τομές που σηματοδότησαν την αλλαγή στην αντίληψη για τη συμβολή του Πανεπιστημίου στην ανάπτυξη των χωρών και των ευρύτερων περιοχών τους, από τον 19^ο αιώνα έως τη σύγχρονη εποχή, δίνοντας έμφαση στην αμερικανική και βρετανική κοινωνία. Τα παραδείγματα αυτά θεωρείται πως συνέβαλαν στη μεταβολή της αντίληψης για τη συμβολή και των ελληνικών Πανεπιστημίων στην ανάπτυξη των ευρύτερων περιοχών τους.

α) Η ίδρυση των «land-grant universities» στις ΗΠΑ στα μέσα του 19^{ου} αιώνα: Η πρωτοβουλία αυτή υπήρξε κρατική με αναφορά στην αγροτική και βιομηχανική κοινωνία των Η.Π.Α., γρήγορα, όμως, συμπεριέλαβε δράσεις για την υποστήριξη του συνόλου της εργατικής τάξης και των πληθυσμιακών ομάδων που για δεκαετίες κρατήθηκαν μακριά από την πανεπιστημιακή εκπαίδευση (π.χ. γυναίκες, μειονότητες, κ.ά.) [*Bonnen, 1998; Spanier, 1998*]. Η διαφοροποίησή τους στο επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών από τα λεγόμενα παραδοσιακά Πανεπιστήμια εκείνης της εποχής, υπήρξε κάτι πρωτόγνωρο σε μια χρονική περίοδο όπου η Ευρώπη παρέμενε δεμένη σε εξαιρετικά άκαμπτα πρότυπα εκπαίδευσης και ανάπτυξης [*OECD, 1982*].

β) Κατά τη δεκαετία του '30 με αφορμή τις σημαντικές οικονομικές και κοινωνικο-πολιτισμικές αλλαγές σε διεθνές επίπεδο, τα Πανεπιστήμια αναγκάζονται να αναπροσαρμόσουν την πολιτική τους για να συμβάλουν ποικιλοτρόπως στην ανάπτυξη των χωρών τους, με στόχο κυρίως την οικονομική άνθιση [*Ortega y Gasset, 1944*]. Η αντίληψη αυτή - που θα υποστηριχθεί και στη δεκαετία του '40 με μικρότερη όμως ένταση - αρχίζει να λαμβάνει πιο ολοκληρωμένη μορφή μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, τότε που οι περισσότερες δυτικές χώρες έχουν ήδη αρχίσει να αντιμετωπίζουν προβλήματα στην οικονομική κυρίως υποστήριξη των ενεργειών τους που αφορούν την ικανοποίηση των αυξανόμενων απαιτήσεων για ανώτατη εκπαίδευση και την ανάγκη αποκατάστασης των κατεστραμμένων από τον πόλεμο οικονομιών τους. Η αναποτελεσματική χρήση της βιομηχανίας στον τομέα της ανάπτυξης θα ωθήσει κάποιες κυβερνήσεις να στραφούν στα Πανεπιστήμια, ζητώντας βοήθεια στο αναπτυξιακό τους έργο

[Flexner, 1930]. Είναι η εποχή που στις ΗΠΑ ξεκινούν τα πρώτα δειλά βήματα κάποιων Πανεπιστημίων για τη συμμετοχή τους στην τοπική / περιφερειακή ανάπτυξη (τα λεγόμενα «urban universities» που χωροθετούνται σε μεγάλες πόλεις και τα «community universities», που σκοπό έχουν την ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας, τη συγκράτηση πληθυσμού και τη προέγκυση βιομηχανιών, επιχειρήσεων, και πολιτιστικών υποδομών). Στην Ευρώπη, η στροφή αυτή θα καθυστερήσει σχεδόν μια δεκαετία (με τα λεγόμενα «regional universities») και θα μεθοδευτεί πιο πολύ μετά τη δεκαετία του '80 [Θεοδωρά, 2004].

γ) Στη δεκαετία του '60 τα έντονα πολιτικο-οικονομικά γεγονότα και οι συγκυρίες θα σηματοδοτήσουν τη στροφή των Πανεπιστημίων στην τοπική και περιφερειακή κλίμακα. Η επέκταση της ανώτατης εκπαίδευσης προβάλλεται, όχι μόνο ως ένα μέσο πρόκλησης κοινωνικο-οικονομικής ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο, αλλά και ως μέσο ανάπτυξης συγκεκριμένων Περιφερειών, περιοχών, ή πόλεων [Henry, 1961; Caffrey, 1971; Corbett, 1974; Mitchell, 1974]. Το ενδιαφέρον μετατοπίζεται, έτσι, από τον αγροτικο-βιομηχανικό χώρο της Περιφέρειας, στις πόλεις του κέντρου και της Περιφέρειας, όπου συγκεντρώνεται η πλειονότητα του πληθυσμού και των τομέων παραγωγής [Klotscke, 1966]. Πολλές χώρες προχωρούν στην ίδρυση νέων Πανεπιστημίων ή στη διεύρυνση υφιστάμενων σε περιφερειακό επίπεδο, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα [Θεοδωρά, 2006]. Προβάλλεται τώρα το πρότυπο «Πανεπιστήμιο-υπηρετής», ένα Πανεπιστήμιο δηλαδή έτοιμο να δίνει λύσεις σε οποιοδήποτε πρόβλημα απασχολεί την τοπική κοινωνία [Kerr, 1968; McConnell, 1968].

δ) Η δεκαετία του '80 υπήρξε εποχή σταθμός, αφού τότε τοποθετείται και η πραγματική στροφή των Πανεπιστημίων στην τοπική και στην περιφερειακή κλίμακα στο δυτικό κόσμο. Η νέα αντίληψη που επικρατεί θέλει το Πανεπιστήμιο «καταλύτη» και όχι το Πανεπιστήμιο «υπηρετή». Ο ρόλος του είναι να υποκινεί την αναπτυξιακή διαδικασία και όχι απλά να δίνει λύσεις σε προβληματικές καταστάσεις που απασχολούν τις τοπικές κοινωνίες. Τη χρονική αυτή περίοδο γίνονται οι πρώτες προσπάθειες αποτίμησης των συμβολών των Πανεπιστημίων στην ανάπτυξη των χωρών και των Περιφερειών τους [Foster, 1987]. Ζητήματα που απασχολούν, μεταξύ άλλων, είναι τα όρια στη συνεργασία Πανεπιστημίων και τοπικών κοινωνιών για να μην απειλείται ο βασικός τους σκοπός (δηλαδή η εκπαίδευση, η έρευνα, και ο κοινωνικός ρόλος), και η εξισορρόπηση μεταξύ του παγκόσμιου και του τοπικού [Artibise, 1987].

Η αλλαγή στην αντίληψη αυτή σηματοδοτείται με την ίδρυση ενός νέου πανεπιστημιακού προτύπου του «outreach-interactive university», ενός Πανεπιστημίου, δηλαδή, ανοικτού στην ευρύτερη τοπική κοινωνία, ευαισθητοποιημένο σε θέματα καθημερινού ενδιαφέροντος με τρόπο που να εξασφαλίζεται το αμοιβαίο όφελος των ακαδημαϊκών και των τοπικών κοινωνιών, χωρίς να χάνεται ωστόσο η αυτονομία του, ούτε και να απειλείται ο βασικός του σκοπός (εκπαίδευση, έρευνα, κοινωνικός ρόλος) [Bonner, 1998; Pappas, 1997].

ε) Κατά τη δεκαετία του '90, σε μια προσπάθεια επανακαθορισμού του αναπτυξιακού ρόλου των Πανεπιστημίων, προβάλλεται η έντονη στροφή προς τον «τοπικισμό» που εκδηλώνεται με αναφορά στο τοπικό και περιφερειακό επίπεδο [Goddard, 1994; NCIHE, 1997]. Η περιφερειακή κλίμακα αποκτά τώρα καινούργια βαρύτητα. Η νέα αντίληψη είναι «σκέφτομαι παγκόσμια-δρω τοπικά» [Ball, 1989; Duke, 1999; Goddard, 1999]. Η πρόκληση θέλει τώρα τα Πανεπιστήμια να συμβάλουν στην επαναδημιουργία των τοπικών κοινωνιών τους και διαδοχικά να επαναδομούνται μέσα από εκείνες [Elliot, 1996; Hardy, 1996; Van der Wusten, 1998; Lerner, 1998; Gray, 1999].

Θα περάσουμε, έτσι, σταδιακά - όχι όμως εύκολα - από μια εποχή, όπου τα Πανεπιστήμια αντιμετωπίζουν την ανάπτυξη των περιοχών τους ως τη φυσική συνέπεια της δικής τους εξέλιξης σε μια εποχή όπου τα Πανεπιστήμια αρχίζουν να κατανοούν ότι η ευαισθητοποίησή τους και σε θέματα που αφορούν στην τοπική κλίμακα, όχι μόνο δε θα τους στερήσουν από το γόητρό τους, αλλά θα μπορούσε να συμβάλει στην ανάπτυξη των ίδιων και των ευρύτερων τοπικών κοινωνιών [Atkins, 1999].

Στην πρώτη περίπτωση, η ανάπτυξη της περιοχής θεωρείται δεδομένη και συνδέεται άμεσα με την παρουσία του Πανεπιστημίου, στη δεύτερη περίπτωση εξασφαλίζεται μόνο αν- ανεξάρτητα από το πρότυπο του Πανεπιστημίου που θα επιλεγεί (π.χ. Πανεπιστήμιο «υπηρετής», ή «καταλύτης»), γίνουν οι κατάλληλες ενέργειες από την πλευρά των Πανεπιστημίων, των τοπικών τους κοινωνιών και των κυβερνήσεων των κρατών. Είναι πάντως γεγονός ότι όλα αυτά τα χρόνια η συμβολή των Πανεπιστημίων στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη επιχειρείται στο πλαίσιο δυο κύριων οπτικών που στην ουσία έχουν στηριχτεί σε δυο εκ διαμέτρου αντίθετες αντιλήψεις. Η τοπική / περιφερειακή ανάπτυξη στην πρώτη οπτική θα προκύψει από την ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας Πανεπιστημίου - διεθνούς (ή εθνικής) κοινότητας, ενώ στη δεύτερη οπτική

θα προκύψει από την ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας μεταξύ Πανεπιστημίου και τοπικής (ή περιφερειακής) κοινότητας.

Παρά τις αντιλήψεις που επικρατούν για το ρόλο της ανώτατης εκπαίδευσης στην τοπική και στην περιφερειακή ανάπτυξη, η διεθνής εμπειρία / πρακτική έχει αποδείξει ότι τα Πανεπιστήμια, μέσα από την εκπαιδευτική, ερευνητική και κοινωνική τους δράση μπορούν, υπό προϋποθέσεις, να αποτελέσουν κύριες οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και χωρικές οντότητες.

Από τη μελέτη της διεθνούς βιβλιογραφίας γίνεται για παράδειγμα σαφές πως τα Πανεπιστήμια επηρεάζουν θετικά την καινοτομία σε τοπικό επίπεδο [*Jaffe, 1989; Hausman, 2012*]. Οι Helmers και Rogers [*Helmers, 2015*] ενδεικτικά αναφέρουν ότι αυτό μπορεί να οφείλεται σε διάφορους παράγοντες όπως: (α) η δημοσίευση των αποτελεσμάτων της βασικής έρευνας, (β) οι πατέντες και οι άδειες χρήσης εφευρέσεων, (γ) τα εκκολαπτήρια επιχειρήσεων (incubators) και η δημιουργία spin-off εταιρειών, (δ) η ύπαρξη επιστημονικών πάρκων, (ε) η διεξαγωγή από κοινού έρευνας, (στ) η παροχή συμβουλών, (ζ) η εκπαίδευση των στελεχών των επιχειρήσεων, κτλ. Στη μελέτη τους, οι Helmers και Rogers, εξέτασαν την επίδραση της έντασης και της ποιότητας της πανεπιστημιακής έρευνας στον αριθμό των επιχειρήσεων με πατέντες, σε 117 περιοχές της Αγγλίας. Κατέληξαν στο ότι οι μικρές επιχειρήσεις ευνοούνται από τα Πανεπιστήμια στην περιοχή τους και τις γειτονικές περιοχές, αν και δε συμβαίνει το ίδιο και με τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Ένα εξίσου, όμως, σημαντικό στοιχείο που θα πρέπει να συνεκτιμάται, είναι ότι η συμβολή των Πανεπιστημίων στην αναπτυξιακή, εν γένει, διαδικασία μπορεί να είναι πολυεπίπεδη - να αφορά, δηλαδή, διαφορετικά χωρικά επίπεδα (π.χ. χώρα, Περιφέρεια, πόλη, γειτονιά) και πολύπλευρη - να αναφέρεται, δηλαδή, σε έναν ή και σε περισσότερους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας (πολιτική, οικονομία, κοινωνία, πολιτισμός κ.ά.) Είναι σημαντικό, λοιπόν, να αναγνωρίζεται η μοναδικότητα της ανώτατης εκπαίδευσης ως οντότητας, λειτουργίας, ή/και επένδυσης, γιατί έτσι μόνο τα Πανεπιστήμια θα μπορέσουν να αποτελέσουν ουσιαστικούς καταλύτες ανάπτυξης για τις ευρύτερες περιοχές τους (γειτονιά, πόλη, Περιφέρεια, χώρα) [*Θεοδωρά, Γ., 2004*].

1.3 Η Αποκέντρωση της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα: Ίδρυση Περιφερειακών Πανεπιστημίων

Έως και τα μέσα της δεκαετίας του '60 τα μοναδικά Πανεπιστήμια της χώρας βρίσκονταν στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη, εκεί όπου συγκεντρώνονταν η πλειονότητα του πληθυσμού της Ελλάδας, αλλά και οι κάθε είδους δραστηριότητες πολιτικής, κοινωνικο-οικονομικής και πολιτιστικής μορφής. Η πολιτική επέκτασης της ανώτατης εκπαίδευσης ξεκίνησε στη δεκαετία του '60 με την ίδρυση των πρώτων Πανεπιστημίων σε πόλεις της Περιφέρειας. Σε πρώτη φάση (δεκαετία '60) τα Πανεπιστήμια ιδρύονται και εγκαθίστανται σε σημαντικές πόλεις της χώρας από όπου παίρνουν και το όνομά τους: για παράδειγμα το Πανεπιστήμιο Πάτρας (στην Πάτρα) και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (στα Ιωάννινα). Από τη δεκαετία του '70 και έπειτα ξεκινά μια νέα φάση αποκέντρωσης, όπου υποστηρίζεται η διασπορά της ακαδημαϊκής λειτουργίας σε διάφορες πόλεις των Περιφερειών. Τα νέα Πανεπιστήμια λαμβάνουν το όνομα της Περιφέρειας στην οποία ανήκουν και όχι της πόλης όπου λειτουργούν.

Στην περίοδο αυτή έχουμε την ίδρυση του Πανεπιστημίου Θράκης (σε Ξάνθη, Κομοτηνή, Αλεξανδρούπολη), του Πανεπιστημίου Κρήτης (σε Ηράκλειο και Ρέθυμνο), του Πολυτεχνείου Κρήτης (στα Χανιά), του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (σε Βόλο, Λάρισα, Τρίκαλα και Καρδίτσα), του Πανεπιστημίου Αιγαίου (σε Μυτιλήνη, Χίο, Καρλόβασι/Βαθύ Σάμου, Ρόδο) και του Ιόνιου Πανεπιστημίου (στην Κέρκυρα). Η αποκέντρωση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης εξακολουθεί να βρίσκεται σε εξέλιξη. Πολλά από τα υφιστάμενα περιφερειακά Πανεπιστήμια αποκτούν καινούργια τμήματα, ενώ αργότερα πραγματοποιήθηκε και η ίδρυση και λειτουργία τριών νέων περιφερειακών Πανεπιστημίων. Πρόκειται για τα Πανεπιστήμια Πελοποννήσου, Δυτικής Μακεδονίας και Στερεάς Ελλάδας.

Από τη μελέτη των πολιτικών ίδρυσης/χωροθέτησης των περιφερειακών Πανεπιστημίων και του προτύπου της εσωτερικής ακαδημαϊκής τους οργάνωσης και χωρικής ανάπτυξης των εγκαταστάσεών τους, προκύπτουν σημαντικά συμπεράσματα για τον εκπαιδευτικό και ερευνητικό τους προσανατολισμό, την κοινωνική και την πολιτιστική τους δράση και το είδος των προβλημάτων που αυτά αντιμετωπίζουν. Επίσης, μέσα από τη συστηματική καταγραφή/αξιολόγηση της υποδομής της περιφερειακής εμβέλειας του συνόλου των πόλεων της χώρας φαίνεται η βαρύτητα των περιφερειακών πανεπιστημιούπολεων στο οικιστικό της δίκτυο.

Η γνωριμία των περιφερειακών Πανεπιστημίων και των πόλεων τους θεωρείται αναγκαία, γιατί βοηθά στην κατανόηση και αξιολόγηση των σχέσεων πανεπιστημιακών - τοπικών κοινωνιών και τομέων παραγωγής και επιτρέπει την πιο αξιόπιστη εκτίμηση της επίδρασης των περιφερειακών Πανεπιστημίων στην ανάπτυξη των Περιφερειών της χώρας. Με βάση τα δεδομένα αυτά, η εικόνα για τα περιφερειακά Πανεπιστήμια και τις ελληνικές πόλεις έχει ως ακολούθως:

α) Η ίδρυσή τους αποφασίζεται λιγότερο ή περισσότερο για εξυπηρέτηση ανάλογων σκοπών με πιο βασικούς τους παρακάτω:

1) την ικανοποίηση εθνικών σκοπών και περιφερειακής ανάπτυξης (ισόρροπη ανάπτυξη χώρας, ενίσχυση περιφερειακών παραμεθωρίων περιοχών, αποτροπή διόγκωσης της πρωτεύουσας, διασφάλιση πολιτικής σταθερότητας, ενίσχυση μεσαίων ή μικρών πόλεων με περιορισμένη υποδομή, ικανοποίηση ιστορικών/παραδοσιακών λόγων, πολιτισμική αναβάθμιση συγκεκριμένων περιφερειών/περιοχών, κ.ά.)

2) την αναβάθμιση της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης

3) την αποκατάσταση της δίκαιης ισοκατανομής και την καθιέρωση ίσων ευκαιριών

4) την ικανοποίηση των αναγκών της αγοράς εργασίας και

5) την αύξηση του αριθμού εισακτέων στα Πανεπιστήμια και την αποσυμφόρηση των κεντρικών Πανεπιστημίων.

β) Πολλά από αυτά τα περιφερειακά Πανεπιστήμια υιοθετούν το παράδειγμα των κεντρικών, όσον αφορά στο πρότυπο της εσωτερικής ακαδημαϊκής οργάνωσης και χωρικής ανάπτυξης των εγκαταστάσεών τους σε επίπεδο πόλης (εντός ή εκτός του αστικού ιστού). Η επιλογή μάλιστα των γνωστικών κατευθύνσεων γίνεται με άξονα πιο πολύ την ικανοποίηση της ζήτησης σε επίπεδο χώρας και την ανάγκη αποσυμφόρησης των κεντρικών Πανεπιστημίων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης και πολύ λιγότερο, τελικά, με άξονα την ικανοποίηση των τοπικών και περιφερειακών ιδιαιτεροτήτων και αναγκών και την αντιστοίχιση με τη δυναμικότητα των πόλεων τους. Αποτέλεσμα αυτού είναι τα περιφερειακά Πανεπιστήμια συχνά να αποτελούν «αντίγραφο» των κεντρικών, με περιορισμένα δείγματα πρωτοτυπίας. Μόνο τα πιο πρόσφατα ιδρυθέντα Πανεπιστήμια επιδιώκουν τη διαφοροποίησή τους, κυρίως όσον αφορά στο είδος των

γνωστικών ειδিকেύσεων που προσφέρουν (π.χ. Πολυτεχνείο Κρήτης (Χανιά), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (εν μέρει), Πανεπιστήμιο Αιγαίου, και Ιόνιο Πανεπιστήμιο).

γ) Βασικό και, από ότι φαίνεται, αποκλειστικό καθήκον των ελληνικών Πανεπιστημίων είναι η προσφορά δωρεάν εκπαίδευσης σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού της χώρας. Συνέπεια, ο ερευνητικός, ο «επιχειρηματικός», αλλά και ο κοινωνικός ρόλος τους συχνά να βρίσκεται σε δεύτερη μοίρα. Τα ελληνικά περιφερειακά Πανεπιστήμια αντιμετωπίζονται έτσι πιο πολύ ως χώροι εκπαίδευσης, χωρίς να γίνονται πάντα ιδιαίτερες προσπάθειες για τη δικτύωσή τους με τομείς έρευνας και παραγωγής και την ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας των ακαδημαϊκών κοινοτήτων τους με φορείς που δρουν σε τοπικό επίπεδο, ή με τα μέλη της εξω-ακαδημαϊκής κοινωνίας.

Έτσι, παρά τις προσπάθειες των τελευταίων κυρίως 15 ετών, η ακαδημαϊκή έρευνα εμφανίζεται περιορισμένη στα περισσότερα περιφερειακά Πανεπιστήμια, το δε αντικείμενό της σπάνια σχετίζεται με την τοπική παραγωγική και επιχειρηματική δράση. Εξαιρέσεις θεωρούνται τα Πανεπιστήμια Πάτρας και Ιωαννίνων καθώς και το Πολυτεχνείο Κρήτης. Φαίνεται επομένως ότι υπάρχει κάποιος βαθμός συσχέτισης μεταξύ της έντασης και του είδους της ερευνητικής δραστηριότητας με το μέγεθος της πόλης. Η βασική, όμως, συσχέτιση αφορά το είδος της ερευνητικής δραστηριότητας, το δυναμισμό της πόλης και τον τύπο του Πανεπιστημίου, κυρίως όσον αφορά στο είδος των επιστημονικών εξειδικεύσεων που προσφέρει.

Επιπροσθέτως, η σύνδεση των περιφερειακών Πανεπιστημίων και των τομέων παραγωγής παραμένει συγκριτικά περιορισμένη. Παρά τα προβλήματα, τα πιο δραστήρια περιφερειακά Πανεπιστήμια είναι εκείνα που λειτουργούν σε πόλεις κάποιου μεγέθους, με υποδομή περιφερειακής εμβέλειας και με υψηλό δείκτη προσπελασιμότητας. Τέτοιες πόλεις είναι συνήθως όσες βρίσκονται επί των βασικών αναπτυξιακών αξόνων της χώρας, ή σε μικρή απόσταση από αυτούς (Πάτρα, Βόλος, Ιωάννινα, Ηράκλειο, Χανιά).

Τέλος, ο κοινωνικός ρόλος των ελληνικών περιφερειακών Πανεπιστημίων - με την έννοια της συμμετοχής τους στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της ευρύτερης εξω-ακαδημαϊκής κοινωνίας - είναι περιορισμένος, ενώ δε φαίνεται να σχετίζεται με το μέγεθος του Πανεπιστημίου ή της πόλης. Περιορισμένο είναι επίσης και το ενδιαφέρον

από την πλευρά των περιφερειακών Πανεπιστημίων για διοργάνωση εκδηλώσεων με αναφορά και στην εξω-πανεπιστημιακή κοινότητα.

δ) Τα πρώτα ολοκληρωμένα περιφερειακά Πανεπιστήμια όσον αφορά στην ποιότητα επιστημονικών ειδικοτήσεων και ακαδημαϊκών υπηρεσιών είναι εκείνα της πρώτης περιόδου επέκτασης της ανώτατης εκπαίδευσης (δεκαετία '60), δηλαδή όσα εξαρχής προγραμματίστηκαν να λειτουργήσουν σε μια πόλη και έχουν διαγράψει μια σημαντική περίοδο λειτουργίας (όπως για παράδειγμα το Πανεπιστήμιο Πάτρας (στην Πάτρα) και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (στα Ιωάννινα)).

ε) Τέλος, ο σχεδιασμός των περιφερειακών Πανεπιστημίων δε φαίνεται να αντιμετωπίζεται στο πλαίσιο του σχεδιασμού των πόλεων όπου χωροθετούνται, ούτε να εντάσσεται στον προγραμματισμό επέκτασης των ορίων τους, γεγονός το οποίο δημιουργεί προβλήματα στη διαδικασία της ενσωμάτωσής τους στη ζωή των πόλεων τους.

1.4 Σύνδεση του Πανεπιστημίου με την Τοπική Κοινότητα

Κατά τον Lefebvre, ο χώρος μέσα στον οποίο υφίσταται και λειτουργεί το Πανεπιστήμιο και η κοινότητά του αποτελεί πεδίο παραγωγής και εκφοράς πολιτικού και πολιτοποιοτικού ιδεολογικού λόγου σε συνδυασμό με τις επιστημονικές απόψεις που διατυπώνονται μετά από την έρευνα και τη σμίλευση της σκέψης. Η σκέψη αυτή που διατυπώθηκε στο κλασικό του έργο για την Περιφερειακή Ανάπτυξη «Το δικαίωμα στην πόλη-Χώρος και πολιτική» [Lefebvre, 1976] οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο χώρος του Πανεπιστημίου δεν είναι συμβολικός στο κοινωνικό σύνολο, αλλά ουσιαστικός και με εξέχουσα θέση στον υπαρκτό χώρο αυτού.

Είναι γενικά παραδεκτό ότι στο χώρο του Πανεπιστημίου η Πολιτεία, στα πλαίσια της Δημοκρατίας, έχει επενδύσει στην εκπαίδευση και τη μελλοντική της ηγεσία, δηλαδή τη νιότη που εκπαιδεύεται πριν ανυψωθεί δια των επιτευγμάτων της και των συμμετοχών της στις ύψιστες λειτουργίες της Πολιτείας. Συνεπώς από το ανωτέρω σημείο του χώρου του κοινωνικού μας συστήματος μπορούμε να ισχυριστούμε ότι εκκινούν πρωτοποριακές πρωτοβουλίες που μπορούν να μεταβάλλουν ριζικά τις κρατούσες απόψεις και να αντικαταστήσουν την παλαιά γνώση με τη νέα, προάγοντας έτσι την παιδεία του λαού.

Η μακραίωνη ιστορία κατέδειξε ότι το Πανεπιστήμιο αποτελεί ισχυρό σύνολο επικοινωνιακών σχέσεων μέσα στην τοπική κοινωνία-πόλη που επηρεάζει και επηρεάζεται από αυτήν. Σημασία έχει, όμως, εάν ο χώρος του Πανεπιστημίου βρίσκεται μέσα στην πόλη, ή σε απόσταση από αυτήν, διότι έτσι διαφοροποιείται η επίδρασή του για τη διαμόρφωση των σχέσεων και της παιδείας του κοινωνικού συνόλου. Στην πρώτη περίπτωση πραγματοποιείται μια διάδραση συνεχής, καθώς το Πανεπιστήμιο δεν εκπαιδεύει μόνο τους φοιτητές του, αλλά και τους πολίτες. Η άποψη αυτή μπορεί να τεκμηριωθεί και με βάση τη θεωρία των πόλων ανάπτυξης της Περιφερειακής Οικονομίας [Mønsted, 2006], διότι το Πανεπιστήμιο ως ζωντανός οικονομικός οργανισμός έλκει πολλαπλές παραγωγικές δραστηριότητες μέσα στην πόλη και στα πέριξ αυτής μέρη που θα αναπτύσσονται και θα διαχέονται τα αποτελέσματά τους σε ευρύτερες χωρικές διαστάσεις.

Με δεδομένους τους στόχους της κοινωνίας για να προσεγγίσουμε την «κοινωνία της γνώσης» μέχρι την επόμενη δεκαετία, και με γνώμονα την 3^η Έκθεση Συνοχής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής [Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ετήσια Έκθεση για το μέσο προ ενταξιακών διαθρωτικών πολιτικών (ISPA) 2004, Βρυξέλλες, 2005] που έθεσε ως βασικούς στόχους για την οικονομική ανάπτυξη, την ενίσχυση της παιδείας και της κατάρτισης, την ενίσχυση της έρευνας και την ανάπτυξη της καινοτομίας, το Πανεπιστήμιο αναμένεται να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην παροχή εξειδικευμένης γνώσης και στην καλλιέργεια της παιδείας λειτουργώντας ως συμβατικός και διαρκής πόλος οικονομικής ανάπτυξης. Το ανωτέρω θα επιτελείται διότι κατά τις παραδοχές της επιστήμης, η παρεχόμενη εκπαίδευση και η παραγωγική διαδικασία της παιδείας, πέραν των άλλων επιδράσεων τους, απορροφούν σημαντικό μέρος του ΑΕΠ στην προετοιμασία των νέων να καταστούν επιστήμονες υψηλού κύρους για αποδοτική επαγγελματική σταδιοδρομία.

Ως εκ τούτου, βρισκόμαστε στην ανάδυση μιας νέας δυναμικής, τοπικής οικονομίας της οποίας η ζήτηση και η προσφορά σε τομείς όπως η κατοικία, τα καταναλωτικά αγαθά και οι υπηρεσίες είναι αισθητά αυξημένα, και με ποικίλες αλληλεπιδράσεις. Απαραίτητη είναι φυσικά και η σύνδεση του εν λόγω εκπαιδευτικού ιδρύματος με τους συναφείς παραγωγικούς, επαγγελματικούς και επιστημονικούς φορείς της περιοχής (επιμελητήρια, οργανισμούς, κλπ.), τόσο σε επίπεδο ανταλλαγής εμπειρίας και τεχνογνωσίας, όσο και επικοινωνιακής, θεσμικής και άλλης αρωγής. Κυρίως πρέπει να προαχθεί

ο συμβουλευτικός του ρόλος στους παραπάνω φορείς και η δυνατότητά του να λειτουργήσει ως συνδεδετικός κρίκος και με ομολόγους του εξωτερικού.

Η καινοτομία σε μεθόδους, υλικά, μείωση κόστους, φιλοπεριβαλλοντικές διαδικασίες, και άλλα ζητήματα, που απαιτούν οι ανάγκες της εποχής και οι επιταγές της αειφόρου ή καλύτερα της αξιοβίωτης ανάπτυξης και η ποιοτική ερευνητική κατεύθυνση που μπορεί να αναπτύξει το κάθε Πανεπιστήμιο, αναμένεται επίσης να συνδέσει άρτια και εποικοδομητικά την έρευνα και την καινοτομία με την επιχειρηματικότητα και την παραγωγή.

Συμπερασματικά, οι κύριες αρχές που διέπουν τη σύνδεση του Πανεπιστημίου και της πόλης-περιοχής έδρας συνοψίζονται ως εξής:

- Η αμφίδρομη σχέση Ιδρύματος και πόλης
- Η οικονομική στήριξη του Ιδρύματος από τοπικές αρχές και φορείς
- Η στήριξη τοπικών αρχών και φορέων στο σχεδιασμό της ανάπτυξης του Ιδρύματος
- Η σύνδεση του Πανεπιστημίου με τις αναπτυξιακές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές λειτουργίες της πόλης
- Η δικτύωση του Πανεπιστημίου στους τομείς της έρευνας και της εκπαιδευτικής συνεργασίας.

1.5 Το Πανεπιστήμιο ως Μοχλός Ανάπτυξης της Περιφέρειας

Η ανάπτυξη μιας περιφέρειας συνδέεται με τους παρακάτω κύριους στόχους [Πετράκος, 2004]:

Οικονομικοί στόχοι:

1. Μείωση των περιφερειακών ανισορροπιών στα ποσοστά ανεργίας.
2. Διασφάλιση της βέλτιστης κατανομής των παραγωγικών πόρων μεταξύ τομέων και κλάδων της οικονομίας.
3. Μείωση των πληθυσμιακών πιέσεων σε ήδη κορεσμένες περιοχές.
4. Μείωση του βαθμού υποαπασχόλησης των εθνικών παραγωγικών πόρων.
5. Εξασφάλιση ικανοποιητικού βαθμού ανάπτυξης των παραγωγικών πόρων.
6. Μείωση των πληθωριστικών πιέσεων στην οικονομία.

7. Εξασφάλιση μιας λογικής κατανομής του εισοδήματος.

Περιβαλλοντικοί στόχοι:

1. Καλύτερη ισορροπία μεταξύ πληθυσμού και περιβάλλοντος.
2. Δια-γενεαλογική ισορροπία στις ευκαιρίες αξιοποίησης των περιβαλλοντικών πόρων.
3. Αξιοποίηση μεθόδων ανάπτυξης φιλικών προς το περιβάλλον.

Κοινωνικοί στόχοι:

1. Προστασία χωρικά προσδιορισμένων πολιτισμικών χαρακτηριστικών.
2. Βελτίωση κοινωνικής συνοχής.

Όλοι οι παραπάνω στόχοι συνθέτουν ταυτόχρονα ανάγκες, προτεραιότητες και συνιστώσες περιφερειακής ανάπτυξης, που για να τείνει να είναι ολοκληρωμένη πρέπει να περιλαμβάνει την οικονομική, την κοινωνική και την περιβαλλοντική διάσταση. Μια εγκατάσταση εκπαιδευτικού-ερευνητικού χαρακτήρα αποτελεί μια από τις λίγες επιλογές που πραγματικά δύναται να συνδυάσει και τους τρεις αυτούς παράγοντες.

Η δημιουργία Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα έχει σαν κύριο σκοπό την παραγωγή και μετάδοση της γνώσης, μέσω της έρευνας και της διδασκαλίας. Επίσης, σκοπός τους είναι και η συμβολή στην αντιμετώπιση των κοινωνικών, πολιτιστικών και αναπτυξιακών αναγκών του τόπου. Έτσι, η παρεχόμενη εκπαίδευση στοχεύει στην προώθηση της έρευνας σε όλους τους τομείς που οι παραγωγικοί φορείς του τόπου μπορούν να δράσουν. Επομένως, η συμβολή τους στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη είναι εύλογη και θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί ακόμα και ως μέσο περιφερειακής πολιτικής.

Οι επιπτώσεις του Πανεπιστημίου ως μοχλός ανάπτυξης της Περιφέρειας μπορούν να κατηγοριοποιηθούν α) στις τοπικές οικονομικές επιπτώσεις των πανεπιστημιακών δραστηριοτήτων, β) στη μεταφορά γνώσης και τεχνολογίας και γ) στους ευρύτερους τομείς της βιώσιμης ανάπτυξης.

Ουσιαστικά, στις άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις συναντάμε τη δημιουργία και διατήρηση θέσεων εργασίας, τη στήριξη της τοπικής αγοράς αγαθών και υπηρεσιών

από το προσωπικό και τους φοιτητές του Πανεπιστημίου και την επίδραση στα τοπικά έσοδα και δαπάνες. Στις επιπτώσεις για την τοπική οικονομική ανάπτυξη και την τοπική οικονομία συναντάμε τη μεταφορά τεχνολογίας, πληροφοριών και γνώσεων, την υποστήριξη εσωτερικών επενδύσεων και τη συμβολή στην τοπική τουριστική βιομηχανία. Επίσης, σε ότι αφορά την ευρύτερη συνεισφορά στη βιώσιμη ανάπτυξη, υπάρχουν επιδράσεις στο δομημένο περιβάλλον, όπως η συμβολή στην αστική αναγέννηση, η πρόβλεψη για τη διαμονή των φοιτητών και οι επιπτώσεις στην αγορά ακινήτων. Τέλος, οι επιδράσεις στην κοινωνική και τοπική ανάπτυξη εμπεριέχουν την εκπαίδευση της κοινότητας και τη διά βίου μάθηση, τις δημόσιες διαλέξεις, τη συνεισφορά σε τοπικές αθλητικές δραστηριότητες, την πρόσβαση των κατοίκων σε πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες, καθώς και την αλληλεπίδραση φοιτητών και κοινότητας.

Σε μια ακόμα προσέγγιση, το Πανεπιστήμιο αποτελεί και μια από τις κύριες πηγές εισοδήματος της κάθε περιφέρειας και έναν βασικό καταναλωτή για την τοπική οικονομία, που εξαρτάται κυρίως από το μέγεθος του σε σχέση με τον πληθυσμό της πόλης που είναι εγκατεστημένο. Οι άμεσες επιπτώσεις στην τοπική οικονομία επικεντρώνονται σε συγκεκριμένους τομείς κατανάλωσης (κατοικία-ξενοδοχεία 28%, εστιατόρια 9.5%, διασκέδαση 13%). Τα άμεσα οικονομικά οφέλη εκτιμώνται σε 0.05%-0.31% του ΑΕΠ της χώρας και σε 1.7%-12.8% της ιδιωτικής κατανάλωσης [Αργυροπούλου, 2007].

Το βασικό αποτέλεσμα από τη λειτουργία των Πανεπιστημίων στην τοπική οικονομία προέρχεται από δαπάνες του κράτους (50%) και των φοιτητών (40%, των συνολικών δαπανών) στην περιοχή. Επίσης, η παρουσία του Πανεπιστημίου συμβάλλει στη συγκράτηση του πληθυσμού και στην αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού. Από πολιτισμικής πλευράς, η παρουσία φοιτητών συντελεί στη διαμόρφωση ενός διαφορετικού/ποικιλόμορφου πολιτισμικού κλίματος.

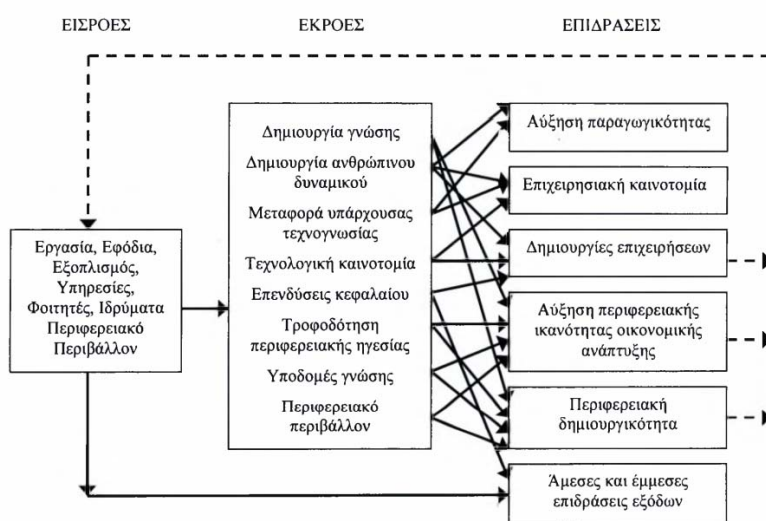
Επιπροσθέτως, η ύπαρξη ενός Πανεπιστημίου σε μια περιφέρεια, αποτελεί πόλο έλξης μεγάλου μέρους του τοπικού πληθυσμού και από τις γύρω περιοχές. Επίσης, έχει παρατηρηθεί πως σε περιφερειακές πόλεις που φιλοξενούνται αρκετά πανεπιστημιακά ιδρύματα, καταγράφεται αυξημένο μορφωτικό επίπεδο, βελτίωση του εργατικού δυναμικού που θα αποτελέσει εν συνεχεία το συνδετικό κρίκο μεταξύ Πανεπιστημίου-αγοράς εργασίας και τοπικής κοινωνίας, ενώ ταυτόχρονα αυξάνεται και η προσφορά υπηρεσιών, αναπτύσσεται η τεχνολογική γνώση και παράγονται προϊόντα που συμμετέχουν σε όλα τα στάδια παραγωγής (από το σχεδιασμό έως και την πώλησή τους).

Τέλος, η ύπαρξη Πανεπιστημίων στις Περιφέρειες, διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ Περιφέρειας και αστικού κέντρου, μεταξύ των ίδιων των Περιφερειών καθώς και μεταξύ της Περιφέρειας με τα κέντρα αποφάσεων. Έτσι, η παρουσία ενός ανεπτυγμένου δικτύου επικοινωνίας, αποτελεί και βασικό παράγοντα τοπικής ανάπτυξης.

Το περιφερειακό Πανεπιστήμιο είναι ικανό να στηρίζει ιδιαίτερα τις μικρές και μεσαίες παραγωγικές μονάδες που αποτελούν τον κορμό της ελληνικής οικονομίας. Αυτές είναι που έχουν ανάγκη βοήθειας σε θέματα περαιτέρω εκπαίδευσης, έρευνας και τεχνολογίας, αφού αδυνατούν να έχουν δική τους ερευνητική δραστηριότητα ή εύκολη πρόσβαση στη μετεκπαίδευση και ειδίκευση.

Τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μπορούν επίσης να αποτελέσουν μια βάση για την τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη με δυνατότητες διεθνοποίησης της Περιφέρειας. Τα Πανεπιστήμια οφείλουν να επιδείξουν έναν διεθνή προσανατολισμό, αποφεύγοντας τον κίνδυνο της απομόνωσης. Για το λόγο αυτό χρειάζεται να υιοθετηθούν νέες στρατηγικές αντιμετώπισης του μεταρρυθμιστικού πλαισίου των περιφερειακών ιδρυμάτων.

Στην παρακάτω εικόνα (**Διάγραμμα 1.1**) παρουσιάζεται σχηματικά η συμβολή των Πανεπιστημίων στην περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη.

Πηγή: [Goldstein, 2004]

Διάγραμμα 1.1

Συμβολή των Πανεπιστημίων στην περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη

Ωστόσο, η λειτουργία ενός περιφερειακού Πανεπιστημίου δεν κινείται πάντα, και χωρίς εμπόδια, προς τη δημιουργία ενός μοχλού ανάπτυξης για την Περιφέρεια. Για το λόγο αυτό, για την επιτυχή προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης και την άρση των περιφερειακών ανισοτήτων, απαραίτητη είναι η λήψη αποφάσεων και η εφαρμογή αποτελεσματικών μέτρων με προτεραιότητες ανά περίπτωση.

Το ζήτημα των περιφερειακών ανισοτήτων είναι μείζον πρόβλημα του Ελληνικού κράτους, με πολλές κοινωνικοοικονομικές αλλά ακόμη και περιβαλλοντικές και άλλες εκφάνσεις και επιπτώσεις στη σύγχρονη συγκυρία. Πέραν των μεταφορικών-συγκοινωνιακών δικτύων που διευκολύνουν τις συναλλαγές και συνεργασίες, μια σειρά από κατάλληλες χωροθετήσεις ανά περιοχή (τουριστικές εγκαταστάσεις, ΒΙ.ΠΕ. κ.ά.), με θέσπιση ειδικών αναπτυξιακών κινήτρων που συνδυάζονται με συγκράτηση μέσω της απασχόλησης του τοπικού πληθυσμού ή και την προσέλκυση άλλου, θα συμβάλλει στην επανεκτίμηση και επαναδιατύπωση θεμάτων χώρου.

Σημαντικό πόλο ανάπτυξης και κίνητρο εγκαταστάσεων αποτελεί η χωροθέτηση πανεπιστημιακών τμημάτων, η ενίσχυση υφιστάμενων σε περιοχές που απειλούνται ή χαρακτηρίζονται από πληθυσμιακή συρρίκνωση, υποβάθμιση και απαξίωση κτιριακού δυναμικού και αδυναμία εκσυγχρονισμού οικονομικών δραστηριοτήτων. Οι εγκαταστάσεις-χωροθετήσεις τέτοιας μορφής έχει αποδειχθεί ότι έχουν αναζωογονήσει την ελληνική Περιφέρεια σε πολλούς τομείς της οικονομίας και της ανάπτυξης.

Ακόμη και πόλεις συνοριακών περιοχών, μετά τη χωροθέτηση σε αυτές εγκαταστάσεων ΑΕΙ (και σαφώς σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με ΑΤΕΙ), κατόρθωσαν να αντιστρέψουν σχεδόν τις τάσεις απομόνωσης που τις χαρακτήριζαν ειδικά στην επιμήκη-και γενικά χαμηλά τουριστική- χειμερινή περίοδο. Σε πολλές περιπτώσεις, πόλεις της Περιφέρειας μετά την επιλογή τους ως εδρών ΑΕΙ ή τμημάτων αυτών, ανέκτησαν τη χαμένη τους - λόγω απόστασης και απερήμωσης - αίγλη. Ενισχύθηκαν σε πληθυσμιακό δυναμικό με νεανικής κυρίως ηλικίας και ποικίλων καταναλωτικών αναγκών και προτύπων άτομα, με συμβολή στην οικονομία και στην προσέλκυση (ή και μεταβολή/προσαρμογή) και άλλων χρήσεων γης και δραστηριοτήτων (πολιτισμού, αναψυχής, κλπ.), καθώς και στην ισορροπία οικονομικών εισροών-εκροών μετά το πέρας της -αποδοτικότερης- θερινής τουριστικής περιόδου.

1.5.1 Η Περίπτωση των Πόλεων στην Ελληνική Περιφέρεια

Στη συγκεκριμένη ενότητα μελετάται η προσέγγιση των επιδράσεων των ελληνικών περιφερειακών Πανεπιστημίων στην ανάπτυξη των Περιφερειών της χώρας μέσω της ανάλυσης σε επιλεγμένες πόλεις της ελληνικής περιφέρειας που διαθέτουν πανεπιστημιακές δομές. Τα δεδομένα υποδεικνύουν την παρουσία δυο διαφορετικών καταστάσεων ως προς την ικανότητα των Πανεπιστημίων να λειτουργήσουν προωθητικά για τις τοπικές Περιφέρειες στις οποίες αυτά ανήκουν.

Ξεκινώντας από το θετικό παράδειγμα, στην πόλη των Ιωαννίνων, φαίνεται ότι η λειτουργία του Πανεπιστημίου έχει καταφέρει να παίζει έναν σημαντικό ρόλο στη βελτίωση της εικόνας της πόλης, γεγονός που αποδίδεται κυρίως στην καλλιέργεια του τοπικού πληθυσμού, την αρτιότητα του Πανεπιστημίου στο είδος των επιστημονικών ειδικεύσεων που προσφέρει, και στο σημαντικό χρονικό διάστημα λειτουργίας του που επιτρέπει, σε μεγάλο βαθμό, την αξιολόγηση της έως τώρα δραστηριότητάς του. Η προσθήκη νέων Τμημάτων με ειδικότητες που ξεφεύγουν από τις «παραδοσιακές», φαίνεται πως έχουν δώσει νέα πνοή στο Πανεπιστήμιο, ενώ σε μία πόλη 100.000 περίπου κατοίκων, η Πανεπιστημιούπολη των 20.000 ενεργών φοιτητών και περίπου 550 Καθηγητών, προφανώς και έχει συμβάλει στη δημιουργία ενός ζωντανού και νεανικού κυττάρου εντός του κοινωνικού ιστού.

Η παρουσία των φοιτητών στην πόλη των Ιωαννίνων είναι εμφανής παντού και δίνει μία πολύ οικεία, πολύ ζωντανή και άκρως νεανική όψη σε όλους τους δρόμους και τα στεκία της πόλης. Φοιτητικά καφέ, τσιπουράδικα, clubs και πολιτιστικές στιγμές κάθε είδους (μπάντες μουσικής, ζωγραφική, χορός κλπ.) προωθούν την κοινωνική ζωή της περιοχής και έχουν άμεσο θετικό αντίκτυπο στην οικονομία της πόλης. Αναλυτικότερα στοιχεία για το ρόλο του Πανεπιστημίου στην οικονομική και κοινωνική ζωή της πόλης των Ιωαννίνων, καταγράφονται στο Κεφάλαιο 2 της παρούσας Μεταπτυχιακής Εργασίας.

Διαφορετική είναι η κατάσταση ωστόσο στις πόλεις της Αλεξανδρούπολης, της Κομοτηνής και της Ξάνθης όπου η αναπτυξιακή εικόνα των πόλεων δε φαίνεται να έχει αλλάξει σημαντικά εξαιτίας της παρουσίας πανεπιστημιακών μονάδων, σε σημείο μάλιστα που οι πόλεις να μην έχουν κατορθώσει ακόμα να αποκτήσουν την προβλεπόμενη δυναμική. Η απουσία κατάλληλης ερευνητικής/τεχνολογικής υποδομής, ή άλλης

μορφής ανώτατης ή ανώτερης εκπαίδευσης και η περιορισμένη, έως και ανύπαρκτη, συνεργασία Πανεπιστημίων και τοπικής παραγωγής αποτελούν τους κυριότερους λόγους για τη μη αξιοποίηση της ακαδημαϊκής λειτουργίας στην ευρύτερη περιοχή της Θράκης. Παρόλα αυτά η περίπτωση της Ξάνθης σε σύγκριση με τις άλλες δύο πόλεις της Περιφέρειας εμφανίζεται καλύτερη.

Ανάλογη είναι η κατάσταση και στη Μυτιλήνη, όπου η λειτουργία του Πανεπιστημίου δεν έχει καταφέρει - έως τώρα τουλάχιστον - να ανατρέψει την αρνητική εικόνα. Η υποβοήθηση ανάπτυξης υπηρεσιών και δραστηριοτήτων συναφών με την επιστημονική εκπαίδευση και την έρευνα θα μπορούσε να αποτελέσει μια λύση για την ενίσχυση της προσφοράς του Πανεπιστημίου στην ευρύτερη τοπική κοινωνία.

Στα Χανιά και στη Ρόδο που, έτσι κι αλλιώς, αποτελούν σημαντικά κέντρα υπηρεσιών με ευρύτερη ακτινοβολία στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου, η λειτουργία των Πανεπιστημίων δεν αξιοποιήθηκε στο βαθμό που είχε προβλεφθεί. Ανάλογη εμφανίζεται η κατάσταση και στην Κέρκυρα και στο Ρέθυμνο, δυο πόλεις με τουριστική κίνηση που μπορεί να διαθέτουν διοικητικές υπηρεσίες περιφερειακής εμβέλειας, δε διαθέτουν όμως την αναγκαία παραγωγική και ερευνητική/τεχνολογική υποδομή για να στηρίζουν πλήρως την ακαδημαϊκή τους λειτουργία.

Έτσι, σε πόλεις οι οποίες βρίσκονται σε νησιά με τουριστική κίνηση το Πανεπιστήμιο φαίνεται ότι έχει αντιμετωπισθεί περισσότερο ως μια «συμπληρωματική λειτουργία» - μια λειτουργία, δηλαδή, που χωροθετείται για να καλύψει τα κενά που δημιουργούνται σε περιόδους περιορισμένης τουριστικής κίνησης. Είναι χαρακτηριστικό ότι όσο πιο αναπτυγμένος παρουσιάζεται ο τουρισμός σε μια περιοχή, τόσο πιο πολλές είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα μέλη των ακαδημαϊκών κοινοτήτων (κυρίως ο φοιτητικός πληθυσμός) στην εξεύρεση στέγης και γενικότερα στην αντιμετώπιση του σχετικά υψηλότερου κόστους διαβίωσης. Αυτά τα προβλήματα συχνά αποτελούν αιτία για την ανάπτυξη εντάσεων μεταξύ της ακαδημαϊκής και τοπικής κοινωνίας. Εντάσεων συχνά ικανών να κλονίσουν την μεταξύ τους σχέση και να δυσκολέψουν την ενσωμάτωση του Πανεπιστημίου στην πόλη του.

Από την άλλη πλευρά, σε πόλεις του ηπειρωτικού ή νησιωτικού χώρου που τα προβλήματα στην υποδομή και προσπελασιμότητα είναι σημαντικά, όπως για παράδειγμα στα Τρίκαλα, στην Καρδίτσα, στη Χίο, και στη Σάμο, η λειτουργία

πανεπιστημιακών τμημάτων φαίνεται ότι δεν μπορεί - από μόνη της - να συμβάλει θετικά στην ενίσχυση του αναπτυξιακού τους ρόλου, ακόμα και σε περιπτώσεις που το γνωστικό αντικείμενό τους μπορεί να θεωρηθεί σχετικό με την τοπική παραγωγική δομή (π.χ. το Τμήμα Κτηνιατρικής στην Καρδίτσα, σε μια περιοχή με προσανατολισμό στην κτηνοτροφία, ή το Τμήμα Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών στη Χίο, σε ένα νησί με σημαντική παράδοση στη ναυτιλία).

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι:

- Στην Ελλάδα φαίνεται ότι η λειτουργία των περιφερειακών Πανεπιστημίων - ακόμα και αν σε κάποιες περιπτώσεις βοήθησε στην αύξηση του πληθυσμού και των υπηρεσιών, ή στην οικονομική μεγέθυνση των περιοχών χωροθέτησής τους (ενίσχυση τοπικών αγορών, αύξηση οικοδομικής δραστηριότητας, κ.ά.) - δεν κατάφερε να δημιουργήσει όλες εκείνες τις αναγκαίες συνθήκες που θα επέτρεπαν στα Πανεπιστήμια να λειτουργήσουν ως κύριοι καταλύτες για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των περιοχών τους και να ενσωματωθούν εν τέλει στη ζωή των πόλεων τους. Δεν κατάφεραν, δηλαδή, να αποτελέσουν ζωτικό τοπικό πόρο ευρύτερης περιφερειακής, εθνικής και διεθνούς εμβέλειας.

Στο πλαίσιο της πολιτικής ίδρυσης και χωροθέτησής τους (πολυδιάσπαση ακαδημαϊκών εγκαταστάσεων του ίδιου Πανεπιστημίου σε διάφορες πόλεις και συχνά σε διαφορετικές θέσεις της ίδιας πόλης), τα περιφερειακά Πανεπιστήμια αντιμετωπίζονται κυρίως ως «πρωτογενές μέγεθος» για την άμεση οικονομική ανάπτυξη συγκεκριμένων περιοχών, δρώντας υποστηρικτικά σε βασικούς τομείς της παραγωγής, παρά ως κύρια «προωθητική λειτουργία». Χαρακτηριστική θα μπορούσε να θεωρηθεί η περίπτωση των πόλεων του νησιωτικού χώρου που παρουσιάζουν τουριστική κίνηση (π.χ. Λέσβος, Χίος, Σάμος, Ρόδος). Η πολιτική ίδρυσης και χωροθέτησης των περιφερειακών Πανεπιστημίων - ανεξάρτητα αν πραγματοποιείται στο πλαίσιο της ενίσχυσης των πόλων ανάπτυξης (δεκαετίες '60, '70), ή των Περιφερειών (δεκαετίες '70, '80), εξυπηρετεί κατά κύριο λόγο, εν πολλοίς, πολιτικές σκοπιμότητες. Κατά αυτόν τον τρόπο ούτε η ποιότητα της ανώτατης εκπαίδευσης φαίνεται να βελτιώνεται σημαντικά μέσα από τη λειτουργία τους, ούτε το «περιφερειακό πρόβλημα» να επιλύεται τελικά, στον βαθμό τουλάχιστον που ήταν επιθυμητό.

- Πάρα ταύτα με δεδομένη την έως τώρα εμπειρία, διαφαίνεται ότι περιφερειακά Πανεπιστήμια που είναι χωροθετημένα σε πόλεις με περιφερειακή σημασία είναι δυνατόν πιο εύκολα να δράσουν ενισχυτικά στο ισχύον παραγωγικό και αναπτυξιακό τους σύστημα (Πάτρα, Βόλος, Λάρισα, Ιωάννινα). Αντιθέτως, περιφερειακά Πανεπιστήμια που λειτουργούν σε πόλεις με περιορισμένη περιφερειακή σημασία, χωρίς την απαραίτητη αναπτυξιακή, παραγωγική, εκπαιδευτική, ερευνητική και τεχνολογική υποδομή, δε μπορούν - από μόνα τους - να παίξουν το ρόλο του καταλύτη. Είναι σημαντικό, επομένως, να διερευνάται η βαρύτητα των πόλεων στο οικιστικό δίκτυο, ούτως ώστε με περισσότερη ασφάλεια να θέτονται τα επαρκή και αποτελεσματικά κριτήρια επιλογής τους για τη χωροθέτηση των Πανεπιστημίων σε αυτές [Θεοδωρά, 2010].

1.6 Παράγοντες που Καθόρισαν την Επίδραση των Ελληνικών Περιφερειακών Πανεπιστημίων στην Ανάπτυξη των Περιφερειών της Χώρας

Υπό το πρίσμα των ποικίλων ρόλων τους, τα Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης έχουν την ικανότητα να αποτελέσουν για τις περιοχές γύρω τους μια αληθινή πηγή διάλογου. Αποκτούν έτσι την ικανότητα να μετατραπούν σε ουσιώδη μέσα προόδου και τα μέρη γύρω από τα οποία αυτά βρίσκονται να μετατραπούν στις πιο επιθυμητές περιοχές για να διαβιεί κανείς. Ωστόσο, ορισμένες φορές, αυτό δε συμβαίνει στον επιθυμητό βαθμό. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι και η περίπτωση ορισμένων ελληνικών περιφερειακών Πανεπιστημίων.

Στηριζόμενοι στις διεθνείς πηγές, αναδεικνύεται η παρουσία ορισμένων πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών και χωρικών παραγόντων, οι οποίοι είναι ικανοί να επηρεάσουν - με θετικό ή αρνητικό πρόσημο - την αναπτυξιακή πορεία και ρόλο ενός Πανεπιστημίου στο γενικότερο χώρο που αυτό τοποθετείται, καθορίζοντας έτσι και τις αναπτυσσόμενες σχέσεις μεταξύ ακαδημαϊκής και τοπικής κοινωνίας. Οι παραπάνω παράγοντες προέρχονται από ένα διευρυμένο πλαίσιο που καθορίζει τα κύρια επίπεδα αναφοράς της σχέσης μεταξύ Πανεπιστημίου και πόλης. Τα επίπεδα αυτά αποτελούνται από το κράτος (το οποίο μέσω της κρατικής του εκπαιδευτικής πολιτικής για την ανώτερη εκπαίδευση επηρεάζει τη γενικότερη ανάπτυξη), το ίδιο το Πανεπιστήμιο (το οποίο καθορίζει έως ένα βαθμό το μέλλον του ανάλογα με το είδος του προτύπου που

ακολουθεί, την πολιτική του και το πρότυπο χωρικής ανάπτυξης που επιλέγει), καθώς και η πόλη (της οποίας το μέγεθος, οι υποδομές και το επίπεδο του τοπικού πληθυσμού γίνονται αποδέκτες των επιδράσεων της παρουσίας του Πανεπιστημίου σε αυτή) [Θεοδωρά, 2006].

Στο παράδειγμα της Ελλάδας, η μη διευρυμένη αξιοποίηση των περιφερειακών Πανεπιστημίων ως φορέων εξασφάλισης εθνικής προόδου και ανάπτυξης και ταυτόχρονα μείωσης των διαπεριφερειακών χωρικών ανισοτήτων, οφείλεται στην έλλειψη αντιστοιχίας μεταξύ ενός έγκαιρου προγράμματος σχεδιασμού με στόχο την αποκέντρωση της ανώτατης εκπαίδευσης, καθώς και του τρόπου με τον οποίο οι αρχές και η κοινωνία σε τοπικό επίπεδο αξιοποιούν τη χωροθέτηση των Πανεπιστημίων προς όφελός τους.

Ειδικότερα, τα βασικά αίτια της μη αποτελεσματικής αξιοποίησης της παραπάνω λειτουργίας ως αναπτυξιακού μέσου εντοπίζονται, πρώτον, στην έλλειψη μακροχρόνιας και σταθερής πολιτικής για την ανάπτυξη και την εκπαίδευση, με συνέπεια την αδυναμία προσδιορισμού του κατάλληλου αναπτυξιακού προτύπου και του τύπου της εκπαίδευσης που θα συντελούσε στην πραγματοποίηση των στόχων του και δεύτερον, στη μη ένταξη της πολιτικής επέκτασης της ανώτατης εκπαίδευσης στο διευρυμένο πλαίσιο, όπως αυτό ορίζεται από τις κρατικές πολιτικές ανάπτυξης και εκπαίδευσης και τις κοινωνικο-οικονομικές συνιστώσες που οι τοπικοί φορείς φέρουν.

Από τη μελέτη της εξέλιξης του ελληνικού προγράμματος για το σχεδιασμό της περιφερειακής πολιτικής διακρίνεται ότι κατά τη χρονική περίοδο 1960-1999 επιλέχθηκε ο σχεδιασμός επέκτασης της ανώτατης εκπαίδευσης με βάση μια ευρύτερη τάση αποσπασματικής αντιμετώπισης, συντηρώντας ταυτόχρονα και μια μερική αυτονομία ως προς τις λοιπές πολιτικές ανάπτυξης και τις τοπικές κοινωνικο-οικονομικές συνιστώσες. Ωστόσο, παρόλο που οι κινήσεις αυτές είχαν έως ένα βαθμό αποσπασματική διάθεση, υπήρξε παράλληλα και μια προσπάθεια συσχέτισης της αποκέντρωσης της ανώτατης εκπαίδευσης με την πολιτική της περιφερειακής ανάπτυξης.

Εξίσου σημαντικός παράγοντας για τη μη αποτελεσματική αξιοποίηση των περιφερειακών Πανεπιστημίων θεωρείται επίσης η έλλειψη συνεκτίμησης του μοναδικού-ξεχωριστού χαρακτήρα κάθε Πανεπιστημίου, υπό την έννοια της διαφορετικής λειτουργίας, οντότητας και επένδυσης που αυτό μπορεί να φέρει. Κάθε πανεπιστημιακή μονάδα

διαθέτει τα δικά της ειδικά χαρακτηριστικά και ανάγκες, και η ανάλυση του τρόπου χωροθέτησής του στην εκάστοτε περιοχή είναι μια διαδικασία μακροπρόθεσμη και πολυεπίπεδη. Γι' αυτό το λόγο, η αξιολόγηση του Πανεπιστημίου δε θα πρέπει να γίνεται υπό τις ίδιες παραμέτρους που αφορούν τις λοιπές επενδύσεις μιας χώρας, όπως για παράδειγμα αυτές των παραγωγικών υποδομών (π.χ. τουριστικές και βιομηχανικές δράσεις). Στο ίδιο πλαίσιο, θα πρέπει επίσης να καταγραφεί και ως παράμετρος και η ίδια η πόλη, ως το κύριο μέσο-περιβάλλον υποδοχής της πανεπιστημιακής μονάδας αναφορικά με το μέγεθος αυτής, την κοινωνικο-οικονομική διάρθρωση των κατοίκων της και τις υποδομές της. Τέλος, ακόμα και η περιορισμένη ενημέρωση μεταξύ των σχετιζόμενων μερών αναφορικά με το ρόλο τους, μπορεί να οδηγήσει στην δημιουργία σύγχυσης για το είδος και τα όρια της συνεργασίας τους και τελικά να συντελέσει στην ελλιπή αξιοποίηση των Πανεπιστημίων από την περιοχή.

Επομένως, προκύπτει ότι αφενός οι τοπικές κοινωνίες θεωρούν τα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα περισσότερο ως μέρη από τα οποία είναι πιθανό να αντλήσουν -κυρίως- οικονομικά οφέλη (παραδείγματος χάριν ενοίκια, κατανάλωση, διασκέδαση κλπ.), και αφετέρου, τα ίδια τα Πανεπιστήμια δεν έχουν εκτιμήσει πλήρως τη σημασία που μπορεί να έχει για τη δική τους εξέλιξη και ανάπτυξη, η ποιότητα (υπό την έννοια των υπηρεσιών και υποδομών) του ευρύτερου αστικού περιβάλλοντος, του χώρου δηλαδή από τον οποίο αντλούν το δυναμικό τους.

Σε κάθε περίπτωση ωστόσο, οι ευρύτερες αλλαγές σε τοπικό και εθνικό πλαίσιο, προωθούν την ανάληψη ενός νέου ρόλου για τη χώρα και ταυτόχρονα επιφορτίζουν τις Περιφέρειες με νέα καθήκοντα, που θα πρέπει να είναι αλληλένδετα με τις επιλογές της εκπαιδευτικής πολιτικής. Σε αυτή την περίπτωση, είναι πιθανό να υπάρξουν οι κατάλληλες εναρκτήριες δράσεις, οι οποίες σε συνδυασμό με τις υποχρεώσεις της χώρας να ενταχθεί στον ευρύτερο κοινοτικό χώρο, να θέσουν καινούργιες παραμέτρους αναφορικά με την ανάπτυξη ενός χωροταξικού σχεδιασμού που δεν είχε ληφθεί υπόψη κατά την κατανομή της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

Η μη ύπαρξη ξεκάθαρα καταγεγραμμένων κριτηρίων χωροθέτησης των περιφερειακών Πανεπιστημίων και η προφανής ή μη χειραγώγηση της πολιτικής ίδρυσής τους από τοπικά κέντρα πίεσης, είχε σαν αποτέλεσμα η ίδρυση και χωροθέτηση των περιφερειακών Πανεπιστημίων να αποτελείσει κυρίως ένα μέσο άμεσης πρόκλησης της ενεργού ζήτησης σε συγκεκριμένες περιοχές, και λιγότερο ως μέσο διασφάλισης ενός

πλάνου ανάπτυξης σε τοπικό, περιφερειακό και εν τέλη εθνικό επίπεδο. Έτσι, οδηγηθήκαμε σε μια ευρεία διασπορά της ανώτατης εκπαίδευσης στις περιφερειακές περιοχές της χώρας, η οποία βρίσκεται δυστυχώς ακόμα σε εξέλιξη, και που όπως φαίνεται χρειάζεται επανεξέταση, όχι μόνο ως προς τη βελτίωση του ποιοτικού επιπέδου της ανώτατης εκπαίδευσης, αλλά και στην εν γένει ανάπτυξης της οικονομίας της κοινωνίας.

1.7 Προτάσεις για τη Βελτίωση της Αξιοποίησης των Περιφερειακών Πανεπιστημίων στην Ανάπτυξη των Περιφερειών της Χώρας

Για να προωθηθεί η κοινή ανάπτυξή τους, απαιτείται η συνεργασία μεταξύ περιφερειακών Πανεπιστημίων και τοπικών κοινωνιών. Όμως, για να μειωθεί ο κίνδυνος δημιουργίας προστριβών και να ανοίξει ο δρόμος για την καθιέρωση ενός συνεχούς και αμφίδρομου διαλόγου μεταξύ τους, θα πρέπει η πολιτική για την ανώτατη εκπαίδευση να πάψει να αντιμετωπίζεται μονοδιάστατα και να βασιστεί στο πλαίσιο μιας ισότιμης μελέτης του Πανεπιστημίου και της πόλης.

Έτσι, μεταξύ των θεμάτων που χρειάζεται να εξεταστούν είναι όσα σχετίζονται με τα παρακάτω:

- α) Τον εκσυγχρονισμό της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης αναφορικά με το σύστημα και τη δομή της αυτό-οργάνωσής της
- β) Τη διαλεύκανση-αποσαφήνιση κύριων εννοιών, σχέσεων και ρόλων
- γ) Την αναγνώριση της διαφορετικότητας των Πανεπιστημίων ως προς την οντότητα, τις λειτουργίες και την επενδυτική τους ικανότητα
- δ) Την αποσαφήνιση του περιφερειακού και τοπικού τους ρόλου
- ε) Τη δημιουργία ενός ασφαλούς δικτύου επικοινωνίας και παροχής πληροφοριών μεταξύ ακαδημαϊκού και μη χώρου
- στ) Την αναζήτηση νέων πηγών χρηματοδότησης και
- ζ) Την αξιολόγηση της ακαδημαϊκής δράσης και τον επανακαθορισμό της ακαδημαϊκής αυτονομίας με στόχο οι εκπαιδευτικές μονάδες να έχουν τη δυνατότητα

καθορισμού της πολιτικής τους και του βάθους δράσεων τους με πυλώνα τις ανάγκες τους και με γνώμονα τις δυνατότητες της περιοχής που τις φιλοξενεί.

Μαζί με τα παραπάνω, δε θα πρέπει να παραληφθεί και το ζήτημα της προσεκτικής μελέτης και σχεδιασμού για την περιοχή χωροθέτησης της εκάστοτε πανεπιστημιακής μονάδας, γεγονός που συνδέεται τόσο με την αναπτυξιακή ταυτότητα του Πανεπιστημίου, όσο και με τη διατήρηση του χαρακτήρα-προφίλ του αστικού περιβάλλοντος (υποδομές, χαρακτηριστικά πληθυσμού, πολιτισμική ταυτότητα, ιστορία κ.ά.) της περιοχής που θα το φιλοξενήσει.

Έτσι, η πολιτική της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης οφείλει αφενός να είναι μέρος του γενικότερου πλαισίου που διαμορφώνουν οι πολιτικές για την ανάπτυξη και την εκπαίδευση και οι τοπικές κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες, και αφετέρου να δημιουργεί κίνητρα για καθιέρωση στέρεων βάσεων συνεργασίας και επικοινωνίας μεταξύ ακαδημαϊκού και έξω-ακαδημαϊκού χώρου. Υπό αυτό το πρίσμα, είναι βασικής σημασίας να διαμορφωθούν σαφή και λογικά κριτήρια επιλογής των πόλεων για τη δημιουργία νέων περιφερειακών πανεπιστημιακών μονάδων, που να μην θα συμμερίζονται τα τοπικά ζητήματα, αλλά θα φέρουν και εθνική-ευρωπαϊκή-διεθνή ματιά. Με αυτόν τον τρόπο, τα περιφερειακά τμήματα δε θα αποτελούν πια τοπικά κέντρα μάθησης, αλλά θα αποκτήσουν ευρύτερο κύρος.

Στο πλαίσιο απόκτησης μιας ξεκάθαρης ταυτότητας, λοιπόν, τα περιφερειακά Πανεπιστήμια καλούνται να αποσαφηνίσουν το «δημόσιο» χαρακτήρα τους, ώστε να δράσουν ως αυτόνομες δομές που δε θα παραπέμπουν σε αντίγραφα των κεντρικών Πανεπιστημίων. Στην προσπάθεια τους αυτή, φυσικά θα πρέπει να συμβάλει και η κεντρική διοίκηση της χώρας, με τη δημιουργία ενός ενημερωμένου εθνικού χάρτη εκπαίδευσης, έρευνας και παραγωγικών δυνατοτήτων που θα στοχεύει στην αποτελεσματική αξιοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης μέσω της αναπτυξιακής διαδικασίας. Ένας τέτοιος χάρτης, θα αποτελέσει τον οδηγό για την υπερπήδηση της, μέχρι σήμερα, στατικής παρουσίας των επιλογών χωρικής κατανομής των υποδομών εκπαίδευσης με τελικό σκοπό τη νέα δυναμική της αναθεώρηση. Η στήριξη των νέων επιλογών σε εγκυρότερα δεδομένα, θα παρέχει πληροφορίες για τον τύπο των σχέσεων και τα επίπεδα συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, προλαμβάνοντας τυχόν αδυναμίες και ελλείψεις στις μελλοντικές τους προοπτικές.

Συμπερασματικά, η ανάλυση γύρω από τις προτάσεις για τη βελτίωση της αξιοποίησης των περιφερειακών Πανεπιστημίων στην ανάπτυξη των Περιφερειών της χώρας θα μπορούσε να επεκταθεί περισσότερο, καθώς η αποκέντρωση της ανώτατης εκπαίδευσης είναι ένα θέμα πάντα επίκαιρο. Ιδιαίτερα στις μέρες μας, ωστόσο θα πρέπει να είμαστε προσεκτικοί στη διατύπωση λόγου για τέτοια ζητήματα, μιας και αυτά διακρίνονται από μια ξεχωριστή δυναμική που δεν ευνοεί τη διατύπωση γενικών συμπερασμάτων. Είναι έτσι απολύτως σαφής η ανάγκη μιας συνεχούς επανεξέτασης και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων με βάση τις δεδομένες κάθε φορά ισχύουσες συγκυρίες, ώστε να εξασφαλιστεί η συνεχής συμπίεση με τις πιθανές αλλαγές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

2.1 Η Ίδρυση των Ελληνικών Πανεπιστημίων

Τα Ελληνικά Πανεπιστήμια άρχισαν να ιδρύονται μετά τη δημιουργία του σύγχρονου Ελληνικού Κράτους, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Το Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ιδρύθηκε το 1837 από τον τότε κυβερνήτη της Ελλάδας Ιωάννη Καποδίστρια και φέρει το όνομά του. Το 1887, ιδρύθηκε το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ) με δαπάνη των Ηπειρωτών Ευεργετών Αβέρωφ, Τοσίτσα και Στουρνάρα, το οποίο εξελίχθηκε σ' ένα πολύ σημαντικό τεχνολογικό ίδρυμα με διεθνή εμβέλεια και μεγάλη συμβολή στην ανάπτυξη της χώρας. Το 1910, ιδρύεται η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών. Το 1920, ιδρύεται το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (πρώην Ανωτάτη Σχολή Στατιστικών και Οικονομικών Επιστημών – ΑΣΣΟΕ) και το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (πρώην Ανώτατη Γεωπονική Σχολή). Το 1925, ιδρύεται το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης που αποτέλεσε ένα πολύ σημαντικό πνευματικό κέντρο για την ανάπτυξη της Μακεδονίας, της Θράκης και της Β. Ελλάδας γενικότερα. Το 1937, ιδρύεται το Πάντειο Πανεπιστήμιο (πρώην Πάντειος Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών) και το 1938 το Πανεπιστήμιο Πειραιώς (πρώην Ανώτατη Βιομηχανική Σχολή). Το 1948, ιδρύεται το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (πρώην Βιομηχανική Σχολή Θεσσαλονίκης).

Τη δεκαετία του '60 άρχισε η αποκέντρωση του χάρτη των ελληνικών Πανεπιστημίων, με τη δημιουργία των νεότερων Πανεπιστημίων σε διάφορες Περιφέρειες της χώρας μας, πέραν της Αττικής και της Θεσσαλονίκης. Το 1964, ιδρύεται το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ως παράρτημα του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, και ανεξαρτητοποιείται στις αρχές της δεκαετίας του '70. Ταυτόχρονα, το 1964, ιδρύεται και το Πανεπιστήμιο Πατρών. Το 1973, ιδρύεται το Πανεπιστήμιο Θράκης, το 1977 το Πολυτεχνείο Κρήτης, το 1979 το Πανεπιστήμιο Κρήτης, το 1983 το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, το 1984 τα Πανεπιστήμια Αιγαίου και Ιονίου και το 1992 το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Τέλος, το 2000 ιδρύεται το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, το 2003 το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας και το Πανεπιστήμιο Στερεάς Ελλάδας και το 2009 το Πανεπιστήμιο Δυτικής Ελλάδας, το οποίο στη συνέχεια ενσωματώθηκε στο Πανεπιστήμιο Πατρών.

Από τα παραπάνω, διαπιστώνεται μια ευρεία διασπορά των ελληνικών Πανεπιστημίων, η οποία ενισχύθηκε ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα και στις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Επιπροσθέτως, σε πολλά ελληνικά Πανεπιστήμια παρατηρείται μια γεωγραφική πολυδιάσπαση των ακαδημαϊκών και διοικητικών δομών τους, η οποία είναι εντονότερη στα νεότερα ιδρύματα. Η πολυδιάσπαση αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό σε πολιτικούς, εθνικούς και αναπτυξιακούς λόγους και σε μικρότερο βαθμό σε ακαδημαϊκούς λόγους. Η δημιουργία νέων Πανεπιστημίων έχει πρακτικά εξαντλήσει την ενδεχόμενη αρχική δυναμική της.

Με το Ν. 4521/2018 «Ίδρυση Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής και άλλες διατάξεις», το Ν. 4559/2018 «Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιόνιο Πανεπιστήμιο και άλλες διατάξεις», το Ν. 4589/2019 «Συνέργειες Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με τα Τ.Ε.Ι. Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας, Παλλημνιακό Ταμείο και άλλες διατάξεις» και το Ν. 4610/2019 «Συνέργειες Πανεπιστημίων και Τ.Ε.Ι., πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, πειραματικά σχολεία, Γενικά Αρχεία του Κράτους και λοιπές διατάξεις» πραγματοποιήθηκε η ενσωμάτωση των δομών των ΤΕΙ σε Πανεπιστήμια.

Σημαντική πλέον προτεραιότητα στην ανώτατη εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελέσει η πολύπλευρη ακαδημαϊκή και διοικητική ανάπτυξη των τμημάτων, παλαιών και νέων, η αποτελεσματική ακαδημαϊκή και διοικητική ενσωμάτωση των δομών των πρώην ΤΕΙ, καθώς επίσης και η αναβάθμιση της ερευνητικής και εκπαιδευτικής προσπάθειας που διεξάγεται σε αυτά.

2.2 Ο Ρόλος της Ηπείρου στις Αναπτυξιακές Κατευθύνσεις της Ελλάδας

Η Ήπειρος, παραμεθόρια Περιφέρεια στο βορειοδυτικό τμήμα της Ελλάδας και η περισσότερο αδύναμη οικονομικά Περιφέρεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χαρακτηρίζεται από ακραίους και οριακούς δείκτες στην ανάπτυξη και τη δημογραφία. Ειδικότερα,

αντιμετωπίζει έντονα προβλήματα απερήμωσης, δημογραφικής γήρανσης (εξαιτίας της έντονης εσωτερικής και της εξωτερικής μετανάστευσης προηγούμενων δεκαετιών), ανεργίας και φθίνουσας ανάπτυξης, τα οποία συνδέονται με την ορεινότητα (Πίνδος), τη σχετική απομόνωση από την υπόλοιπη χώρα, τη δυσχερή προσπέλαση και συγκοινωνιακή πρόσβαση, τις ελλείψεις υποδομών και επενδύσεων και πρωτίστως, πρωτοβουλιών και κινήτρων για τη θεραπεία τους [Σταματίου, 2007].

Η Ήπειρος καλύπτει έκταση 9.223 τετραγωνικά χλμ. Είναι η πιο ορεινή (σε 74,2% των εκτάσεων της και σε 66,6% των δήμων της) περιοχή της Ελλάδας, με τα ορεινά τμήματά της να καλύπτουν το 70% της συνολικής της έκτασης, ενώ τα πεδινά μόνο το 15%. Βάσει της απογραφής του 2021 ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 319.543 χιλ. κατοίκους, μειωμένος κατά 5,1% σε σχέση με την απογραφή του 2011 (**Διάγραμμα 2.1**) [ΕΛΣΤΑΤ, 2021]. Οι πλέον δυναμικοί τομείς δραστηριότητας στην Περιφέρεια είναι οι κλάδοι τροφίμων και ποτών με ισχυρά δίκτυα στον πρωτογενή τομέα, η επεξεργασία ξύλου και η εξόρυξη μη μεταλλικών ορυκτών (ιδιαίτερα μαρμάρου). Κύριοι τομείς δραστηριότητας είναι επίσης τα γαλακτοκομικά προϊόντα, η πτηνοτροφία και η παραγωγή προϊόντων κρέατος, το μάρμαρο, η παραδοσιακή χειροτεχνία και η παραγωγή άλλων ειδών τροφίμων. Τέλος, οι πλούσιοι υδάτινοι πόροι και η τουριστική βιομηχανία, δραματίζουν σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη της Ηπείρου [<http://www.epirus.gov.gr/portal/index.php>].

Πηγή: [Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού Κατοικιών, ΕΛΣΤΑΤ, 2021]

Διάγραμμα 2.1

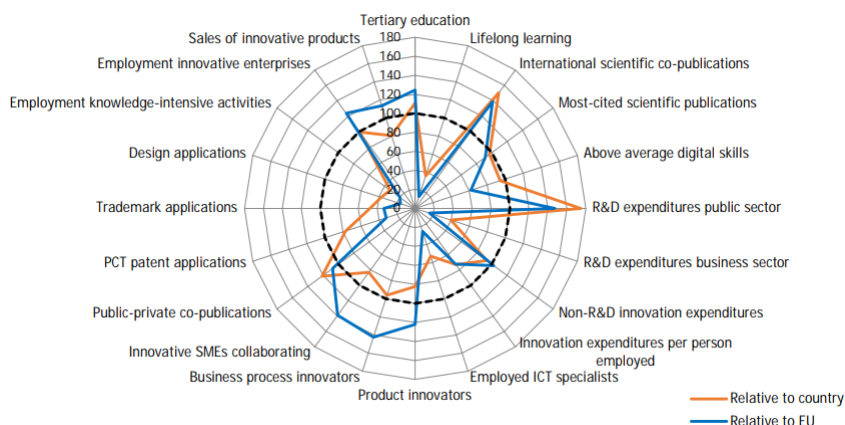
Αποτελέσματα απογραφής πληθυσμού στην Περιφέρεια Ηπείρου

Στο πλαίσιο της ευρύτερης αναπτυξιακής πορείας της χώρας (περιλαμβανομένων των τεχνικών-συγκοινωνιακών έργων της Εγνατίας και της Ιονίας οδού και του λιμένα της Ηγουμενίτσας), της ευρωπαϊκής διεύρυνσης, αλλά και της παγκοσμιοποίησης, η Ήπειρος αποτελεί σταδιακά έναν κόμβο διαβαλκανικής ή μεσογειακής συνεργασίας με διακρατικές συνεργασίες και ανταλλαγή τεχνογνωσίας και επιστημονικής εμπειρίας, ή κύριο συμμετόχο σε μεγάλα διευρωπαϊκά προγράμματα υψηλών επιστημονικών προδιαγραφών ή τεχνολογικής αιχμής.

Με τους διευρωπαϊκούς άξονες μεταφορών αναμένονται και χωρικές κατανομές που ενδέχεται να ενταθούν από την εξελισσόμενη διαφορά ρυθμών ανάπτυξης μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων Περιφερειών. Τα μεγάλα διαπεριφερειακά έργα υποδομής και δίκτυα μεταφορών συνεπάγονται την πρόκληση και επιπλέον διαπεριφερειακών και ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων, καθώς με τη δυναμική τους ως δίκτυα θα μεταβάλλουν τη δομή του χώρου, τη χρήση της γης, το περιβάλλον και τις οικονομικές δραστηριότητες σε μεγάλα τμήματα περιοχών, αν δεν προηγηθεί έγκαιρα ο κατάλληλος σχεδιασμός.

Σε ότι αφορά την έρευνα και την καινοτομία, ο χαρακτηρισμός που αποδίδεται στην Ήπειρο είναι Moderate Innovator/ Μέτρια Καινοτομία [*Regional Innovation Scorecard, 2021, <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/45951>*], με την επίδοση να έχει αυξηθεί με την πάροδο των ετών (**Διάγραμμα 2.2**). Ως προς το συνολικό δείκτη καινοτομίας σε σύγκριση με το 2011 η Ήπειρος ανέβηκε 10 θέσεις, καταλαμβάνοντας την 162^η θέση μεταξύ των Περιφερειών της ΕΕ (172^η το 2011), ενώ υποχώρησε 2 θέσεις σε σχέση με τις Περιφέρειες της χώρας (7^η το 2019 και 5^η το 2011).

Οι δαπάνες για έρευνα και καινοτομία στην Περιφέρεια Ηπείρου πλησιάζουν τον εθνικό μέσο όρο, επίδοση που οφείλεται κυρίως στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων), η οποία ως προς τις κατά κεφαλήν δαπάνες έρευνας και καινοτομίας κατέχει την 1^η θέση στη χώρα.

Πηγή: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/45951>

Διάγραμμα 2.2

Τομείς έρευνας και τεχνολογίας που αναπτύσσονται στην Περιφέρεια Ηπείρου σε σύγκριση με την Ελλάδα (πορτοκαλί γραμμή) και την ΕΕ (μπλε γραμμή)

2.3 Η Ίδρυση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην Ήπειρο

Η Ήπειρος αποτέλεσε διαχρονικά φορέα μνήμης, αποκρυστάλλωσης εθνικής συνείδησης και διατήρησης των πνευματικών παραδόσεων του Γένους, κατορθώνοντας την ανάδειξη της πολιτιστικής παράδοσης και συμβάλλοντας αποφασιστικά στην εθνική ανάταση. Η συμβολή της στον ελληνικό πολιτισμό υπήρξε ιστορικά συνεχής. Στους νεότερους δε χρόνους, κατά την διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας, η συμβολή της υπήρξε ανυπέρβλητη, κυρίως μέσω της λειτουργίας πληθώρας σχολών στην περιοχή σε συνδυασμό με την ευπραγία των Ηπειρωτών Ευεργετών.

Οι πρώτες προσπάθειες για την ίδρυση Πανεπιστημίου στην περιοχή καταγράφονται από την προεπαναστατική περίοδο, καθώς επιφανείς Ηπειρώτες, διανοούμενοι της εποχής, επιχείρησαν να ιδρύσουν Πανεπιστημιακές Σχολές στην Ήπειρο. Από τις αρχές της δεκαετίας του '50 και την ίδρυση της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών (1954), υπήρχε έντονο το αίτημα για την ίδρυση ενός Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος, που θα επιβεβαίωνε το πολιτιστικό παρελθόν της Ηπείρου και θα αναδείκνυε την ευρύτερη περιοχή. Το 1962, συγκροτήθηκε στην Αθήνα η Κεντρική Επιτροπή Αγónος Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, με μοναδικό σκοπό «*την αποτελεσματικωτέραν διεκδίκησην και ευρύτεραν δυνατήν προβολήν του δικαίου ηπειρωτικού αιτήματος της ίδρυσης εις τα*

Ιωάννινα του Γ' Πανεπιστημίου ή ανεξαρτήτων μετεκπαιδευτικών θεωρητικών ή τεχνικών σχολών».

Στις 8 Μαΐου 1964, εξαγγέλθηκε η ίδρυση Τμήματος της Φιλοσοφικής Σχολής στα Ιωάννινα, ως παραρτήματος της ίδιας Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Το Τμήμα ιδρύθηκε με το υπ' αριθμ. 735/64 Β.Δ. και άρχισε τη λειτουργία του το ακαδημαϊκό έτος 1964-1965 με διακόσιους φοιτητές. Αρχικά το Τμήμα στεγάστηκε στο παλαιό κτίριο της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Κατά το δεύτερο ακαδημαϊκό έτος 1965-1966, το Τμήμα μεταστεγάστηκε στο νέο διδακτήριο που προοριζόταν για την Τεχνική Σχολή Ιωαννίνων.

Την περίοδο αυτή ξεκίνησε ο προγραμματισμός για την ίδρυση Πανεπιστημιούπολης. Αρχικά, οι συντηρητικοί κύκλοι στα Ιωάννινα, ήθελαν την τοποθέτηση του Πανεπιστημίου εκτός πόλης, ενώ αντίθετα οι προοδευτικοί καθηγητές, υποστήριζαν ότι το Πανεπιστήμιο θα έπρεπε να γίνει στο κέντρο της πόλης, στην Τεχνική Σχολή, και να αγοραστούν και οικόπεδα στις παρυφές της πόλης, καθώς και παλιά κτήρια μέσα στην πόλη. Η Μητρόπολη δώρισε τελικά στο Πανεπιστήμιο οικόπεδο 3000 στρεμμάτων στην περιοχή «Δουρούτη», 5 περίπου χιλιόμετρα έξω από την πόλη, για τη δημιουργία της πανεπιστημιούπολης. Σ' αυτή την περιοχή χτίστηκε η πανεπιστημιούπολη, όπου και χωροθετούνται όλα τα Τμήματα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων έως και σήμερα. Έτσι, η δυναμική που δημιούργησε το Πανεπιστήμιο, σε πείσμα αυτών που το ήθελαν απομονωμένο, μετατόπισε το κέντρο βάρους της πόλης. Η περιοχή αυτή, αποτελεί πλέον σήμερα μέρος του αστικού συγκροτήματος της πόλης των Ιωαννίνων (π.χ. εξυπηρέτηση με αστική συγκοινωνία), ενώ και το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Ιωαννίνων εγκαταστάθηκε ακριβώς δίπλα από την πανεπιστημιούπολη.

Το 1966, ιδρύθηκε το Τμήμα Μαθηματικών, που υπαγόταν στη Φυσικομαθηματική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με το υπ' αριθμ. 223/66 Β.Δ. Το 1970, με το υπ' αριθμ. 746/70 Ν. Δ. ιδρύθηκε ανεξάρτητο Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (Α.Ε.Ι.) στα Ιωάννινα. Με το ίδιο Διάταγμα ιδρύεται το Τμήμα Φυσικής, το οποίο μαζί με το Τμήμα Μαθηματικών απαρτίζουν τη Φυσικομαθηματική Σχολή. Το 1976, με το υπ' αριθμ. 723/76 Π. Δ. ιδρύθηκε το Τμήμα Χημείας, που δέχτηκε τους πρώτους φοιτητές το ακαδημαϊκό έτος 1977-1978. Το 1977, ιδρύεται με το υπ' αριθμ. 63/77 Ν. η Ιατρική Σχολή. Το 1982, ιδρύονται τα Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης (Π.Τ.Δ.Ε.) και Νηπιαγωγών (Π.Τ.Ν.) με το υπ' αριθμ. 1268/82 Ν. Το

1983, συγκροτείται με το Π.Δ. 128/83 η Σχολή Θετικών Επιστημών, με τρία Τμήματα: Μαθηματικών, Φυσικής, Χημείας. Το 1984, ξεκίνησε τη λειτουργία του το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης. Με το Π.Δ. 96/98, ιδρύθηκε η «Σχολή Διαχείρισης Φυσικών Πόρων και Επιχειρήσεων» με έδρα το Αγρίνιο και δύο Τμήματα: το Τμήμα Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων και το Τμήμα Οργάνωσης και Διαχείρισης Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων, το οποίο με το Π.Δ. 110/2006 μετονομάστηκε σε Τμήμα Διοίκησης Αγροτικών Προϊόντων και Τροφίμων. Την εποπτεία της Σχολής, μέχρι την ανεξαρτητοποίησή της το 2009 (Ν. 3794/2009), είχε η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Το 1984, η Φιλοσοφική Σχολή χωρίζεται σε τρία Τμήματα, το Τμήμα Φιλολογίας, το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας και το Τμήμα Φιλοσοφίας -Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (Π.Δ. 445/84). Το 1987, λειτούργησε για πρώτη φορά το Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών. Το 1990, με το υπ' αριθμ. Π.Δ. 148/90 ιδρύθηκε το Τμήμα Πληροφορικής υπαγόμενο στη Σχολή Θετικών Επιστημών, το οποίο άρχισε τη λειτουργία του το ακαδημαϊκό έτος 1993-1994. Το 1996, ιδρύθηκε η Σχολή Επιστημών Αγωγής, στην οποία υπάγονται τα Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης και Νηπιαγωγών (Π. Δ. 406/95). Το ακαδημαϊκό έτος 1998-1999 αρχίζει τη λειτουργία του το Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, το οποίο ιδρύθηκε με το υπ' αριθμ. 364/96 Π. Δ.

Από το 1999, άρχισε η λειτουργία τριών νέων Τμημάτων: α) του Τμήματος Μηχανικών Επιστήμης Υλικών από το ακαδ. έτος 1999-2000, ίδρυση με το Π.Δ. 207/99 ως Τμήμα Επιστήμης και Τεχνολογίας Υλικών και μετονομασία σε Τμήμα Μηχανικών Επιστήμης Υλικών με το Π.Δ. 26/2009, β) του Τμήματος Βιολογικών Εφαρμογών και Τεχνολογιών (Π. Δ. 207/99) και γ) του Τμήματος Πλαστικών Τεχνών και Επιστημών της Τέχνης (Π.Δ. 85/2000).

Το 2002, ιδρύθηκε η Σχολή Επιστημών και Τεχνολογιών, στην οποία εντάχθηκαν το Τμήμα Επιστήμης και Τεχνολογίας Υλικών, που μετονομάστηκε σε Τμήμα Μηχανικών Επιστήμης Υλικών και το Τμήμα Βιολογικών Εφαρμογών και Τεχνολογιών (Π.Δ. 182/2002). Επίσης, με το Ν.3255, Άρθρο 1γ (ΦΕΚ 138/22-7-2004 τ.Α') άρχισε από το ακαδημαϊκό έτος 2004-2005 να λειτουργεί το Τμήμα Διαχείρισης Πολιτισμικού Περιβάλλοντος και Νέων Τεχνολογιών με έδρα το Αγρίνιο.

Τα Τμήματα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με έδρα το Αγρίνιο εντάχθηκαν στο νεοσύστατο Πανεπιστήμιο Δυτικής Ελλάδας με το Άρθρο 40 του Ν. 3794/4-9-2009, σύμφωνα με το οποίο «...*Ιδρύεται Πανεπιστήμιο Δυτικής Ελλάδας ως αυτοτελές και πλήρως αυτοδιοικούμενο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα με έδρα το Αγρίνιο...*» και «...*Τα τμήματα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων που εδρεύουν στο Αγρίνιο εντάσσονται στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Ελλάδας...*».

Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, συνέχισε την υποστήριξη της διοικητικής και οικονομικής λειτουργίας των ανωτέρω Τμημάτων, καθώς σύμφωνα με το Άρθρο 37 παρ. 4 του Ν. 3848/19-5-2010 «*Με απόφαση του Υπουργού Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, διαπιστώνεται η δυνατότητα ανεξάρτητης λειτουργίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Ελλάδας. Έως την έκδοση της απόφασης αυτής, οι πάσης φύσεως πράξεις διοίκησης και οικονομικής διαχείρισης του Πανεπιστημίου Δυτικής Ελλάδας εκδίδονται από τα αρμόδια όργανα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, ύστερα από σύμφωνη γνώμη της κατά τις διατάξεις της παραγράφου Β.3. του άρθρου 40 του ν. 3794/2009 Διοικούσας Επιτροπής. Πράξεις που αφορούν τα παραπάνω θέματα και έχουν εκδοθεί από όργανα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων έως τη δημοσίευση του παρόντος νόμου θεωρείται ότι έχουν εκδοθεί αρμοδίως. Με απόφαση του Υπουργού Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ρυθμίζονται ειδικότερα θέματα που μπορεί να προκύψουν από την εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας παραγράφου*».

Με τη διάταξη του αρθ. 37 του Ν.4027/2011 (ΦΕΚ 233/4-11-2011) η υποστήριξη των οργάνων του Πανεπιστημίου Δυτικής Ελλάδας, καθώς και κάθε άλλη διοικητική, οικονομική και τεχνική υποστήριξη του ανατέθηκε στις αντίστοιχες υπηρεσίες του Πανεπιστημίου Πατρών.

Τέλος, με το Προεδρικό Διάταγμα υπ' Αριθμ. 173/2009 (ΦΕΚ 206/2-10-2009 τ.Α') ιδρύθηκε Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ως ανεξάρτητο Τμήμα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, του οποίου η έναρξη της εκπαιδευτικής του λειτουργίας ξεκινά από το ακαδημαϊκό έτος, κατά το οποίο καθορίζεται για πρώτη φορά αριθμός εισακτέων. Ακόμη στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ολοκληρώθηκε η λειτουργία τριών Προγραμμάτων Σπουδών Επιλογής (Π.Σ.Ε.): α) Βιοχημεία, β) Επιστήμες και Πολιτισμός, γ) Εφαρμοσμένη Αγρο-οικολογία.

Τέλος, με το Ν. 4559/2018 «Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιόνιο Πανεπιστήμιο και άλλες διατάξεις» αποφασίστηκαν τα κάτωθι:

1. Στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ιδρύονται την 1.10.2018 οι εξής Σχολές:

α) Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών, με έδρα την πόλη της Άρτας.

β) Γεωπονίας, με έδρα την πόλη της Άρτας.

γ) Κοινωνικών Επιστημών, με έδρα την πόλη των Ιωαννίνων.

δ) Μουσικών Σπουδών, με έδρα την πόλη της Άρτας.

2. Η Σχολή Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων μετονομάζεται σε Σχολή Οικονομικών και Διοικητικών Επιστημών.

3. Στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ιδρύονται την 1.10.2018 τα εξής Τμήματα:

α) Νοσηλευτικής, με έδρα την πόλη των Ιωαννίνων, το οποίο εντάσσεται στη Σχολή Επιστημών Υγείας.

β) Λογοθεραπείας, με έδρα την πόλη των Ιωαννίνων, το οποίο εντάσσεται στη Σχολή Επιστημών Υγείας.

γ) Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, με έδρα την πόλη των Ιωαννίνων, το οποίο εντάσσεται στη Σχολή Κοινωνικών Επιστημών.

δ) Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, με έδρα την πόλη της Πρέβεζας, το οποίο εντάσσεται στη Σχολή Οικονομικών και Διοικητικών Επιστημών.

ε) Μουσικών Σπουδών, με έδρα την πόλη της Άρτας, το οποίο εντάσσεται στη Σχολή Μουσικών Σπουδών.

στ) Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών, με έδρα την πόλη της Άρτας, το οποίο εντάσσεται στη Σχολή Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών.

ζ) Γεωπονίας, με έδρα την πόλη της Άρτας, το οποίο εντάσσεται στη Σχολή Γεωπονίας.

η) Ψυχολογίας, με έδρα την πόλη των Ιωαννίνων, το οποίο εντάσσεται στη Σχολή Κοινωνικών Επιστημών.

θ) Μετάφρασης και Διερμηνείας, με έδρα την πόλη της Ηγουμενίτσας, το οποίο εντάσσεται στη Σχολή Κοινωνικών Επιστημών.

ι) Επιστημών Τροφίμων και Διατροφής, με έδρα την πόλη της Άρτας, το οποίο εντάσσεται στη Σχολή Γεωπονίας.

ια) Μηχανολόγων Μηχανικών, με έδρα την πόλη των Ιωαννίνων, το οποίο εντάσσεται στην Πολυτεχνική Σχολή.

4. Η εκπαιδευτική λειτουργία των Τμημάτων των περιπτώσεων α΄ έως η΄ της παραπάνω παραγράφου και η εισαγωγή των πρώτων φοιτητών, αρχίζει από την έναρξη του ακαδημαϊκού έτους 2019-2020. Η έναρξη της εκπαιδευτικής λειτουργίας των Τμημάτων των περιπτώσεων θ΄ έως ια΄ της παραπάνω παραγράφου καθορίζεται με αιτιολογημένη απόφαση της Συγκλήτου, ύστερα από συνεκτίμηση των υλικοτεχνικών υποδομών και του εκπαιδευτικού προσωπικού, και πάντως όχι αργότερα από το ακαδημαϊκό έτος 2021-2022. Η απόφαση αυτή εκδίδεται έως τις τριάντα (30) Απριλίου του προηγούμενου έτους από το έτος έναρξης της εκπαιδευτικής λειτουργίας. Η προθεσμία του προηγούμενου εδαφίου είναι αποκλειστική.

Τα στατιστικά στοιχεία για τον αριθμό των σχολών, τμημάτων, μεταπτυχιακών προγραμμάτων, διδασκόντων και φοιτητών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων για το έτος αναφοράς 2021, παρουσιάζονται στο **Διάγραμμα 2.3**.

Πηγή: [<https://www.uoi.gr/>]

Διάγραμμα 2.3

Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων σε αριθμούς

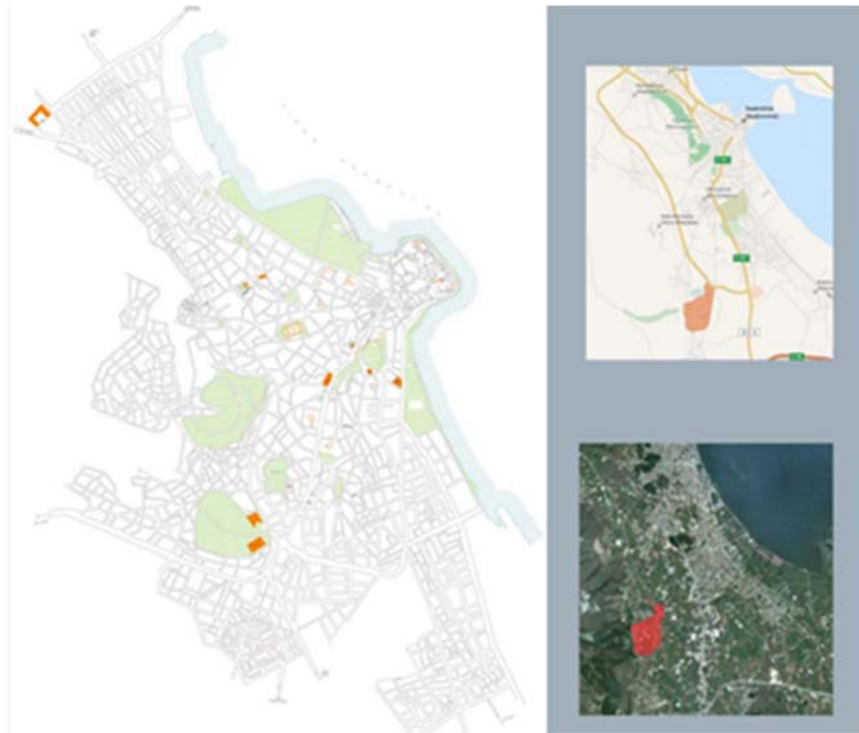
2.3.1 Το Υφιστάμενο Νομοθετικό Πλαίσιο

Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων λειτουργεί στο περιβάλλον που διαμορφώθηκε από το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο, το οποίο κατά κύριο λόγο προσδιοριζόταν και προσδιορίζεται από τους ακόλουθους Νόμους:

1. Ν. 4009/2011 «Δομή, λειτουργία, διασφάλιση της ποιότητας των σπουδών και διεθνοποίηση των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων» όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει.
2. Ν. 4485/2017 «Οργάνωση και λειτουργία της ανώτατης εκπαίδευσης, ρυθμίσεις για την έρευνα και άλλες διατάξεις», όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, και ο οποίος αφορά στην αναδιοργάνωση και λειτουργία της Ανώτατης Εκπαίδευσης.
3. Ν. 4559/2018 «Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιόνιο Πανεπιστήμιο και άλλες διατάξεις» όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, ο οποίος αφορά τη συνέργεια του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με το πρώην ΤΕΙ Ηπείρου.
4. Ν. 3528/2007 «Κύρωση του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.», όπως ισχύει.
5. Ν. 4957/2022 «Νέοι Ορίζοντες στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Ενίσχυση της ποιότητας, της λειτουργικότητας και της σύνδεσης των Α.Ε.Ι. με την κοινωνία και λοιπές διατάξεις.»

2.3.2 Η Χωροθέτηση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ιδρύθηκε το 1964 ως παράρτημα της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ. Τελικά, το 1970 το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων χωρίστηκε από το ΑΠΘ και αποτέλεσε αυτόνομο ΑΕΙ. Αρχικά, στεγαζόταν σε κτίρια στο κέντρο της πόλης, μέχρι που άρχισε η κατασκευή της πανεπιστημιούπολης, 5 χλμ. έξω από την πόλη, οπότε και έγινε η μεταφορά του Πανεπιστημίου.

Πηγή: [Μπουγουλιά, Ε. (2012). Διπλωματική Εργασία «Πανεπιστημιούπολη Ιωαννίνων-Πρόταση ολοκλήρωσης του campus»]

Διάγραμμα 2.4

Η πόλη των Ιωαννίνων και η θέση της πανεπιστημιούπολης

Με βάση το αρχικό Ρυθμιστικό Σχέδιο για την Πανεπιστημιούπολη Ιωαννίνων (Ι. Τριανταφυλλίδης (υπεύθυνος έργου), Α. Κωτσιόπουλος (συντονιστής της ομάδας μελέτης), Κ. Αντωνίου, Υ. Κάισεφ, Π. Μιμίδης, Α. Σαμουηλίδου, Λ. Τσουλουβής, 1972-1975), σχεδιάστηκε ένα αυτόνομο συγκρότημα με συνολικό πανεπιστημιακό πληθυσμό της τάξης των 13.000 ατόμων και με συνολική επιφάνεια περίπου 500.000 m² στην τελική φάση ανάπτυξης (6 Σχολές).

Αναλυτικότερα, για κάθε ακαδημαϊκή Μονάδα- Τμήμα υφίσταται ένας «σταθερός» πυρήνας που περιέχει χώρους παραμονής και έρευνας του ακαδημαϊκού προσωπικού, ειδικής φύσεως εργαστήρια ή σπουδαστήρια και τους κοινούς χώρους του Τμήματος (διοίκηση, βιβλιοθήκη, εξυπηρετήσεις, χώρους παραμονής φοιτητών κτλ.). Οι χώροι μελέτης των φοιτητών (studios) θεωρείται ότι αποτελούν ένα από τα πλέον σημαντικά στοιχεία της δομικής οργάνωσης του Πανεπιστημίου. Οι χώροι αυτοί αποτελούν ένα σαφές στοιχείο οικειοποιήσιμου περιβάλλοντος από τους φοιτητές, ιδιαίτερα για τα

πρώτα έτη των σπουδών τους. Παράλληλα, οι χώροι αυτοί περιλαμβάνουν και δραστηριότητες παραπληρωματικές της μελέτης (συγκρότηση φοιτητικών ομάδων, σεμινάρια, διαλέξεις, κτλ.).

Τα κύρια χαρακτηριστικά της τελικής πρότασης είναι η γραμμική ανάπτυξη του κέντρου σε δύο κάθετους μεταξύ τους άξονες, τον κύριο και τον δευτερεύοντα. Ο κύριος άξονας του κέντρου συνδέει τις περιοχές ακαδημαϊκής δραστηριότητας με την περιοχή κατοικίας. Πάνω σε αυτόν, δημιουργούνται διαπλατύνσεις με τη μορφή πόλων ειδικού χαρακτήρα, ανάλογα με τη θέση τους και τις γειτονικές χρήσεις. Ο δευτερεύων άξονας, παράλληλος προς το κάτω όριο του οικοπέδου, αποτελεί και το βασικό δρόμο σύνδεσης των Σχολών.

Οι χώροι μελέτης των φοιτητών οργανώνονται γραμμικά σε δύο ζώνες, παράλληλες προς τον κύριο άξονα του κέντρου. Με τον τρόπο αυτό τονίζεται ο χαρακτήρας αυτών των χώρων ως συνδετικών του κέντρου και της ακαδημαϊκής περιοχής. Οι δύο αυτές ζώνες στο πάνω μέρος «ανοίγουν», σχηματίζοντας περίπου ορθή γωνία. Δημιουργείται έτσι, μια ελεύθερη περιοχή πρασίνου μεταξύ περιοχής κατοικίας και χώρων ακαδημαϊκής δραστηριότητας, ένα είδος πανεπιστημιακού πάρκου.

Το δίκτυο κυκλοφορίας περιλαμβάνει: α) Το δρόμο συνδέσεως του Πανεπιστημίου με την πόλη των Ιωαννίνων, ο οποίος εισέρχεται με τη μορφή κλειστού κυκλώματος στο Πανεπιστήμιο. Από το κύκλωμα αυτό, εξαρτάται ένα σύστημα μονόδρομων για την εξυπηρέτηση του κέντρου και των σχολών, το οποίο καταλήγει στην περιοχή κατοικίας. Β) το περιφερειακό κύκλωμα, το οποίο εξυπηρετεί την περιοχή κατοικίας και διασταυρώνεται κάθετα με τον δρόμο (α) καταλήγοντας στη λίμνη. Το κύκλωμα αυτό, είναι ουσιαστικά μέρος του δικτύου της πόλης των Ιωαννίνων, όπως αυτό προβλέπεται να διαμορφωθεί μετά την ανάπτυξη της πόλης προς την περιοχή του Πανεπιστημίου.

Βασική σημασία για το Πανεπιστήμιο φαίνεται να έχει η δημιουργία ελεύθερων ζωνών επέκτασης και σύμπλεξης των λειτουργιών του με τις λειτουργίες της πόλης. Το ρόλο αυτό πρόκειται να παίζει η ζώνη που δημιουργείται μεταξύ του δρόμου συνδέσεως του Πανεπιστημίου με την πόλη και του αυτοκινητόδρομου ταχείας κυκλοφορίας.

Ωστόσο, κατά την ανέγερση της πανεπιστημιούπολης, το παραπάνω ρυθμιστικό σχέδιο τροποποιήθηκε αισθητά. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι επιτακτικές ανάγκες της κάθε εποχής και οι αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα διαμόρφωσαν τις φάσεις

ανάπτυξης, το σχεδιασμό και την κατασκευή των νέων τμημάτων, με εξαίρεση τις δύο πρώτες σχολές (φιλοσοφική, φυσικομαθηματικό) και τη φοιτητική λέσχη για την ανέγερση των οποίων ακολουθήθηκαν σε μεγάλο βαθμό οι προτάσεις του ρυθμιστικού σχεδίου και ως προς τη χωροθέτησή τους αλλά και ως προς τη μορφή τους. Τηρήθηκε σε μεγάλο βαθμό επίσης η πρόταση για το σχεδιασμό του οδικού δικτύου (περιφερειακά και με κεντρικό άξονα από την κύρια είσοδο στα ανατολικά προς τα δυτικά), τη χωροθέτηση των αθλητικών εγκαταστάσεων και του συγκροτήματος της Ιατρικής Σχολής.

Έγινε επίσης, μία υποτυπώδης προσπάθεια μιας μορφής συγκέντρωσης των γενικών λειτουργιών (βιβλιοθήκη, λέσχη, αίθουσα κινηματογράφου, αίθουσα τελετών, εστιατόριο) στην κεντρική περιοχή του οικοπέδου, αλλά με ανεπαρκή σύμπτυξη και σύνδεση μεταξύ τους ώστε να μπορεί να θεωρηθεί το «κέντρο» του campus. Η δόμηση δεν έγινε με την πυκνότητα που είχε προταθεί με αποτέλεσμα να μεγαλώσουν αισθητά οι αποστάσεις για τους πεζούς.

Οι μη διδακτικές λειτουργίες δε βρίσκονται συγκεντρωμένες, αλλά διάσπαρτες στο χώρο του campus, και οι φοιτητικές εστίες αναπτύσσονται σε τρία διαφορετικά σημεία, αντί να δημιουργούν ένα πλέγμα- οικισμό, όπως είχε αρχικά προβλεφθεί. Η πανεπιστημιούπολη αναπτύχθηκε σε μεγάλο βαθμό προς τα ανατολικά- βορειοανατολικά του οικοπέδου κοντά στον οδικό άξονα, περιοχή που το ρυθμιστικό πρότεινε ως ελεύθερη περιοχή πρασίνου αφού οργάνωνε την εξάπλωσή της προς τα δυτικά και μέσα στο δάσος.

Σε κανένα χρονικό σημείο της μακρόχρονης πορείας κατασκευής της πανεπιστημιούπολης (περίπου 40 χρόνια έως σήμερα) δεν έγινε επικαιροποίηση του ρυθμιστικού σχεδίου για την επίτευξη της προσαρμογής στα νέα δεδομένα και τις νέες ανάγκες με τρόπο που να συμβαδίζει με το προϋπάρχον κατασκευασμένο και μη περιβάλλον της. Ως αποτέλεσμα όλων αυτών, παρατηρούνται έντονες σχεδιαστικές ελλείψεις και ανομοιομορφίες που αφήνουν μεγάλα περιθώρια διορθώσεων και αναπροσαρμογών, καθώς και μελλοντικού σχεδιασμού για νέες χρήσεις και ανάγκες.

2.4 Γενικοί Στόχοι του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων έχει ως όραμα την περαιτέρω καθιέρωσή του ως βασικού πρωτοποριακού πυλώνα της Ανώτατης Εκπαίδευσης σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, εστιάζοντας στη δημιουργία παράδοσης στην εκπαίδευση, στην έρευνα, στην καινοτομία και στη δια-βίου εκπαίδευση. Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων έχει ως αποστολή την παραγωγή και μετάδοση της γνώσης με την έρευνα και τη διδασκαλία, την παροχή υψηλής και ολοκληρωμένης ανώτατης εκπαίδευσης σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, την ανάπτυξη έρευνας υψηλού επιπέδου και την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της για την παραγωγή καινοτομίας που θα ισχυροποιήσει την ανταγωνιστικότητα της χώρας στο διεθνές περιβάλλον, τη συνεργασία με άλλους εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς φορείς σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, καθώς και τη διαμόρφωση υπεύθυνων πολιτών με σεβασμό στις αξίες της δικαιοσύνης, της ελευθερίας, της δημοκρατίας και της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Για την επίτευξη του οράματος και της αποστολής του, το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων θα συνεχίσει να ενισχύει το ήδη ελκυστικό ακαδημαϊκό του περιβάλλον, την αλληλεπίδραση με την κοινωνία, τις διεθνείς συνεργασίες, την ενσωμάτωση καινοτομιών και την ανάπτυξη σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, επιδιώκοντας την αριστεία στην εκπαίδευση, την έρευνα και τη διάχυση της γνώσης.

Στο παραπάνω πλαίσιο, οι γενικοί στόχοι του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων είναι οι ακόλουθοι:

1. Η παροχή υψηλής ποιότητας επιστημονικής εκπαίδευσης σε προπτυχιακό, μεταπτυχιακό και διδακτορικό επίπεδο
2. Η διεξαγωγή υψηλής ποιότητας βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας και η παραγωγή νέας γνώσης στα επιστημονικά αντικείμενα που θεραπεύει
3. Η ενίσχυση διατμηματικών και διαπανεπιστημιακών συνεργασιών σε θέματα εκπαίδευσης και έρευνας, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο
4. Η προσέλκυση αξιόλογου και υψηλής ποιότητας ανθρώπινου δυναμικού (διδασκόντων, ερευνητών, φοιτητών, διοικητικών στελεχών, τεχνικού προσωπικού, κλπ.)

5. Η αναζήτηση εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης της έρευνας και της εκπαίδευσης, καθώς και η σύνδεση της έρευνας με την εκπαιδευτική διαδικασία
6. Η αξιοποίηση της παρεχόμενης εκπαίδευσης και έρευνας για την ενίσχυση της βιώσιμης ανάπτυξης του τόπου
7. Η ανταπόκριση στις ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας
8. Η συνεχής συνεργασία με τους παραγωγικούς φορείς, για τη μεταφορά τεχνογνωσίας και την ενίσχυση της καινοτομίας
9. Η διάχυση της γνώσης μέσω της αξιοποίησης εναλλακτικών μορφών και μεθόδων εκπαίδευσης, και
10. Η ενσωμάτωση στρατηγικών διασφάλισης της ποιότητας στην εκπαίδευση, στην έρευνα, καθώς επίσης και στη διοικητική λειτουργία.

Το γεγονός ότι το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων εμφανίζεται στην παγκόσμια κατάταξη Times Higher Education [<https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/university-ioannina>] στη θέση κατάταξης 801 από 1000, δείχνει ότι υπάρχουν ανεκμετάλλευτες δυνατότητες σχετικά με την παραγωγή υψηλής ποιότητας έρευνας στην περιοχή, η οποία μπορεί να αποτελέσει τη βάση για δραστηριότητες τοπικής καινοτομίας.

2.5 Ανάλυση Ωφελειών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στις Ομάδες Στόχου της Περιοχής του

Όπως έχει αναλυθεί και σε προηγούμενες ενότητες, η παρουσία του Πανεπιστημίου είναι κρίσιμη και σημαντική για την πρόοδο της περιοχής και αποδίδει οφέλη σε όλα τα αμέσως και εμμέσως εμπλεκόμενα μέρη, τόσο σε βραχυπρόθεσμο όσο και σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Αναλυτικότερα, για το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων προκύπτουν τα παρακάτω οφέλη ανά ομάδα στόχου:

- α) Για την τοπική οικονομία:

Η παρουσία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε μια περιοχή προωθεί τα οικονομικά οφέλη, την απόσβεση του κόστους των σπουδών των αποφοίτων και τα φορολογικά έσοδα που αποκομίζει το κράτος. Στα παραπάνω συνυπολογίζονται τα ευρύτερα οφέλη που προκύπτουν από την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Αυτά είναι η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, η αύξηση της απασχόλησης και η βελτίωση της πολιτικής διαχείρισης. Ακόμη, το εργατικό δυναμικό με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης επιδρά σημαντικά στον κοινωνικό ιστό μιας χώρας.

Η λειτουργία των Τριτοβάθμιων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων αποφέρει ιδιωτικά και δημόσια οφέλη. Στα πρώτα, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνονται οι υψηλότεροι μισθοί, η βελτίωση ποιότητας ζωής και βιοτικού επιπέδου και η αυξημένη ικανότητα αποταμίευσης και επένδυσης. Τα δημόσια οφέλη αναφέρονται αρχικά στα υψηλότερα εισοδήματα, τα οποία συνεπάγονται υψηλότερα φορολογικά έσοδα και μείωση απαιτήσεων για αύξηση κρατικών δαπανών.

Ειδικότερα, η παρουσία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων έχει συμβάλει στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας και της οικονομικής δραστηριότητας στην περιοχή. Το Πανεπιστήμιο είναι ένα ανοικτό στην κοινωνία σύστημα που αποτελεί τον πυρήνα γύρω από τον οποίο δραστηριοποιούνται οι τοπικές επιχειρήσεις. Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων έχει τους ρόλους του εργοδότη, του φορολογούμενου και του αγοραστή προϊόντων και υπηρεσιών. Η ύπαρξη των φοιτητών ενισχύει την εσωτερική ζήτηση και τονώνει τις οικονομικές δραστηριότητες της περιοχής, όπως είναι η αγορά κατοικιών, ενδυμάτων, τροφίμων, διασκέδασης και άλλων υπηρεσιών.

Ειδικότερα, η παρουσία του Πανεπιστημίου στην πόλη των Ιωαννίνων και η κινητικότητα των φοιτητών και των εργαζομένων του, επιφέρει σπουδαία οφέλη στις τοπικές εισροές, το παραγωγικό επίπεδο, την αγορά εργασίας και την κινητικότητα της αγοράς. Τα Ιωάννινα είναι μια από τις πιο ζωντανές φοιτητουπόλεις της Ελλάδας, όπου τα clubs, τα τσιπουράδικα, τα ταχυφαγεία και οι καφετέριες είναι διαρκώς γεμάτα από φοιτητές. Η ενίσχυση επομένως των τοπικών αυτών επιχειρήσεων είναι κάτι παραπάνω από δεδομένη, λόγω της παρουσίας των φοιτητών στην πόλη. Μαζί μ' αυτά, και τα καταστήματα λιανεμπορίου επωφελούνται από την παρουσία του Πανεπιστημίου στην πόλη, καθώς ένα μεγάλο τμήμα των πελατών τους ή των εργαζομένων τους, προέρχεται από τη φοιτητική κοινότητα.

Ένα ακόμα παράδειγμα της θετικής επίπτωσης του Πανεπιστημίου στην τοπική οικονομία αφορά και τη στέγαση. Ένα σημαντικό μέρος των κατοικιών προς ενοικίαση, δεσμεύεται κάθε χρόνο από τους φοιτητές, βοηθώντας στην αύξηση των εισοδημάτων των ιδιοκτητών, στην ενίσχυση της κατασκευής νέων υποδομών και στη λειτουργία σχετικών τοπικών επιχειρήσεων (π.χ. μεσιτικά γραφεία εύρεσης κατοικίας). Τέλος, η παρουσία των φοιτητών στην πόλη των Ιωαννίνων έχει βοηθήσει σημαντικά και την ενίσχυση των αστικών συγκοινωνιών της πόλης, καθώς η πανεπιστημιούπολη βρίσκεται περίπου 5 χλμ. μακριά από το κέντρο αυτής και το μεγαλύτερο μέρος των φοιτητών χρησιμοποιούν τις αστικές συγκοινωνίες ως αποκλειστικό μεταφορικό μέσο προς την πανεπιστημιούπολη.

Τα παραπάνω στοιχεία οδηγούν στην αύξηση του συνολικού εισοδήματος της περιοχής. Οι άμεσες λοιπόν οικονομικές επιπτώσεις της παρουσίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην τοπική οικονομία αφορούν τις δαπάνες που γίνονται στην περιοχή εξαιτίας της παρουσίας του Πανεπιστημίου, ενώ οι έμμεσες επιπτώσεις αφορούν τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και μπορούν να οριστούν ως αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης στην περιοχή λόγω της αυξημένης ζήτησης.

β) Για τους παραγωγικούς φορείς:

Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων έχει αναπτύξει συνέργειες με τους παραγωγικούς φορείς (επιμελητήρια, επιχειρήσεις, δημόσιους και κοινωφελείς οργανισμούς) τόσο στην Περιφέρεια Ηπείρου, όσο και στο σύνολο της χώρας. Απόφοιτοι του Πανεπιστημίου στελεχώνουν επιχειρήσεις και οργανισμούς και η καινοτομία και τα αποτελέσματα της επιστημονικής έρευνας που υλοποιούνται στο Πανεπιστήμιο διαχέονται στον παραγωγικό ιστό.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η συμφωνία που σύναψε το Μάιο του 2022 το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων με το Σύνδεσμο Ελλήνων Βιομηχάνων, για την «ανάπτυξη της Ηπείρου». Η συμφωνία περιλαμβάνει τα εξής:

- 1) Περισσότερη καινοτομία, μέσα από σχεδιασμό και υλοποίηση προγραμμάτων καινοτομίας, και την ουσιαστική ενίσχυση των δομών καινοτομίας του Πανεπιστημίου, ώστε να αναπτυχθούν περισσότερες συνεργασίες μεταξύ των εργαστηρίων, επιχειρήσεων και βιομηχανίας.

- 2) Μεταπτυχιακά και διδακτορικά προγράμματα και έρευνα στη βιομηχανία, με γνώμονα τη συνεργασία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και μίας ή περισσότερων επιχειρήσεων για την εκπόνηση εφαρμοσμένης, εξειδικευμένης έρευνας διαφόρων επιπέδων σε θέματα βιομηχανικού, ψηφιακού και επιχειρηματικού προσανατολισμού.
- 3) Διασύνδεση των φοιτητών και των αποφοίτων με την αγορά εργασίας, με επίκεντρο την ενίσχυση της πρακτικής άσκησης στα προγράμματα σπουδών των σχολών/τμημάτων του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και την αναβάθμισή της, ώστε οι φοιτητές και οι φοιτήτριες να αποκτούν σύγχρονες δεξιότητες και ικανότητες, εργασιακή εμπειρία και γνώση των επαγγελματικών επιλογών τους.
- 4) Προώθηση της Δια Βίου Μάθησης και της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτιση, σε συνεργασία με το Κέντρο Δια Βίου Μάθησης (ΚΕΔΙΒΙΜ) του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων για θέματα Δια Βίου Μάθησης και Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΣΕΚ) αποφοίτων του Πανεπιστημίου, ανέργων και εργαζομένων (επανακατάρτιση και αναβάθμιση δεξιοτήτων) σε πεδία τεχνολογικής/τεχνικής κατεύθυνσης, ψηφιακού μετασχηματισμού και πράσινης μετάβασης. Η συνεργασία αυτή αφορά στη διάγνωση και την πρόγνωση των αναγκών της αγοράς εργασίας, την ανάπτυξη κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων κλπ.

Επίσης, το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων έχει εξασφαλίσει μια συνεχώς αναπτυσσόμενη συνέργεια σε θέματα υλοποίησης ερευνητικών έργων και με άλλα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Ερευνητικά Κέντρα και επιχειρήσεις και με τη δυναμική που δημιουργείται προωθεί περαιτέρω την αξιοποίηση και αναβάθμιση των συνεργειών αυτών, ώστε να επιτευχθεί η αποτελεσματικότερη διασύνδεση της εκπαίδευσης και της επιστημονικής έρευνας με την παραγωγή. Οι κύριοι τομείς παρέμβασης στα παραπάνω αφορούν:

- Τις επιχειρήσεις που θα στελεχωθούν με ακόμα καλύτερα εκπαιδευμένο προσωπικό στην παραγωγική διαδικασία (απόφοιτοι προπτυχιακοί φοιτητές), σε θέσεις ευθύνης (απόφοιτοι προπτυχιακοί φοιτητές, μεταπτυχιακοί φοιτητές και διδάκτορες), ακόμη και σε τομείς έρευνας και ανάπτυξης (διδάκτορες και ερευνητές).

- Τις ερευνητικές υποδομές του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων που μπορούν να αξιοποιηθούν με πολλαπλούς τρόπους, όπως: α) με την ανάπτυξη και διάχυση της επιστημονικής και τεχνολογικής καινοτομίας σε επιχειρήσεις και φορείς β) με την παροχή επιστημονικών συμβουλευτικών υπηρεσιών από το Πανεπιστήμιο και γ) με την αξιοποίηση των δυνατοτήτων των υποδομών των ερευνητικών εργαστηρίων για τον έλεγχο και την πιστοποίηση προϊόντων και υπηρεσιών.

- Τον εμπλουτισμό δραστηριοτήτων ακαδημαϊκού περιεχομένου του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (συνέδρια, ημερίδες, δημοσιεύσεις κ.ά.) που δημιουργεί έναν ακόμη μοχλό αναβάθμισης της ποιότητας ζωής στην Περιφέρεια, καθώς και την ανάπτυξη της γνώσης που κατέχει το ανθρώπινο δυναμικό των παραγωγικών φορέων και την προαγωγή της επιχειρηματικότητας στην περιοχή της Ηπείρου.

- Τις νέες καινοτόμες προοπτικές που συνοδεύουν τη λειτουργία ενός Πανεπιστημίου αυτού του μεγέθους και των δυνατοτήτων που αυτό συνεπάγεται στους παραγωγικούς φορείς της ευρύτερης περιοχής. Για παράδειγμα, λόγω του μεγέθους του Ιδρύματος και της συγκέντρωσης υψηλού ερευνητικού δυναμικού στα Τμήματά του, μπορεί να προωθηθεί περαιτέρω η αξιοποίηση μονάδων επιχειρηματικότητας, όπως το Τεχνολογικό Πάρκο Ηπείρου, μια δομή που σήμερα αποτελεί ευρύτατα υιοθετούμενη επιλογή παγκοσμίως ως μέσο διασύνδεσης της εκπαίδευσης με την παραγωγική διαδικασία.

Γενικά, σε περιφερειακό επίπεδο, βασικός στόχος θα πρέπει να είναι η ενίσχυση του πλέγματος των - ερευνητικών κυρίως - υπηρεσιών του Πανεπιστημίου προς τοπικούς παραγωγικούς και οικονομικούς φορείς, όσον αφορά σε θέματα πιστοποίησης και ανάδειξης των προϊόντων τους, αλλά και η επέκταση της συνεργασίας του Ιδρύματος σε θεσμικό επίπεδο με διοικητικές δομές της Περιφέρειας Ηπείρου, διαδραματίζοντας τον ρόλο του τεχνικού και επιστημονικού συμβούλου στα στάδια λήψης αποφάσεων.

γ) Για την πολιτική και τον πολιτισμό:

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι η παρουσία ενός Πανεπιστημίου επιφέρει μια πνευματική «αναβάθμιση» της περιοχής όπου αυτό εδράζεται, συντελώντας τα μέγιστα στην άρση του «επαρχιωτισμού» της και τη μεταμόρφωση του ρυθμού ζωής της. Σύμφωνα

με τον Σοφούλη: «Όσο πιο διεσπαρμένες είναι οι πανεπιστημιακές δραστηριότητες, τόσο καλύτερα περνάει μια καινούρια αντίληψη κοινωνικής ζωής σε ευρύτερες περιοχές της χώρας» [Σοφούλης, 2000].

Ειδικότερα, για την περίπτωση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, τις πολύ σημαντικές συνέπειές του στην εξέλιξη της πόλης, τις περιγράφει η Α. Φραγκουδάκη ως εξής: «...οι φοιτητές μεταφέρουν κι επιβάλλουν τη συγκαιρινή πολιτική ατμόσφαιρα της Αθήνας, πράγμα που κάνει την απομονωμένη επαρχιακή πόλη να ζει στην πολιτική πραγματικότητα τη σημερινή και όχι σε μια ατμόσφαιρα άλλης εποχής. Σήμερα, η δεκτικότητα των πολιτών στη φωναχτή και χτυπητή έκφραση πολιτικών διεκδικήσεων φαίνεται τελείως διαφορετική απ' ότι σε άλλες αντίστοιχες επαρχιακές πόλεις» [Φραγκουδάκη, 1981].

Σε ότι αφορά το κομμάτι του πολιτισμού, σημαντική παράμετρος της καλλιέργειας της σχέσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με την τοπική και την ευρύτερη κοινωνία αποτελεί το κοινωνικό αποτύπωμά του, το οποίο ενισχύεται μέσα από δράσεις εθελοντισμού και κοινωνικών παροχών. Ενδεικτική είναι η πλούσια συνεισφορά των φοιτητών στην κοινωνία της πόλης των Ιωαννίνων μέσω της ενεργού συμμετοχής τους σε τοπικές δράσεις αιμοδοσίας (φοιτητική ομάδα εθελοντικής αιμοδοσίας (Φ.Ο.Ε.Α)) και προστασίας των αδέσποτων ζώων (φιλοζωική ομάδα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (ΖΩ.Ο.Π.Ι)).

Και στο κομμάτι ανάδειξης του πολιτισμού, ο ρόλος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην κοινωνική ζωή της περιοχής είναι σημαντικός μέσω της δράσης πολλών φοιτητικών ομάδων με καλλιτεχνικό υπόβαθρο. Η ομάδα της Θεατρικής Συντροφιάς (ΘΕ.Σ.Π.Ι.), ο Φωτογραφικός Σύλλογος (ΦΩ.Σ.Π.Ι), η Κινηματογραφική Ομάδα (Κ.Ο.Π.Ι.), η Χορευτική Ομάδα (ΧΟ.Π.Ι) και η χορωδία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων προωθούν την καλλιτεχνική δημιουργία και προσφέρουν ευκαιρίες για πολιτιστική διασύνδεση του Πανεπιστημίου με την πόλη.

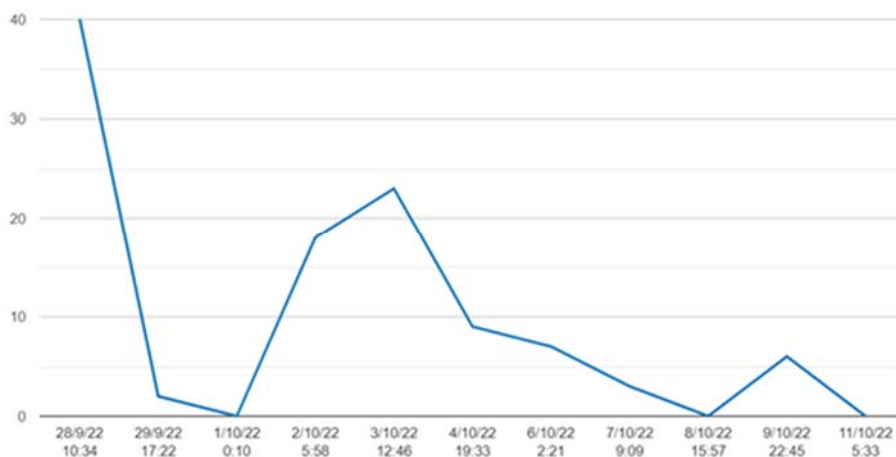
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΣΩ ΧΡΗΣΗΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

3.1 Μέθοδος Αξιολόγησης με Χρήση Ερωτηματολογίου

Η χρήση ερωτηματολογίων βοηθά στην ανάπτυξη ενός μεθοδολογικού πρωτοκόλλου που να είναι κατανοητό και αποδεκτό, ώστε να βελτιωθεί ο έλεγχος της ποιότητας του τελικού ερευνητικού συμπεράσματος. Εν προκειμένω, στην παρούσα Μεταπτυχιακή Εργασία η χρήση του ερωτηματολογίου αποτέλεσε μια προσπάθεια αξιολόγησης του ρόλου των περιφερειακών Πανεπιστημίων στην οικονομική και κοινωνική ζωή της περιοχής, με έμφαση στην περίπτωση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Για τις ανάγκες της έρευνας δημιουργήθηκε μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας ερωτηματολόγιο 14 ερωτήσεων και απεστάλη ηλεκτρονικά προς συμπλήρωση σε άτομα διαφόρων ηλικιών και των δύο φύλων. Η έρευνα έλαβε χώρα στο διάστημα από τις 28 Σεπτεμβρίου 2022 έως και τις 11 Οκτωβρίου 2022 (**Διάγραμμα 3.1**).

Διάγραμμα 3.1

Χρονοδιάγραμμα συμπλήρωσης ερωτηματολογίου από τους ερωτηθέντες

Με στόχο τη συγκέντρωση όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστης πληροφορίας, προτιμήθηκε η χρήση ανώνυμου ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου, ενθαρρύνοντας με τον τρόπο αυτό τους συμμετέχοντες να εκφράσουν με ειλικρίνεια τις απόψεις τους και ευνοώντας την απρόσκοπτη έκφραση τυχόν αρνητικών απόψεων. Επιπλέον, ενισχύθηκε η αξιοπιστία και η εγκυρότητα της έρευνας. Συνολικά, παρελήφθησαν 105 συμπληρωμένα και έγκυρα ερωτηματολόγια.

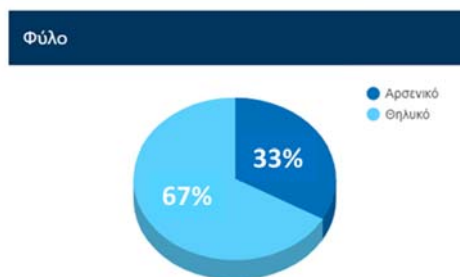
3.2 Πλαίσιο Ερωτηματολογίου

Οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου διατυπώθηκαν έτσι ώστε να καλύπτουν 3 βασικά επίπεδα. Η πρώτη ομάδα, περιλαμβάνει γενικές ερωτήσεις (πχ. φύλο, ηλικία, σπουδές κλπ.), καθώς μέσω αυτών επιχειρείται μια βασική σκιαγράφηση του προφίλ των ερωτηθέντων. Στη δεύτερη ομάδα, οι ερωτήσεις στοχεύουν ειδικά στην αξιολόγηση των περιφερειακών Πανεπιστημίων της Ελλάδας. Δίνεται έτσι έμφαση στους λόγους ίδρυσης των περιφερειακών Πανεπιστημίων, στην ικανότητά τους να δρουν ως μοχλός ανάπτυξης της Περιφέρειας, ενώ αξιολογούνται και τα ζητήματα χωροθέτησής τους. Ακόμα, διερευνώνται τα αίτια της πιθανής μη αποτελεσματικής αξιοποίησής τους από τις Περιφέρειες και τέλος, αξιολογούνται οι προτάσεις βελτίωσης της αξιοποίησης τους στην ανάπτυξη των Περιφερειών. Τέλος, η τρίτη ομάδα ερωτήσεων είναι επικεντρωμένη αποκλειστικά στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και καταγράφει την άποψη των ερωτηθέντων σχετικά με τη χωροθέτηση αυτού, το ρόλο του στην οικονομική και κοινωνική ζωή της πόλης και τις ειδικές ομάδες-στόχους που ωφελεί η παρουσία του.

3.3 Ανάλυση Απαντήσεων Ερωτηματολογίου

1) Προφίλ συμμετεχόντων

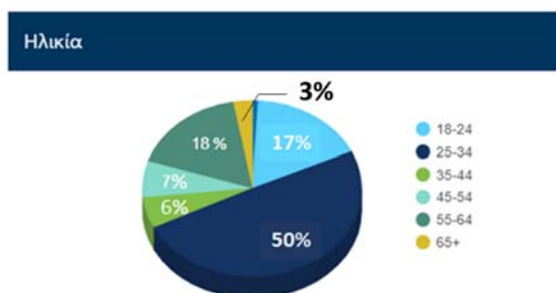
Το δείγμα της παρούσας μελέτης αποτελείται κυρίως από γυναίκες σε ποσοστό 67%, ενώ οι άντρες αποτέλεσαν το 33% του δείγματος των 105 ερωτηθέντων (**Διάγραμμα 3.2**).

Διάγραμμα 3.2

Στατιστικά στοιχεία για το φύλο των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο

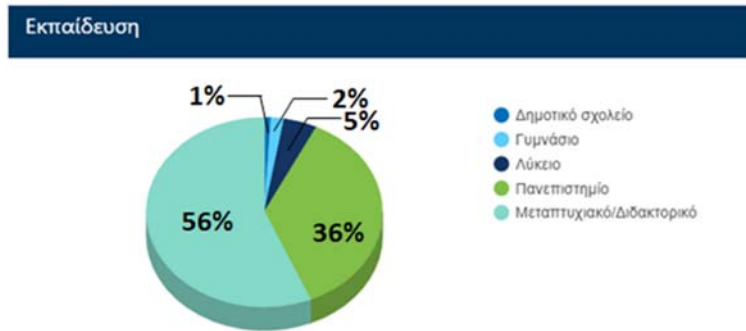
Το 17% των συμμετεχόντων ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 18-24 ετών, το 50% είναι μεταξύ 25-34 ετών, το 6% ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 35-44 ετών, το 7% είναι μεταξύ 45-54 ετών, το 18% ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 55-64 ετών και μόλις το 3% είναι άνω των 65 ετών (**Διάγραμμα 3.3**).

Διάγραμμα 3.3

Στατιστικά στοιχεία για την ηλικία των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο

Ως προς την εκπαίδευση και τις σπουδές που έχουν λάβει, ποσοστό που ανέρχεται στο 56% διαθέτει μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο, το 36% είναι απόφοιτοι Πανεπιστημίου, το 5% είναι απόφοιτοι Λυκείου, το 2% είναι απόφοιτοι Γυμνασίου και μόλις το 1% είναι απόφοιτοι Δημοτικού (**Διάγραμμα 3.4**).

Διάγραμμα 3.4

Στατιστικά στοιχεία για το προφίλ εκπαίδευσης των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο

Από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, περίπου οι μισοί (52%) έχουν ζήσει στην πόλη των Ιωαννίνων για πάνω από 20 χρόνια, το 14% αυτών έχει ζήσει στα Ιωάννινα για 10-20 χρόνια, το 12% για 5-10 χρόνια και το 21% για 1-5 χρόνια (**Διάγραμμα 3.5**).

Διάγραμμα 3.5

Στατιστικά στοιχεία για τη διάρκεια ζωής (σε χρόνια) των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο στην πόλη των Ιωαννίνων

Το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων έχουν περάσει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους στην πόλη των Ιωαννίνων, προσδίδει εγκυρότητα στα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου σε ότι αφορά τις ερωτήσεις σχετικά με το ρόλο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην οικονομική και κοινωνική ζωή της περιοχής, που θα ακολουθήσουν. Φυσικά, και το αξιοσημείωτο ποσοστό του 21% των ερωτηθέντων που έζησε στα Ιωάννινα

για 1-5 χρόνια, εικάζεται πως πρόκειται κυρίως για φοιτητές που πραγματοποίησαν στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων τις βασικές τους σπουδές τους, επομένως η καταγραφή της δικής τους γνώμης θα συμβάλει περαιτέρω στην αξιοπιστία των αποτελεσμάτων.

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (σε ποσοστό 77%) έχει άμεση επαφή και εμπειρία από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, καθώς πραγματοποίησε σε αυτό κάποιο μέρος από την εκπαίδευση της (βασικές σπουδές, μεταπτυχιακό ή διδακτορικό). Έτσι η καταγραφή της γνώμης τους στις ερωτήσεις που αφορούν συγκεκριμένα το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων θα έχει μεγάλη αξία, με βάση την προσωπική τους εμπειρία. Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, και η γνώμη του υπολοίπου 23% των ερωτηθέντων που πιθανώς σπούδασε σε άλλα Πανεπιστήμια της χώρας, πλην αυτό των Ιωαννίνων, κρίνεται ως απαραίτητη για την εξαγωγή ευρύτερων συμπερασμάτων ως προς τον αντίκτυπο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στο γενικό πληθυσμό και αντικατοπτρίζει ευκρινέστερα τη γενικότερη εικόνα που έχουν οι ερωτηθέντες για το ρόλο των περιφερειακών Πανεπιστημίων στην Ελλάδα (**Διάγραμμα 3.6**).

Διάγραμμα 3.6

Στατιστικά στοιχεία για την πραγματοποίηση σπουδών των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Τέλος, το προφίλ των ερωτηθέντων συμπληρώνεται με την ερώτηση σχετικά με την ύπαρξη ή μη κάποιας εμπειρίας τους από σπουδές σε Πανεπιστήμιο του εξωτερικού. Έτσι, το 26% των ερωτηθέντων απάντησε πως διαθέτει εμπειρία από σπουδές σε Πανεπιστήμιο του εξωτερικού, ενώ το 74% όχι (**Διάγραμμα 3.7**). Το ικανοποιητικό ποσοστό όσων έχουν εμπειρία από ένα σύστημα εκπαίδευσης εκτός Ελλάδος, είναι ωφέλιμο για τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, καθώς τα άτομα αυτά έχουν μια ευρύτερη εικόνα του τρόπου λειτουργίας των Πανεπιστημίων εκτός Ελλάδας, ενώ έχουν αποκτήσει γνώση

και ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στον τομέα τους. Τα άτομα αυτά μπορούν, φυσικά, παράλληλα να αξιολογήσουν την κατάσταση στα ελληνικά Πανεπιστήμια και η γνώμη τους είναι εξίσου σημαντική με αυτή όσων σπούδασαν μόνο στην Ελλάδα (74%).

Διάγραμμα 3.7

Στατιστικά στοιχεία για την εμπειρία των συμμετεχόντων στο ερωτηματολόγιο από σπουδές σε κάποιο Πανεπιστήμιο του εξωτερικού

2) Αξιολόγηση αποτελεσμάτων από τις ερωτήσεις για τα Περιφερειακά Πανεπιστήμια της Ελλάδας

Στη δεύτερη ενότητα ερωτήσεων οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να απαντήσουν σε στοχευμένες ερωτήσεις σχετικά με τη λειτουργία των περιφερειακών Πανεπιστημίων στη χώρα. Ειδικότερα στο **Διάγραμμα 3.8** απεικονίζονται τα δεδομένα της ερώτησης σχετικά με τους βασικούς λόγους ίδρυσης των περιφερειακών Πανεπιστημίων στην Ελλάδα, σύμφωνα με τους ερωτηθέντες.

Το 43% των απαντήσεων αποδίδει το λόγο ίδρυσης των περιφερειακών Πανεπιστημίων στην ικανοποίηση εθνικών σκοπών και περιφερειακής ανάπτυξης. Το 24% των ερωτηθέντων συσχετίζει την ίδρυση των περιφερειακών Πανεπιστημίων με τη δυνατότητα αποσυμφόρησης των κεντρικών πανεπιστημιακών δομών, ενώ το 21% υποστηρίζει πως η ίδρυση των Πανεπιστημίων της Περιφέρειας βασίζεται στην αναβάθμιση της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης.

Οι τρεις αυτές απαντήσεις, που αντικατοπτρίζουν σχεδόν το 90% της άποψης των συνολικά ερωτηθέντων, συμπληρώνονται και από ένα μικρότερο ποσοστό απαντήσεων της τάξης του 7% των ερωτηθέντων που υποστηρίζει πως τα περιφερειακά Πανεπιστήμια ιδρύονται αποκλειστικά και μόνο για την εξυπηρέτηση πολιτικών λόγων και ακόμα ένα

μικρότερο ποσοστό του 5% των συμμετεχόντων που συσχετίζει τα περιφερειακά Πανεπιστήμια με την ικανοποίηση των αναγκών της αγοράς εργασίας.

Ποιός πιστεύετε ότι είναι ο βασικός λόγος ίδρυσης περιφερειακών Πανεπιστημίων στην Ελλάδα?

Διάγραμμα 3.8

Στατιστικά στοιχεία σχετικά με τους βασικούς λόγους ίδρυσης των περιφερειακών Πανεπιστημίων στην Ελλάδα

Τα παραπάνω αποτελέσματα χρήζουν περαιτέρω ανάλυσης. Για παράδειγμα, καταγράφεται ως θετική η γνώμη της πλειοψηφίας των ερωτηθέντων (43%) που συσχέτισαν τους λόγους ίδρυσης των περιφερειακών Πανεπιστημίων με την εξυπηρέτηση εθνικών σκοπών και περιφερειακής ανάπτυξης. Πιθανώς οι ερωτηθέντες, αντιλαμβάνονται την σπουδαιότητα που φέρει η παρουσία ενός πανεπιστημιακού τμήματος σε κάποιες απομονωμένες Περιφέρειες της Ελλάδας (πχ Πανεπιστήμιο Αιγαίου και Πανεπιστήμιο Θράκης) και την ανάπτυξη που είναι δυνατόν να προσδώσει στον τόπο η παρουσία τους.

Επίσης, το 24% όσων συσχέτισαν την ίδρυση των περιφερειακών Πανεπιστημίων με την αποσυμφόρηση των κεντρικών Πανεπιστημίων (πχ Αθήνας και Θεσσαλονίκης), πιθανώς αναγνωρίζουν τον κορεσμό που χαρακτηρίζει συχνά τα κεντρικά Πανεπιστήμια ως προς τον μεγάλο αριθμό των φοιτητών που φιλοξενούν, τη δυσκολία παροχής υψηλής ποιότητας εκπαίδευσης ή ακόμα και τις απρόσωπες σχέσεις μεταξύ καθηγητών-φοιτητών, και βλέπουν την ίδρυση των περιφερειακών Πανεπιστημίων ως ένα μέσο αποκατάστασης των παραπάνω δυστοπικών καταστάσεων. Αναγνωρίζουν έτσι πως τα περιφερειακά Πανεπιστήμια μπορούν στην πράξη να προσφέρουν καλύτερη ποιότητα εκπαίδευσης στους εκπαιδευόμενους και ίσως λιγότερο απρόσωπες σχέσεις μεταξύ καθηγητών και φοιτητών.

Στην παραπάνω άποψη, προστίθεται και το 21% των ερωτηθέντων που θεώρησε πως οι λόγοι ίδρυσης Πανεπιστημίων στην Περιφέρεια της Ελλάδας, πραγματοποιούνται με στόχο την αναβάθμιση της ανώτατης εκπαίδευσης. Το 1/5 των ερωτηθέντων δηλαδή,

δείχνει πίστη και εμπιστοσύνη στο ρόλο των περιφερειακών Πανεπιστημίων και τα θεωρεί ικανά να προσφέρουν σπουδές υψηλών προδιαγραφών στους φοιτητές τους σε πόλεις της Περιφέρειας.

Αντίθετα, το 7% των ερωτηθέντων, επέλεξε ως βασικό λόγο ίδρυσης των περιφερειακών Πανεπιστημίων την κάλυψη μόνο πολιτικών σκοπιμοτήτων. Αν και το ποσοστό αυτό αποτελεί μειοψηφία, η γνώμη αυτή θα πρέπει να καταγραφεί ίσως ως μια φωνή διαμαρτυρίας απέναντι στο πολιτικό σύστημα και σε ορισμένες συμφεροντολογικές-κατευθυνόμενες εκπαιδευτικές πολιτικές που εντοπίζονται από τους πολίτες και υπερκαλύπτουν κάθε άλλο θετικό προς την κοινωνία λόγο για την ίδρυση των Πανεπιστημίων στην Περιφέρεια. Οι ερωτηθέντες είναι πιθανό πως θεωρούν ότι το Πανεπιστήμιο χρησιμοποιείται στα πλαίσια ενός αβασάνιστου λαϊκισμού ως μέσο για την επίτευξη άλλων στόχων, κυρίως της διατήρησης - αύξησης της εκλογικής πελατείας του εκάστοτε κυβερνώντος κόμματος. Άλλωστε, είναι γνωστό πως η πολιτική ίδρυσης περιφερειακών Πανεπιστημίων στόχευε σε πολλές περιπτώσεις στην ικανοποίηση του τοπικού αιτήματος για την ανάπτυξη της περιοχής, όχι στη βάση ενός πλαισίου προγραμματισμού, αλλά στη βάση μεταφοράς πόρων από τον κρατικό προϋπολογισμό προς την περιοχή. Σχεδόν κάθε πόλη - ανεξάρτητα από το πόσο μικρή είναι - προσπαθεί επίμονα να πείσει την εκάστοτε κυβέρνηση να εγκαταστήσει κάποια πανεπιστημιακή μονάδα στην περιοχή της. Αυτή είναι μια δυσλειτουργική κατάσταση και οι πολίτες φαίνεται πως την έχουν εντοπίσει.

Τέλος, είναι μάλλον απογοητευτικό το στοιχείο της έρευνας πως μόνο το 5% των ερωτηθέντων συσχετίζει την ίδρυση των Πανεπιστημίων της Περιφέρειας με τη δυνατότητα κάλυψης των αναγκών της αγοράς εργασίας. Φαίνεται, στην ουσία, πως τα ίδια τα Πανεπιστήμια της Περιφέρειας δεν έχουν καταφέρει ακόμα να πείσουν τους πολίτες για την αποτελεσματική «εισχώρησή» τους (είτε μέσω των αποφοίτων τους, είτε μέσω των υπηρεσιών έρευνας και τεχνολογίας που προσφέρουν) στη δράση των τοπικών φορέων της αγοράς εργασίας. Από τη μια πλευρά, ίσως τα Πανεπιστήμια δεν είναι αρκετά εξοικειωμένα με την προώθηση του διαδραστικού τους ρόλου και επικεντρώνονται μόνο στο ερευνητικό-διδασκτικό τους έργο. Από την άλλη, είναι πιθανό ότι και οι τοπικοί φορείς θα πρέπει να κινητοποιηθούν και να προσεγγίσουν πρώτοι το εκάστοτε Πανεπιστήμιο της Περιφέρειας τους, να ενημερωθούν για τις υπηρεσίες που το κάθε Τμήμα/Σχολή της περιοχής τους μπορεί να προσφέρει και έτσι να εκκινήσουν/προωθήσουν μια γόνιμη συνεργασία.

Κάτι τέτοιο θα είχε άμεσο αντίκτυπο και οφέλη στην ενίσχυση της τοπικής αγοράς εργασίας, καθώς πολλοί φοιτητές θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν για παράδειγμα

την πρακτική τους άσκηση σε τοπικούς φορείς και εταιρίες-βιομηχανίες, λαμβάνοντας από αυτούς πρακτικές δεξιότητες, και ταυτόχρονα παρέχοντας σε αυτούς νέες επιστημονικές γνώσεις για το αντικείμενό τους που έχουν διδαχθεί στο σύγχρονο ελληνικό Πανεπιστήμιο και που η τοπική αγορά εργασίας ίσως δε γνωρίζει ακόμα. Κάτι τέτοιο θα ήταν φυσικά περισσότερο ωφέλιμο σε σχολές που ξεφεύγουν από τις «παραδοσιακές» (πχ Νομικές σχολές, Παιδαγωγικά Τμήματα κλπ.), αλλά διαθέτουν προγράμματα σπουδών με ξεκάθαρα πρακτικό χαρακτήρα και συνδέονται με τις νέες τάσεις της εποχής (πχ πράσινη ενέργεια). Χαρακτηριστικά παραδείγματα θα μπορούσαν να είναι Τμήματα των Περιφερειακών Πανεπιστημίων με αντικείμενο σπουδών τη ναυτιλία, τον τουρισμό, τη γεωπονία κ.ά.

Χωρίς ωστόσο να γινόμαστε αφοριστικοί, θα πρέπει να αναγνωρίσουμε σε αυτό το σημείο πως ήδη σε πολλά Πανεπιστήμια έχουν προστεθεί μαθήματα με σύγχρονο αντικείμενο, που συνδυάζουν για παράδειγμα οικονομικές και περιβαλλοντικές γνώσεις, και προετοιμάζουν τους αποφοίτους τους για τη σύγχρονη αγορά εργασίας και τις απαιτήσεις της. Ωστόσο, όλοι αναγνωρίζουμε παράλληλα, πως ο χρόνος που απαιτείται ώστε η γνώση αυτή να αφομοιωθεί από τους φοιτητές και ύστερα να μεταλαμπαδευθεί στην τοπική αγορά εργασίας σε πρακτικό επίπεδο, δεν έχει φτάσει ακόμα στο βέλτιστο δυνατό σημείο.

Η επόμενη ερώτηση στην οποία κλήθηκαν να απαντήσουν οι συμμετέχοντες στο ερωτηματολόγιο, αφορά στο εάν το Πανεπιστήμιο λειτουργεί ως μοχλός ανάπτυξης της Περιφέρειας (**Διάγραμμα 3.9**).

Διάγραμμα 3.9

Στατιστικά στοιχεία σχετικά με τη λειτουργία του Πανεπιστημίου ως μοχλός ανάπτυξης της Περιφέρειας

Ένα πλειοψηφικό ποσοστό της τάξης του 81% απάντησε πως συμφωνεί στη λειτουργία του Πανεπιστημίου ως μοχλός ανάπτυξης της Περιφέρειας, ενώ ένα 9% φαίνεται

να συμφωνεί λίγο με την παραπάνω πρόταση. Επίσης, το 10% της μερίδας των ερωτηθέντων κρατά ουδέτερη στάση, καθώς ούτε συμφωνεί, ούτε διαφωνεί με τη δράση των περιφερειακών Πανεπιστημίων ως μοχλών ανάπτυξης της περιοχής.

Σε πρώτη ανάγνωση, είναι θετικό για την εικόνα των Πανεπιστημίων της Περιφέρειας πως κανένας από τους ερωτηθέντες δε διαφώνησε πλήρως με την ικανότητα αυτών να δράσουν προς την ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης. Ναι, μεν ένα ποσοστό των ερωτηθέντων κρατά ουδέτερη στάση ή συμφωνεί λίγο, ωστόσο η πλειοψηφία των συμμετεχόντων αναγνωρίζει τη δυνατότητα των περιφερειακών Πανεπιστημίων να αποτελέσουν μοχλό ανάπτυξης της περιοχής. Το στοιχείο αυτό είναι ιδιαίτερα ικανοποιητικό, καθώς υπογραμμίζει τη σπουδαία συμβολή των Πανεπιστημίων στην ανάπτυξη της Περιφέρειας. Ωστόσο θα πρέπει να σταθούμε κριτικά απέναντι σε γενικευμένες λογικές, προωθώντας και επιδιώκοντας η δράση τους να είναι όχι μόνο ένα πρωτογενές μέγεθος ανάπτυξης της περιοχής, αλλά και ένας καταλύτης για τη συνολική ανάπτυξη της χώρας.

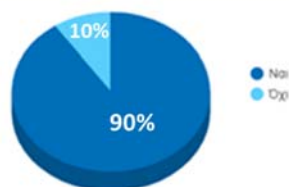
Όταν μάλιστα το Πανεπιστήμιο χρησιμοποιείται ως μοχλός περιφερειακής ανάπτυξης, χωρίς προηγουμένως να διασφαλιστούν κάποιοι ελάχιστοι όροι για την απρόσκοπτη λειτουργία του (π.χ. ύπαρξη μιας «κρίσιμης μάζας» φοιτητών και διδασκόντων, ικανοποιητική υποδομή - εργαστήρια, βιβλιοθήκη, κατάλληλο ερευνητικό προσωπικό κλπ.), τότε υπονομεύεται η ίδια η λειτουργία του, κι αυτό διότι η μη διασφάλιση των ελάχιστων αυτών πόρων σε τελευταία ανάλυση σημαίνει επιβάρυνση των ήδη αρνητικών συγκριτικών δεδομένων των προς ανάπτυξη περιοχών.

Το επόμενο ερώτημα που τέθηκε στο ερωτηματολόγιο σχετίζεται με το αν οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι το ζήτημα της χωροθέτησης ενός περιφερειακού Πανεπιστημίου είναι σημαντικό για τον επιτυχή ρόλο αυτού στην κοινωνία (**Διάγραμμα 3.10**). Το 90% των απαντήσεων ήταν θετικές ως προς τη σπουδαιότητα που παίζει η χωροθέτηση ενός περιφερειακού Πανεπιστημίου στον επιτυχή του ρόλο στην κοινωνία, ενώ το 10% των ερωτηθέντων δε θεωρεί σημαντικό το ζήτημα της χωροθέτησης.

Το συγκεκριμένο ερώτημα, καταδεικνύει τη σπουδαιότητα της χωροθέτησης των περιφερειακών Πανεπιστημίων στη σωστή τους έδρα, καθώς αυτό θα επηρεάσει και την επιτυχή ενσωμάτωση και παρουσία στην εκάστοτε περιοχή. Ωστόσο είναι κοινώς αποδεκτό πως κάτι τέτοιο δε γίνεται πάντα στη χώρα μας. Η χωροθέτηση των περιφερειακών Πανεπιστημίων σε αρκετές περιπτώσεις, είναι σαφές πως δεν έγινε στα πλαίσια της στρατηγικής ανάπτυξης των πόλων, αφ' ενός γιατί, οι πόλεις όπου ιδρύθηκαν τα περιφερειακά Πανεπιστήμια δε ταυτίζονται με τους πόλους ανάπτυξης και αφ' ετέρου, γιατί η

στρατηγική των πόλων ανάπτυξης, παρόλο που αποτελούσε διακηρυγμένη πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης για παρά πολλά χρόνια - από τη δεκαετία του 1960 μέχρι τις ημέρες μας σχεδόν - ποτέ δεν υλοποιήθηκε με συγκεκριμένα μέτρα.

Πιστεύετε ότι το ζήτημα χωροθέτησης ενός περιφερειακού Πανεπιστημίου είναι σημαντικό για τον επιτυχή ρόλο αυτού στην κοινωνία?

Διάγραμμα 3.10

Στατιστικά στοιχεία σχετικά με την επίδραση της χωροθέτησης των περιφερειακών Πανεπιστημίων στον ρόλο τους στην κοινωνία

Προκειμένου να επιχειρηθεί η χάραξη μιας πολιτικής για τη χωροταξική κατανομή των πανεπιστημιακών μονάδων ή για την αξιολόγηση της υπάρχουσας κατανομής τους, είναι αναγκαίο να υπάρχει μια ιδέα για το ποιος πρέπει να αποκτά τί, πού και πώς [Smith, 1974; Παναγιωτοπούλου, 1991]. Ωστόσο, η αναζήτηση βέλτιστων μεγεθών και σχέσεων και μάλιστα σε συνάρτηση με πληθυσμιακά μεγέθη δεν έχει κάποιο πρακτικό νόημα. Αναμφίβολα, πρέπει να υπάρχει μια «κρίσιμη μάζα» φοιτητών και διδασκόντων. Όμως, δε μπορούν να υπάρξουν εύκολα κάποια σταθερότυπα για την εξασφάλιση αυτής της κρίσιμης μάζας. Αυτά εξαρτώνται από παράγοντες, όπως ο επιστημονικός κλάδος, τα χαρακτηριστικά της περιοχής υποδοχής (ύπαρξη άλλων ερευνητικών ιδρυμάτων κλπ.), ο βαθμός χρηματοδότησης της πανεπιστημιακής μονάδας, η ύπαρξη κινήτρων για την εγκατάσταση των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας στην περιοχή, η ποιότητα ζωής στην περιοχή και η αναλογία των φοιτητών προς τον πληθυσμό της πόλης.

Έτσι, οι επιλογές που διαγράφονται, όσον αφορά την κατανομή ενός Πανεπιστημίου στο χώρο, σχετίζονται όχι μόνο με το σε ποια πόλη θα εγκατασταθεί, αλλά και μέσα στην ίδια την πόλη με το αν αυτό θα είναι συγκεντρωμένο ή όχι και σε τι βαθμό. Έτσι, μπορεί να υπάρχει ένα φάσμα επιλογών, που κυμαίνεται από το Πανεπιστήμιο που είναι συγκεντρωμένο σε μια πόλη (ή campus) - και μάλιστα σε ένα σημείο της - μέχρι εκείνο που έχει μονάδες διάσπαρτες στο χώρο, όχι μόνο σε διαφορετικές πόλεις αλλά και στο εσωτερικό κάθε πόλης, με κτίρια διάσπαρτα σε διαφορετικά σημεία της.

Μια ακόμα ενδιαφέρουσα ερώτηση, τα αποτελέσματα της οποίας παρουσιάζονται στο **Διάγραμμα 3.11**, αναφέρεται στα βασικά αίτια σύμφωνα με τα οποία δεν αξιοποιούνται αποτελεσματικά ορισμένα από τα περιφερειακά Πανεπιστήμια.

Το 58% των απαντήσεων θεωρεί ως αιτία της μη αποτελεσματικής αξιοποίησης των Πανεπιστημίων της Περιφέρειας την έλλειψη μιας μακροχρόνιας και σταθερής πολιτικής για την ανάπτυξη και την εκπαίδευση. Ένα 19% των ερωτηθέντων ανέδειξε ως αίτιο την έλλειψη της συνεκτίμησης του μοναδικού-ξεχωριστού χαρακτήρα κάθε Πανεπιστημίου, ενώ το 12% αυτών απάντησε πως η περιορισμένη ενημέρωση μεταξύ των σχετιζόμενων μερών αναφορικά με το ρόλο τους, συντελεί και στην περιορισμένη αποτελεσματικότητά των Πανεπιστημίων. Τέλος, ένα 10% των ερωτώμενων υποστήριξε πως η μη ύπαρξη κάποιων ξεκάθαρα καταγεγραμμένων κριτηρίων χωροθέτησης, επηρεάζει την μη αποτελεσματική αξιοποίηση των περιφερειακών πανεπιστημιακών μονάδων.

Διάγραμμα 3.11

Στατιστικά στοιχεία σχετικά με τα αίτια της μη αποτελεσματικής αξιοποίησης ορισμένων περιφερειακών Πανεπιστημίων

Είναι γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων αναγνωρίζει πως η ίδρυση των περιφερειακών Πανεπιστημίων δεν εντάσσεται σε κάποια στρατηγική περιφερειακής ανάπτυξης. Αυτό δεν είναι κάτι που μας ξαφνιάζει, καθώς είναι πια δεδομένο ότι τα διάφορα προγράμματα που συντάχθηκαν κατά καιρούς στην Ελλάδα (π.χ. πενταετή προγράμματα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας και χωροταξικά νομών), επέδειξαν στην εφαρμογή τους τεράστιες αδυναμίες. Οι αδυναμίες αυτές οφείλονται κυρίως στο γεγονός ότι ο προγραμματισμός τους, όχι μόνο δε προέκυψε ως αναγκαιότητα των κυρίαρχων τάξεων για τη διατήρηση της συνοχής της ελληνικής κοινωνίας, αλλά αντιστρατεύτηκε συχνά και βασικές κοινωνικές διαδικασίες.

Έτσι, όλες οι μεταπολεμικές κυβερνήσεις μέχρι σήμερα, φαίνεται να ταλαντεύονται ανάμεσα στην αναγνώριση αφ' ενός των αρνητικών καταστάσεων της μη προγραμματισμένης ανάπτυξης και, κατά συνέπεια, της αναγκαιότητας για τη λήψη μέτρων προς αυτή την κατεύθυνση, και αφ' ετέρου στην είσπραξη του «πολιτικού» κόστους ενός προγραμματισμού. Ίσως θα περίμενε κανείς ότι υπάρχουν μεγαλύτερα περιθώρια για την ανάδειξη ενός πλαισίου προγραμματισμού σε τοπικό επίπεδο (πχ. ανάπτυξη της περιοχής σε πανεπιστημιούπολη ή σε βιομηχανικό, τουριστικό, διοικητικό κλπ. κέντρο) στη βάση κοινωνικών συμμαχιών ή συμπτώσεων όλων των εμπλεκόμενων μερών. Ωστόσο, σύμφωνα και με το 12% των ερωτηθέντων, που αναγνώρισε την έλλειψη στην ενημέρωση των σχετιζόμενων μερών ως προς το ρόλο τους, κάτι τέτοιο δε φαίνεται να συμβαίνει στην πράξη.

Σε ότι αφορά το 19% των ερωτηθέντων που υπογράμμισαν την έλλειψη της συνεκτίμησης του μοναδικού-ξεχωριστού χαρακτήρα κάθε Πανεπιστημίου, θα πρέπει να καταγραφεί ότι είναι όντως αναγκαίο να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να χαλαρώσει η αμφιμονοσήμαντη αντιστοιχία μεταξύ Τμήματος και προγράμματος σπουδών που ισχύει στην Ελλάδα στα περισσότερα Πανεπιστήμια και οδηγεί δυστυχώς στη στεγανοποίηση των επιστημονικών περιοχών. Σε μια εποχή που το ζητούμενο στην ανώτατη εκπαίδευση παγκοσμίως είναι ο διακριτός χαρακτήρας των σπουδών, τα ελληνικά Πανεπιστήμια φαίνεται να μην κατανοούν πλήρως τη μοναδικότητα του χαρακτήρα τους.

Έτσι, προτεραιότητα θα πρέπει να είναι η ενδυνάμωση της εξωστρέφειας των ελληνικών Πανεπιστημίων, καθώς και η επιδίωξη διεθνών ακαδημαϊκών συμπράξεων με Σχολές και Τμήματα παρόμοιου αντικειμένου. Με αυτόν τον τρόπο, τα Πανεπιστήμια και τα ερευνητικά κέντρα θα πρέπει να αποτελέσουν τους φορείς διασύνδεσης της έρευνας που εκτελούν και των καινοτόμων προϊόντων που παράγουν, με επιχειρηματικές δράσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Βέβαια, σύμφωνα και με το 12% των ερωτηθέντων, που αναγνώρισε την έλλειψη στην ενημέρωση των σχετιζόμενων μερών ως προς το ρόλο τους, κάτι τέτοιο δε φαίνεται να συμβαίνει πάντοτε στην πράξη. Είναι γεγονός ότι πολλά πανεπιστημιακά Τμήματα παραμένουν εγκλωβισμένα στο μικρόκοσμό τους και δεν αλληλεπιδρούν με τους παραγωγικούς και τεχνολογικούς φορείς της περιοχής τους. Το γεγονός αυτό, περιορίζει την ευελιξία τους και ανακόπτει την εξέλιξη της επιστημονικής τους δράσης.

Τέλος, ένα 10% των ερωτηθέντων συσχέτισε τη μη αποτελεσματική αξιοποίηση ορισμένων περιφερειακών Πανεπιστημίων με ζητήματα χωροθέτησης. Το θέμα αυτό, που αναλύθηκε και σε προηγούμενο ερώτημα, αναδεικνύει την ανυπαρξία σαφώς

διατυπωμένων κριτηρίων χωροθέτησης των περιφερειακών Πανεπιστημίων και τον άμεσο ή ο έμμεσο επηρεασμό της πολιτικής ίδρυσής τους από ένα ευρύ φάσμα πιέσεων των τοπικών κοινωνιών. Αυτό φαίνεται ότι έχει ως συνέπεια η ίδρυση και η χωροθέτηση των περιφερειακών Πανεπιστημίων να χρησιμοποιείται πιο πολύ ως ένας τρόπος για την πρόκληση άμεσης αύξησης της «ενεργού ζήτησης» σε συγκεκριμένες περιοχές και την ικανοποίηση της γενικότερης ζήτησης της αγοράς εργασίας σε εθνικό επίπεδο και λιγότερο ως μέσο δημιουργίας κατάλληλου περιβάλλοντος για διασφάλιση μιας ολοκληρωμένης ανάπτυξης σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Τέλος, η ενότητα αυτών των ερωτήσεων ολοκληρώνεται με τη γνώμη των ερωτηθέντων για τις πιθανές προτάσεις που μπορούν να βελτιώσουν την αξιοποίηση των περιφερειακών Πανεπιστημίων στην ανάπτυξη των Περιφερειών της χώρας (**Διάγραμμα 3.12**).

Διάγραμμα 3.12

Στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις προτάσεις βελτίωσης της αξιοποίησης των περιφερειακών Πανεπιστημίων στην ανάπτυξη των Περιφερειών της χώρας

Η πιο δημοφιλής απάντηση στο ερώτημα αυτό, ήταν αυτή που περιλαμβάνει όλες τις επιλογές που δόθηκαν στους ερωτηθέντες. Οι προτάσεις αυτές περιλαμβάνουν: 1) τον εκσυγχρονισμό της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης σχετικά με το σύστημα και τη δομή της αυτό-οργάνωσής της, 2) την αναγνώριση της διαφορετικότητας των Πανεπιστημίων ως προς την οντότητα, τις λειτουργίες και την επενδυτική τους ικανότητα, 3) τη δημιουργία ενός ασφαλούς δικτύου επικοινωνίας και παροχής πληροφοριών μεταξύ ακαδημαϊκού και μη χώρου, 4) την αναζήτηση νέων πηγών χρηματοδότησης, 5) την αξιολόγηση της ακαδημαϊκής δράσης και τον επανακαθορισμό της ακαδημαϊκής αυτονομίας, 6) την

αποσαφήνιση του περιφερειακού και τοπικού ρόλου των Πανεπιστημίων και 7) τη διαλεύκανση-αποσαφήνιση κύριων εννοιών, σχέσεων και ρόλων.

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες (οι περισσότεροι εκ των οποίων αναλύθηκαν ήδη και σε προηγούμενα ερωτήματα) είναι εμφανώς προς τη σωστή κατεύθυνση ώστε, αν υιοθετηθούν, θα βελτιώσουν την αξιοποίηση των περιφερειακών Πανεπιστημίων προς την ανάπτυξη των Περιφερειών. Είναι σαφές πως μέσα από την ποιότητα της γνώσης και της έρευνας, τα Πανεπιστήμια θα πρέπει να βρίσκονται σε διαρκή και αλληλοτροφοδοτούμενη σχέση με τις τοπικές κοινωνίες για την οικονομία, την παραγωγική ανασυγκρότηση, τις επιχειρήσεις, τις υπηρεσίες, την κοινωνική συνοχή, τον πολιτισμό και την καινοτομία.

Έτσι, μέσα από νέες ιδέες και προτάσεις που υπάρχουν και παράγονται μέσω της γνώσης, της εξειδίκευσης και της έρευνας, οι Περιφέρειες και η χώρα μπορούν να αντιμετωπίσουν τις όποιες δυσκολίες και προβλήματα και να οδηγηθούν με επιμέρους προγραμματικούς στόχους στην ανάπτυξη. Ειδικότερα, η οργάνωση των λειτουργιών του Πανεπιστημίου θα πρέπει να έχει σημαντικό ρόλο στην εξελικτική του προσαρμογή.

Η έρευνα θα πρέπει να παραμείνει φυσικά ένας κομβικός στόχος για το συνολικό σύστημα, αλλά όχι απαραίτητα για κάθε είδους ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσης. Αυτό θα επέτρεπε την ανάδειξη ενός αρθρωτού συστήματος, το οποίο θα μπορούσε να περιλαμβάνει καταξιωμένα ερευνητικά πανεπιστημιακά κέντρα, καθώς και ανεξάρτητα δίκτυα εθνικών ή περιφερειακών ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, τα οποία θα παρείχαν ταχύτερη και πλήρη τεχνική ή άλλη εκπαίδευση. Ένα τέτοιο σύστημα, θα κινητοποιούσε την ουσιαστική δεξαμενή γνώσης, τα talenta και την ενέργεια μέσα στα Πανεπιστήμια και θα καθιστούσε ανταποδοτική την αυξημένη επένδυση που χρειάζεται για να τα φέρει στην ερευνητική πρωτοπορία.

Η πιστοποίηση των αναγκών θα πρέπει επίσης να παίζει έναν ακόμη πιο σοβαρό ρόλο στη διαμόρφωση των περιφερειακών Πανεπιστημίων. Ακόμα, η ευρωπαϊκή διάσταση και τα πλεονεκτήματα που αυτή φέρει, θα μπορούσαν να προσελκύσουν τη δημιουργία μεγάλης κλίμακας συνεργασιών. Προς αυτή την κατεύθυνση κινούνται ήδη πολλά από τα κεντρικά και περιφερειακά Πανεπιστήμια, ωστόσο υπάρχει χώρος περαιτέρω ενίσχυσης της συμμετοχής τους στα ευρωπαϊκά αντίστοιχα όργανα.

Με βάση τα παραπάνω, άμεση απόρροια είναι και η χρηματοδότηση των περιφερειακών Πανεπιστημίων, ένα από τα πιο ενδιαφέροντα θέματα, ειδικά στην Ευρώπη σήμερα. Δυστυχώς, η τάση στην Ευρώπη και την Ελλάδα είναι η συνεχής μείωση της χρηματοδότησης στην ανώτατη εκπαίδευση, με προοπτική συνεχώς αρνητικότερη.

Δημιουργείται έτσι η ανάγκη για στροφή των ελληνικών κεντρικών και κυρίως περιφερειακών Πανεπιστημίων στην ανεύρεση νέων πόρων, με ταυτόχρονη όμως προϋπόθεση την απαρέγκλιτη διατήρηση της πλήρους αυτονομίας τους στην έρευνα και την εκπαίδευση. Η σύμπραξη με φορείς στην παραγωγή, η σύνδεση της έρευνάς τους με την κοινωνία, η καινοτομία και η κατοχύρωση των νέων ιδεών είναι κάποιοι από τους πρόσφορους τρόπους για να γίνει αυτό.

3) Αξιολόγηση αποτελεσμάτων από τις ερωτήσεις σχετικά με το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στην τρίτη ενότητα ερωτήσεων οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να απαντήσουν σε στοχευμένες ερωτήσεις σχετικά με το ρόλο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην περιοχή. Αρχικά, η πρώτη ερώτηση αφορά το κατά πόσο το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων είναι σωστά χωροθετημένο ως προς την πόλη των Ιωαννίνων ή όχι (**Διάγραμμα 3.13**). Ένα ποσοστό 83% των ερωτηθέντων απάντησε θετικά στο παραπάνω ερώτημα, ενώ το υπόλοιπο 17%, απάντησε αρνητικά.

Διάγραμμα 3.13

Στατιστικά στοιχεία σχετικά με το ζήτημα χωροθέτησης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Όπως αναφέρθηκε εκτενώς και στην ενότητα 2.3.2, η πανεπιστημιούπολη Ιωαννίνων σχεδιάστηκε ως μια αυτόνομη «πόλη» κατ' αναλογία προς την φυσική πόλη. Ο χώρος ανάπτυξης της ήταν μια έκταση 3.500 στρεμμάτων στην περιοχή Δουρούτη σε απόσταση 5 χλμ. από τα όρια της πόλης. Το ρυθμιστικό σχέδιο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων που εκπονήθηκε αρχές της δεκαετίας του 1970, τροποποιήθηκε αισθητά κατά την εφαρμογή του. Το σχέδιο χωροθέτησης, παρουσιάζει μεν, όπως αναφέρθηκε, κάποιες αδυναμίες-

ελλείψεις που αφορούν κυρίως την εσωτερική λειτουργία-οργάνωση των δομών του, ωστόσο στο ερώτημα για τη χωροθέτηση του ως προς την πόλη, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων φαίνεται πως έχει θετική γνώμη.

Έτσι, το μοντέλο που ακολουθείται στην περίπτωση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, όπου το σύμπλεγμα των πανεπιστημιακών υποδομών διαθέτει μεγαλύτερη λειτουργική αυτονομία και χωροθετείται κοντά στην πόλη κρίνεται ως αποτελεσματικό από τους ερωτηθέντες. Πράγματι, η γειτνίαση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με την πόλη φαίνεται πως βοήθησε στο να καλύπτονται διάφορες λειτουργικές ανάγκες, ενώ σταδιακά η πόλη απέκτησε μια «δορυφορική» σχέση με το Πανεπιστήμιο.

Η τάση αυτή, για δημιουργία μιας αυτόνομης πανεπιστημιακής «ζώνης» κοντά στις πόλεις, ως στοιχείο του πολεοδομικού σχεδιασμού, εξαπλώνεται γρήγορα σ' όλο τον κόσμο και είναι αυτή που κυριαρχεί σήμερα στην πλειοψηφία των πανεπιστημιούπολεων. Στόχος αυτών των προσπαθειών είναι σαφώς η ενίσχυση των δεσμών με την πόλη και η διαμόρφωση ενός «κατά αναλογία» αστικού περιβάλλοντος στο εσωτερικό των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων.

Συνεχίζοντας στην επόμενη ερώτηση, οι συμμετέχοντες στο ερωτηματολόγιο κλήθηκαν να αξιολογήσουν το ρόλο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων σε ότι αφορά την οικονομική και κοινωνική ζωή της πόλης (**Διάγραμμα 3.14**).

Διάγραμμα 3.14

Στατιστικά στοιχεία σχετικά με το ρόλο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην οικονομική και κοινωνική ζωή της πόλης

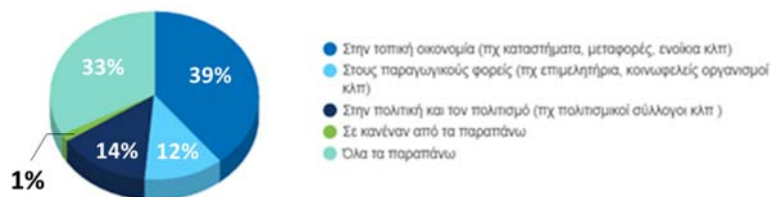
Ένα συντριπτικό ποσοστό της τάξης του 98% δήλωσε πως κρίνει θετικό ή μάλλον θετικό αυτό το ρόλο του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, ενώ μόλις το 2% απάντησε είτε

αρνητικά, είτε ουδέτερα. Είναι ξεκάθαρο πως οι πολίτες αναγνωρίζουν ότι η ίδρυση και η λειτουργία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων πυροδότησε την ανάπτυξη στην περιοχή και συντέλεσε άμεσα στη συγκράτηση και προσέλκυση υψηλού επιπέδου ανθρώπινου δυναμικού, με την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών (πχ. υγείας), την ανάπτυξη καινοτόμων ερευνητικών και αναπτυξιακών δράσεων στους επιστημονικούς τομείς που θεραπεύει, την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών σε επιστημονικά πεδία αιχμής, την αποτελεσματική ενσωμάτωση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, καθώς και την προστασία και ανάδειξη του πολιτιστικού και πολιτισμικού δυναμικού της περιοχής.

Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων διαθέτει άλλωστε το κατάλληλο και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό για την ενίσχυση της έρευνας και την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της σε όλους τους τομείς της περιφερειακής παραγωγής, καθώς και την υποστήριξη της τοπικής παραγωγικής βάσης στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα. Συνακόλουθα, ο τριτογενής τομέας της Ηπείρου ενισχύεται σημαντικά μέσω της αναβάθμισης της παραγωγικής βάσης και της προηγμένης τεχνογνωσίας που μπορεί να προσφέρει το Ίδρυμα στην υποστήριξη της έρευνας (βασικής, εφαρμοσμένης και βιομηχανικής) και της παραγωγής καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών. Σίγουρα, απαιτούνται προτάσεις βελτίωσης και ενίσχυσης του ρόλου του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην ενδυνάμωση της ανάπτυξης της περιοχής, ωστόσο, η έως τώρα συμβολή του, κρίνεται ως αποτελεσματική.

Τέλος, το ερωτηματολόγιο καταλήγει με μια πιο στοχευμένη ερώτηση σχετικά με το ποιες ομάδες-στόχους ωφελεί περισσότερο η παρουσία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην πόλη σύμφωνα με τους ερωτηθέντες (**Διάγραμμα 3.15**). Ποσοστό 39% των ερωτηθέντων επέλεξε την τοπική οικονομία (πχ. καταστήματα, μεταφορές, ενοίκια κλπ.), ενώ ένα 14% έκρινε πως η πολιτική και ο πολιτισμός (πχ. πολιτιστικοί σύλλογοι) είναι εκείνοι που ωφελούνται περισσότερο από την παρουσία της πανεπιστημιούπολης στην πόλη των Ιωαννίνων. Ακόμα, ένα 12% ανέφερε πως οι παραγωγικοί φορείς (πχ. επιμελητήρια, κοινωφελείς οργανισμοί κλπ.) είναι εκείνοι που λαμβάνουν κυρίως τα οφέλη της παρουσίας του Πανεπιστημίου στην πόλη, ενώ το 33% των ερωτηθέντων συμπεριέλαβε και τις τρεις παραπάνω ομάδες-στόχους στην απάντησή του. Τέλος, μόλις το 1% των απαντήσεων θεώρησε πως καμία από τις παραπάνω ομάδες δεν απολαμβάνει κάποιο όφελος εξαιτίας της παρουσίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην πόλη.

Ποια από τις παρακάτω ομάδες-στόχους πιστεύετε ότι ωφελεί περισσότερο η παρουσία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην πόλη?

Διάγραμμα 3.15

Στατιστικά στοιχεία σχετικά με ομάδες-στόχους που ωφελεί η παρουσία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην πόλη

Από την ανάλυση των παραπάνω απαντήσεων γίνεται σαφές ότι το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων εκπληρώνει πολλές βασικές λειτουργίες στην κοινωνία. Το μητροπολιτικό Πανεπιστήμιο αποτελεί ένα παράδειγμα για το πώς ένας εκπαιδευτικός θεσμός συμβιώνει και αλληλεπιδρά με την κοινωνία στην οποία ανήκει. Με τη σειρά της, η δημιουργική πόλη είναι η οικονομικά και κοινωνικά επιτυχημένη πόλη, αλλά ταυτόχρονα και η πολιτιστικά δραστήρια, η οποία συνιστά ένα καινούργιο μοντέλο ανάπτυξης.

Έτσι, πέρα από το γεγονός ότι το Πανεπιστήμιο παράγει γνώση και τεχνολογία, αποτελώντας ένα από τα αποθετήρια της γνώσης της χώρας, συμβάλει και στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας. Αυτό είναι κάτι που μπορούν να αναγνωρίσουν άμεσα οι πολίτες καθώς έχει θετικό αντίκτυπο στη ζωή της πόλης και την καθημερινότητά τους. Οι ουσιαστικές άμεσες επιπτώσεις του Πανεπιστημίου στην τοπική οικονομία, που επηρεάζουν το 25% με 30% της οικονομίας της πόλης, αφορούν τους τομείς κατανάλωσης (κατοικία-ξενοδοχεία, εστιατόρια διασκέδαση, μετακινήσεις), αλλά και τις δαπάνες του κράτους στην περιοχή (για αγορά ακινήτων, λειτουργικές δαπάνες του πανεπιστημίου, μισθούς κ.λπ.).

Ακόμα, αναγνωρίζεται η συμβολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην πολιτική και τον πολιτισμό της πόλης, καθώς ο χώρος του Πανεπιστημίου θεωρείται κατ' εξοχήν πόλος έλξης για την προσέλκυση του δημιουργικού τμήματος της κοινωνίας. Έτσι, η δημιουργικότητα συνδέεται με τον πολιτισμό και συντελεί στην ανάπτυξη της πολιτιστικής ταυτότητας της πόλης των Ιωαννίνων, καθώς δημιουργούνται καινοτομίες που συντελούν στην διαμόρφωση του αστικού χώρου. Γενικά, η πολιτική για τη δημιουργικότητα στη βάση του

πολιτισμού, μπορεί να οδηγήσει σε ένα καλύτερο μετασχηματισμό της πόλης και εν τέλει στην αστική αναγέννηση.

Τέλος, και η σημασία της συνέργειας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με λοιπούς παραγωγικούς φορείς της πόλης, αποδεικνύεται ως ιδιαίτερα σημαντική για τον επιτυχή ρόλο του στην πόλη. Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων διαθέτει ειδική μονάδα (ΔΑΣΤΑ, Δομή Απασχόλησης και Σταδιοδρομίας) που, μεταξύ άλλων, αναπτύσσει ένα σύνολο αλληλένδετων υπηρεσιών, οι οποίες σκοπεύουν στην εξωστρέφεια του Ιδρύματος και τη διασύνδεση των δραστηριοτήτων του με τους παραγωγικούς και αναπτυξιακούς φορείς της πόλης. Έτσι, το Πανεπιστήμιο συνεισφέρει στη δημιουργία και την υποστήριξη ενός οικοσυστήματος μέσα στην πανεπιστημιακή κοινότητα, το οποίο επιτρέπει στους φοιτητές και αποφοίτους να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες πληροφόρησης και προσανατολισμού και κυρίως, σε ευκαιρίες εξοικείωσης με την αγορά εργασίας και την επαγγελματική ζωή της πόλης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1 Γενικές Παρατηρήσεις

Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που επιδεικνύεται τα τελευταία χρόνια σε επίπεδο περιφερειακής επιστήμης για τις εξελίξεις στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αναπτύσσεται πάνω σε έναν ερευνητικό προβληματισμό που εστιάζει στις σχέσεις μεταξύ Πανεπιστημίων, γνώσης και περιφερειακής ανάπτυξης. Η ίδρυση και η λειτουργία των περιφερειακών Πανεπιστημίων πυροδότησε σαφώς την ανάπτυξη σε όλες τις Περιφέρειες της χώρας και συντέλεσε άμεσα στη συγκράτηση και προσέλκυση υψηλού επιπέδου ανθρώπινου δυναμικού με την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας, την ανάπτυξη καινοτόμων ερευνητικών και αναπτυξιακών δράσεων στους επιστημονικούς τομείς που θεραπεύει, την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών σε επιστημονικά πεδία αιχμής, την αποτελεσματική ενσωμάτωση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, καθώς και την προστασία και ανάδειξη του πολιτιστικού και πολιτισμικού δυναμικού.

Ωστόσο, η οικονομική στήριξη των Πανεπιστημίων έχει περιοριστεί σταδιακά με συνεχείς περικοπές, ώστε οι ετήσιοι προϋπολογισμοί είναι εξαρχής ελλειμματικοί. Τα Πανεπιστήμια σήμερα αδυνατούν να καλύψουν βασικές ανελαστικές ανάγκες τους σε ενέργεια (ηλεκτρικό και θέρμανση), αναλώσιμα υλικά εργαστηρίων, συντήρηση του επιστημονικού εξοπλισμού κ.ά. Την ίδια περίοδο το προσωπικό, και ιδιαίτερα το διοικητικό, έχει φτάσει στη χαμηλότερη δυνατή αναλογία ως προς τον αριθμό καθηγητών και φοιτητών, αποκλίνοντας κατά πολύ από τον μέσο ευρωπαϊκό όρο. Ταυτόχρονα, με την εφαρμογή της ελάχιστης βάσης εισαγωγής (ΕΒΕ) μειώνεται σταθερά ο αριθμός των επιτυχόντων κυρίως στα νέα τμήματα των περιφερειακών Πανεπιστημίων και υποθηκεύεται το μέλλον.

Τα ιστορικά, αλλά ευαίσθητα, θεμέλια του ελληνικού δημόσιου Πανεπιστημίου έπειτα από τόσους οικονομικούς και πολιτικούς τριγμούς φαίνεται ότι αντέχουν, υπάρχει ωστόσο ανάγκη να ενισχυθούν με νέες δομές. Στο πλαίσιο της νέας προγραμματικής περιόδου

κάθε Περιφέρειας για τα Πανεπιστήμια, τα Τμήματα, νέα και παλαιότερα, θα πρέπει να αποκτήσουν την απαραίτητη ακαδημαϊκή δυναμική, αφού βέβαια ενισχυθούν με επιστημονικό προσωπικό και συμπληρωματικές υποδομές. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση, μετά την παρατεταμένη οικονομική κρίση και τις επιπτώσεις που επέφερε στη δομή και τη λειτουργία της, θα πρέπει να αποκτήσει ενιαία χαρακτηριστικά ενός ολοκληρωμένου και βιώσιμου οικοσυστήματος με διεπιστημονικό προσανατολισμό.

Τα περιφερειακά Πανεπιστήμια διαθέτουν σήμερα το κατάλληλο και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό για την ενίσχυση της έρευνας και την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της σε όλους τους τομείς της περιφερειακής παραγωγής, καθώς και την υποστήριξη της τοπικής παραγωγικής βάσης στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα. Συνακόλουθα, ο τριτογενής τομέας της Περιφέρειας ενισχύεται σημαντικά μέσω της αναβάθμισης της παραγωγικής βάσης και της προηγμένης τεχνογνωσίας που τα ιδρύματα μπορούν να προσφέρουν στην υποστήριξη της έρευνας (βασικής, εφαρμοσμένης και βιομηχανικής) και της παραγωγής καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών.

Στο παραπάνω πλαίσιο, διαμορφώνονται και οι στόχοι των Πανεπιστημίων σε περιφερειακό επίπεδο, οι οποίοι αναφέρονται στη νέα προγραμματική περίοδο 2020-2027 και στις συνεργασίες με επιστημονικά και τεχνολογικά πάρκα και πανεπιστημιακά ερευνητικά κέντρα για την ενίσχυση της καινοτομίας και της νεανικής επιχειρηματικότητας.

Τέλος, κεντρικής σημασίας για την έξοδο από την κρίση αποτελεί ο μετασχηματισμός του αναπτυξιακού μοντέλου της χώρας με τη δημιουργία βιώσιμων προοπτικών. Στον πυρήνα αυτής της ανάπτυξης βρίσκονται η γνώση και η καινοτομία που προκύπτουν από την επιστημονική έρευνα και την αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων. Η ενίσχυση και η δημιουργία ερευνητικών δομών με κριτήρια τη βιωσιμότητα, τη διεπιστημονικότητα και την προοπτική καινοτομίας μπορούν να αποβούν μοχλοί ανάπτυξης των Περιφερειών της χώρας.

Στο Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» θα περιμέναμε έναν πιο ξεκάθαρο σχεδιασμό για την ποιοτική και ποσοτική αναβάθμιση της έρευνας. Ωστόσο, τα ανωτέρω στοιχεία επιτρέπουν τον ισχυρισμό ότι σύμφωνα με καθιερωμένους δείκτες βιβλιομετρικών στοιχείων, τα περιφερειακά Πανεπιστήμια, ως μοναδικά ανώτατα

εκπαιδευτικά ιδρύματα στις Περιφέρειες, συνεχίζουν την παράδοση της ισχυρής παρουσίας στην έρευνα και την επιστημονική δραστηριότητα.

Ένα ακόμα θέμα που θα πρέπει να απασχολήσει είναι και αυτό της διάσπασης των περιφερειακών Πανεπιστημίων σε περισσότερες πόλεις που μπορεί μεν να ωφελεί τις πόλεις, αλλά όχι απαραίτητα και τα ίδια τα Πανεπιστήμια. Εν τέλει, μένει να δειχθεί αν η ίδρυση ενός Πανεπιστημίου συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη μιας Περιφέρειας ή μόνο στην αύξηση ορισμένων οικονομικών μεγεθών.

Ως γενική αρχή, η ανάπτυξη και ο προγραμματισμός της ανώτατης εκπαίδευσης δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται όπως άλλοι τομείς ανάπτυξης (για παράδειγμα ο τουρισμός). Τα «κέρδη» από τις επενδύσεις στην ανώτατη εκπαίδευση είναι μακροπρόθεσμα και τα οφέλη διαχέονται σε όλον τον πληθυσμό και σε πολλούς τομείς (πχ. πολιτιστικό, τεχνολογικό κλπ.).

Έτσι, με μια πρώτη προσέγγιση, σε ότι αφορά το θέμα χωροθέτησης ενός περιφερειακού Πανεπιστημίου μπορούμε να καταγράψουμε δυο βασικές παραμέτρους:

A) Τη διαφοροποίηση διαφόρων δεικτών ανάπτυξης, όπως η ροή πόρων από άλλες Περιφέρειες, οι διαδικασίες συγκράτησης πόρων στην Περιφέρεια του Πανεπιστημίου για αύξηση της κατανάλωσης αγαθών και συνακόλουθη άνοδο των τοπικών εισοδημάτων και τέλος, οι αυξανόμενες απαιτήσεις για την τοπική παροχή υπηρεσιών που θα οδηγήσουν σε τόνωση της τοπικής δραστηριότητας.

B) Τη συμβολή του στην αναπτυξιακή διαδικασία μιας Περιφέρειας και γενικότερα της χώρας.

Ακόμα, το θέμα της χωροθέτησης ενός περιφερειακού Πανεπιστημίου σχετίζεται με το ρόλο που αυτό διαδραματίζει στον κοινωνικο-οικονομικό σχηματισμό της χώρας, την αναπτυξιακή δηλαδή πορεία που χαράσσεται συνολικά αλλά και ειδικά για τη συγκεκριμένη Περιφέρεια. Επίσης, ενώ τα επιχειρήματα ίδρυσης και χωροθέτησης νέων Πανεπιστημίων τονίζουν την αναμενόμενη ευεργετική επίδραση στα αναπτυξιακά μεγέθη και τις θεσμικές συνιστώσες μιας περιοχής, με άλλα λόγια δηλαδή τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές επιδράσεις ενός Πανεπιστημίου στην περιοχή, σπανιότερα ή και καθόλου τονίζονται τα οφέλη που μπορεί να αντλήσει και το ίδιο το Πανεπιστήμιο από την κοινωνία.

Το Πανεπιστήμιο συνδέεται πολλαπλά με την έννοια και την προώθηση της ανάπτυξης, γιατί οι δυνατότητές του είναι να λειτουργήσει:

A) Ως μέσο για την ανάδειξη αναπτυξιακών δυνατοτήτων μιας περιοχής. Η σπουδαιότερη συνιστώσα του Πανεπιστημίου είναι η συγκέντρωση υψηλά ειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού και η εξασφάλιση συνθηκών αξιοποίησής του μέσα σε ένα ακαδημαϊκό περιβάλλον.

B) Ως μέσο για την αναβάθμιση της ιεραρχικής θέσης μιας περιοχής

Γ) Ως μέσο πολιτικής για τη μείωση της περιφερειακής ανισότητας

Δ) Ως μέσο πολιτικής για την προώθηση ίσων ευκαιριών και ισότιμης πρόσβασης στη γνώση [Walker, 2006].

Ιδιαίτερα τα περιφερειακά Πανεπιστήμια, ως νεότερα, πρέπει να αντιμετωπίζουν την ίδρυση και τη λειτουργία τους κάτω από ένα ορισμένο πρίσμα. Δε θα πρέπει για παράδειγμα να εμπλέκονται με την τοπική μικροκομματική συμφεροντολογία, αλλά θα πρέπει να έχουν ένα «νέο πνεύμα» που θα εντάσσεται στις γενικότερες ανάγκες της περιοχής.

Ένα περιφερειακό Πανεπιστήμιο μπορεί να αποτελεί σαφώς την εφαρμογή μιας πολιτικής για την τοπική ανάπτυξη, να δρα δηλαδή σαν ένας πόλος ανάπτυξης ή να συμβάλει στην ανάπτυξη «εκ των κάτω και έσω» μιας Περιφέρειας [Λαμπριανίδης, 1993]. Η ίδρυση περιφερειακών Πανεπιστημίων συνδέεται συνήθως με προσδοκίες ενίσχυσης της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης των πόλεων-περιοχών που εγκαθίστανται και μπορεί να αντιμετωπίζει αντιξοότητες σε σχέση με τη σύνδεσή του με την πόλη-έδρα του. Όμως, τα Πανεπιστήμια μπορούν να συντελέσουν τελικά στην ανάπτυξη μιας περιοχής, κυρίως μέσω της συνολικής ανάπτυξης της χώρας.

Έτσι, η ίδρυση Πανεπιστημίων πρέπει να αποδεσμευτεί από τη χρησιμοποίησή τους ως μοναδικών και κύριων μοχλών περιφερειακής ανάπτυξης και το Πανεπιστήμιο δε θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως πρωτογενές μέγεθος ανάπτυξης της περιοχής, αλλά να δρα ως καταλύτης για τη συνολική ανάπτυξη της χώρας [Γετίμης, 2001].

Είναι γεγονός, όμως, πως ενώ τα περιφερειακά Πανεπιστήμια επιδιώχθηκε να λειτουργήσουν ως πόλοι ανάπτυξης, η ίδρυση και η χωροθέτησή τους στη χώρα, σπάνια ταυτίστηκε με πόλεις που λειτούργησαν σαν «πόλοι ανάπτυξης». Το Πανεπιστήμιο και η σχέση του με την πόλη (περιφερειακή, επαρχιακή και ιδιαίτερα προβληματική όταν είναι

νησιωτική) είναι τεράστιο θέμα. Τίθεται σαν καίριο το ζήτημα λοιπόν αυτό της χωροταξικής κατανομής και της πολυδιάσπασής του.

Γενικότερα, ένα περιφερειακό Πανεπιστήμιο θα πρέπει να καλύπτει συγκεκριμένες προδιαγραφές ανάπτυξης και λειτουργίας και να μην θεωρείται κύριος ή αποκλειστικός πόλος τοπικής οικονομικής ανάπτυξης [Wallace, 1996]. Επίσης, η άποψη ότι τα Πανεπιστήμια δεν μπορεί να χρησιμοποιούνται με αλόγιστο τρόπο ως εργαλεία περιφερειακής πολιτικής, είναι πια μια κοινή συνισταμένη των τελευταίων ετών.

Τέλος, μια ακόμα παράμετρος που θα πρέπει να τονιστεί είναι και αυτή της άνισης περιφερειακής ανάπτυξης στην Ελλάδα που μπορεί να οδηγήσει κάποια Πανεπιστήμια σε τροχιά υποδεέστερη έναντι κάποιων άλλων. Κάτι τέτοιο μπορεί να οφείλεται στη μη ισορροπημένη και ολόπλευρη ανάπτυξη των Περιφερειών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού Κατοικιών, ΕΛΣΤΑΤ (2021).
- Αργυροπούλου, Κ. (2007), *Πανεπιστήμιο και τοπική ανάπτυξη. Η περίπτωση της Βέροιας*, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Γετίμης, Π., Καυκαλάς, Γ. (2001). *Η Επιστημονική σκέψη για το χώρο στην Ελλάδα 1974-2000: απόπειρα αποτίμησης και σκέψεις για το μέλλον*, Εκδόσεις Τόπος, τ.16.
- Θεοδωρά, Γ. (2004). *Περιφερειακά Πανεπιστήμια και πόλη. Διαδικασίες και προοπτικές ενσωμάτωσης*, Διδακτορική Διατριβή, Ε.Μ.Π. - Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών - Τομέας 2 Πολεοδομίας-Χωροταξίας, Αθήνα.
- Θεοδωρά, Γ. (2006). *Περιφερειακά Πανεπιστήμια και πόλη. Διαδικασίες και προοπτικές ενσωμάτωσης*, 26-27, 135-155.
- Θεοδωρά, Γ.Κ. (2010). *Προσέγγιση των επιδράσεων των περιφερειακών Πανεπιστημίων στην ανάπτυξη των περιφερειών της Ελλάδας*, Τεχν. Χρον. Επιστ. Έκδ. ΤΕΕ, τεύχ. 1.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2005). *Ετήσια Έκθεση για το μέσο προενταξιακών διαρθρωτικών πολιτικών (ISPA) 2004*, Βρυξέλλες.
- Κόνσολας, Ν. (1997). *Σύγχρονη περιφερειακή οικονομική πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Λαμπριανίδης, Λ. (1993). *Περιφερειακά πανεπιστήμια στην Ελλάδα. Από το αίτημα για στρατόπεδα νεοσυλλέκτων στο αίτημα για περιφερειακά πανεπιστήμια*, Εκδόσεις Παρατηρητής.
- Μανιατάκης, Δ. (2013). *Ο ρόλος των Πανεπιστημίων και των ΤΕΙ στην ανάπτυξη της περιφερειακής οικονομίας*, Άρθρο πηγή: Ελεύθερη Ζώνη.
- Μπουγουλιά, Ε. (2012). Διπλωματική Εργασία «Πανεπιστημιούπολη Ιωαννίνων-Πρόταση ολοκλήρωσης του campus».
- Παναγιωτοπούλου, Ι. (1991). *Κοινωνικο-χωρική οργάνωση της μέσης επαγγελματικής εκπαίδευσης*, Διδακτορική διατριβή, ΕΜΠ, Αθήνα.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α. (1995). *Μέθοδοι περιφερειακής ανάλυσης*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Πετράκος, Γ., Ψυχάρης, Ι. (2004). *Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Σοφούλης, Κ. (2000). *Για το σύγχρονο δημόσιο Πανεπιστήμιο-Κριτική και ένα σχέδιο*, Εκδότης Τυπωθήτω

Σταματίου, Ε., Λαδιάς, Χ. (2007). Εργασία στο 5^ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. «*Παιδεία, Έρευνα, Τεχνολογία. Από το χθες στο αύριο*», Μέτσοβο.

Φραγκουδάκη, Α. (1981). *Το Πανεπιστήμιο και η επαρχιακή πόλη ή τριαντάφυλλα και όχι κάργες*, Αντί, 179, 44-45.

Ξένη

Artibise, A.F.J., Fraser, W.A. (1987). *New directions for urban universities: international perspectives: selected presentations and remarks from the Second International Urban Universities Conference*, 2nd International Urban Universities Conference, September 17-19/1986, Reports 18, Winnipeg, Manitoba, Institute of Urban Studies - University of Winnipeg, Canada.

Atkins, M., Dersley, J., Tomlin, R. (1999). *The engagement of Universities in regional economic regeneration and development: a case study of perspectives*, Higher Education Management, OECD, 11, 97-115.

Ball, C., Eggins, H. (1989). *Higher education into the 1990s: new dimensions*, The Society for Research into Higher Education & Open University Press, Milton Keynes, Bristol, PA.

Bonnen, J.T. (1998). *The land-grant idea and the evolving outreach university*, Lerner, R. M., Simon, L. A. K., (eds.), 25-70.

Bonner E.R. (1998). *The economic impact of a University on its local community*, Journal of American of American Institute of Planners, 34, 339-343.

Caffrey, J., Isaacs, H.H. (1971). *Estimating the impacts of a college or university on the local economy*, American Council on Education, Washington, D.C.

Corbett, F.J., Levine, M. (1974). *University involvement in the community*, in Mitchell, H. E., Adelson, D., (eds.), 137-162.

Duke, C. (1999). *Lifelong learning: Implication for the University of the 21st century*, Higher Education Management, OECD, 11, 19-35.

- Elliott, J., Francis, H., Humphreys, R., Istance, D. (1996). *Communities and their Universities. The challenge of lifelong learning*, Lawrence & Wishart, London.
- Flexner, A. (1930). *Universities: American, English, German*, Oxford University Press, NY.
- Foster, J.P. (1987). *The University as the catalyst for change in an urban environment*, in Artibise, Alan F. J., Fraser, Wendelin A., (eds.), 257-272.
- Goddard, J. (1994). *Universities and their communities*, CVCP, London.
- Goddard, J. (1999). *How Universities can thrive locally in a global economy*, in Gray, Harry, (ed.), 36-46.
- Goldstein, H., Renault, C. (2004). *Contributions of universities to regional economic development: a quasi-experimental approach*, *Regional Studies*, 38, 733-746.
- Gray, H. (1999). *Towards the community University*, in Gray, Harry, (ed.), 150-157.
- Hardy, D. (1996). *Universities, communities and local regeneration: Questioning the case*, in Elliott, Jane, Francis, Hywel, Humphreys, Rob, Istance, David, (eds.), 10-24.
- Hausman, J. (2012). *Contingent valuation: from dubious to hopeless*, *Journal of Economic Perspectives*, 26, 43-56.
- Helmets, C., Rogers, M. (2015). *The impact of university research on corporate patenting: evidence from UK universities*, *Journal of Technology Transfer*, 40, 1-24.
- Henry, N. (1961). *Social forces influencing American education*, University of Chicago Press, Chicago, Illinois.
- Jaffe, A. (1989). *The real effects of academic research*, *American Economic Review* 79, 957-70.
- Kerr, C. (1968). *The urban - grant University. A model for the future*, New York, City College.
- Klotscke, J. M. (1966). *The urban University and the future of our cities*, Harper & Row, New York.
- Lefebvre H., Michael J., Enders M.J. (1976). *Reflection on the politics of space*, *Antipode*, 8, 30-37.
- Lerner, R.M., Simon, L.A.K. (1998). *University - community collaborations for the twenty-first century. Outreach scholarship for youth and families*, Michigan State University Series on Children, Youth, and Families, Garland Publishing Inc.: A member of the Taylor & Francis Group, NY & London.

McConnell, T.R. (1968). *Colleges and Universities as agents of social change: an introduction*, in Minter, J. W., Thompson, I. M., (eds.), 1-10.

Mitchell, H. E., Adelson, D. (1974). *The University and the urban crisis*, Community Psychology Series, 2, American Psychological Association, Division 27, Behavioral Publications, NY.

Mønsted, M. (2006). *Francois Perroux's theory of "growth pole" and "development pole": A critique*, *Antipode* 6(2), 106-113.

NCIHE-National Committee of Inquiry into Higher Education, (1997). *Higher education & regions*, Report 9, HMSO, London.

OECD-Organization for Economic Co-operation and Development, Center for Educational Research & Innovation (CERI), (1982). *The University and the Community. The problems of changing relationships*, Paris (A&B).

Ortega y Gasset, J., Nostrand, H.L. (1944). *Mission of the University*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.

Pappas, J.P. (1997). *The University's role in economic development: From research to outreach*, *New Directions for Higher Education*, 97, Jossey - Bass Publishers, San Francisco, Spring.

Smith, D. (1974). *Who gets, what, where and how*, *Geography*, 59, 289-97.

Spanier, G.B., Crowe, M. B. (1998). *Marshaling the forces of the land-grant university to promote human development*, in Lerner, R. M., Simon, L. A. K., (eds.), 73-89.

Van der Wusten, H. (1998). *The urban University and its identity. Roots, locations, roles*, *The Geojournal Library*, 45, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, The Netherlands.

Walker, O. (2006). *Marketing strategy: planning and implementation*, USA, Irwin book team.

Wallace, H. (1996). *Policy-making in the European Union*, Mc Graw Hill, 212.

Διαδικτυακοί Τόποι

<http://www.epirus.gov.gr/portal/index.php>

<https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/university-ioannina>

<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/45951>

<https://www.uoi.gr/>